

Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΜΕΓΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Ο Ρόλος του Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα της Οικονομίας για
την επίτευξη τους

Καθηγητής: Παπαπετρόπουλος Πέτρος

Ομάδα: Βίτσου Μαρία, Δαράκη Σοφία

Πάτρα

Ιανουάριος, 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
1.1 Στόχος – Αντικείμενο της Οικονομικής Επιστήμης	3
1.2 Αξιολογικές κρίσεις	4
1.3 Χρησιμότητα	5
1.3.1 Θεωρία της Απόλυτης Χρησιμότητας	6
1.3.2 Θεωρία της Τακτικής Χρησιμότητας	6
1.4 Περιγραφή Ανάλυσης	8
2. ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	11
2.1 Υπόδειγμα διμερούς ανταλλαγής – ή κατανάλωσης – ή διανομής. Αποτελεσματικότητα ανταλλαγής	12
2.1.1 Καμπύλες ισοπαραγωγής	15
2.2 Υπόδειγμα δύο αγαθών – δύο συντελεστών παραγωγής	16
2.2.1 Καμπύλη μετασχηματισμού	19
2.3 Υπόδειγμα δύο αγαθών – δύο συντελεστών – δύο ατόμων	20
2.4 Πρώτο θεώρημα των οικονομικών της ευημερίας	22
2.4.1 Συνέπειες του πρώτου θεωρήματος	23
2.5 Δεύτερο θεώρημα των οικονομικών της ευημερίας	25
2.5.1 Ερμηνεία και Συνέπειες του δεύτερου θεωρήματος	25
2.6 Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα – αγοράς. Ανεπάρκεια της αγοράς	26
2.6.1 Επιπλέον λόγοι κρατικής παρέμβασης	29
3. ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	31
3.1 Ιστορική αναδρομή	32
3.2 Αιτιολόγηση ύπαρξης κράτους – Στόχοι δημόσιου τομέα	33
3.2.1 Ιδεολογία Δημόσιου τομέα	34
3.3 Ταξινόμηση δημόσιου τομέα	35
3.3.1 Μορφές παρέμβασης δημόσιου τομέα	35
3.3.2 Μέσα δράσης δημόσιου τομέα	36
3.4 Δημόσια αγαθά	37
3.4.1 Αποτελεσματικότητα δημόσιων αγαθών	38
3.5 Φορολογία	40

3.5.1 Επίδραση φορολογίας στην ευημερία	41
3.5.2 Άριστη φορολογική πολιτική	45
3.6 Εξωτερικές οικονομίες	46
3.6.1 Αντιμετώπιση εξωτερικότητας από τον Ιδιωτικό τομέα	47
3.6.2 Αντιμετώπιση εξωτερικότητας από τον δημόσιο τομέα	48
3.7 Διαχείριση περιβάλλοντος	48
3.7.1 Ποιότητα περιβάλλοντος ως αγαθό	49
3.7.2 Κοινωνικές αποφάσεις	51
3.7.3 Ρύπανση - Εργαλεία επίτευξης του κοινωνικά άριστου	53
3.7.4 Παγκόσμιο σκηνικό	55
3.7.5 Ποιότητα περιβάλλοντος ως δημόσιο αγαθό	56
3.8 Πηγές αναποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα	57
3.8.1 Προβλήματα δημόσιων επιχειρήσεων	57
3.8.2 Αστοχίες δημοσίου τομέα	58
3.8.3 Διαφορά ιδιωτικών και κρατικών επιχειρήσεων	59
4. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	61
4.1 Πλεονεκτήματα συνεργασίας για το Δημόσιο	61
4.2 Μορφές συνεργασίας – Παροχή έργων και υπηρεσιών	62
4.2.1 Σύμπραξη Δημόσιου και Ιδιωτικού τομέα - ΣΔΙΤ	62
4.2.2 Σύμβαση Παραχώρησης ενός Δημόσιου έργου	65
4.2.3. Πώληση και ταυτόχρονη μίσθωση ακινήτων του Δημοσίου	65
4.3 Μορφές συνεργασίας – Οικονομία της υγείας	66
4.3.1 Αποτυχία της ιδιωτικής αγοράς στο αγαθό της υγείας	66
4.3.2 Κρατική παρέμβαση στον χώρο της υγείας	68
4.3.3 Υγεία ως Ημι-δημόσιο αγαθό – Κοινωνική ασφάλιση	69
4.3.4 Αποτελέσματα συνεργασίας στον τομέα της υγείας	70
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	77
Παράρτημα Α. Διαφορετικά κριτήρια κοινωνικής ευημερίας	77
Παράρτημα Β. Ισορροπία καταναλωτή	78
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	83

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία ασχολείται με το ζήτημα των συνθηκών μεγιστοποίησης της κοινωνικής ευημερίας. Στο πλαίσιο αυτό σχολιάζονται οι ρόλοι που παίζουν ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας για την επίτευξη αυτής. Η εργασία ολοκληρώνεται μέσα από τέσσερα κεφάλαια μαζί με ένα εισαγωγικό. Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο, θα γίνει αναφορά στη κοινωνική ευημερία ως στόχο της Οικονομικής Επιστήμης. Γίνεται επίσης αναφορά στις αξιολογικές κρίσεις και ορίζεται η έννοια της Χρησιμότητας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετάται ο Ιδιωτικός τομέας. Αναλύονται υποδείγματα τα οποία έχουν την δυνατότητα γενίκευσης των συμπερασμάτων που προκύπτουν από αυτά, με αυτόν ακριβώς το σκοπό. Αναφέρονται επίσης το πρώτο και το δεύτερο θεώρημα των οικονομικών της Ευημερίας. Τα κεφάλαια κλείνει με τις αστοχίες του Ιδιωτικού τομέα που οδηγεί στην κρατική παρέμβαση.

Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στον δημόσιο τομέα και μετά από μια σύντομη ιστορική αναδρομή γίνεται αναφορά στις μορφές δράσης και στα μέσα δράσης που διαθέτει. Εκτεταμένη ανάλυση γίνεται στα δημόσια αγαθά, τη φορολογία και την επίδραση που μπορούν να έχουν στην ευημερία. Το κεφάλαιο συνεχίζεται με τις αρκετά σημαντικές εξωτερικές οικονομίες και παραθέτει το σημαντικό παράδειγμα της διαχείρισης του περιβάλλοντος. Και αυτό το κεφάλαιο κλείνει παρόμοια, με τις αστοχίες του Δημόσιου τομέα που συμπερασματικά οδηγεί στη συνεργασία του Δημοσίου και των Ιδιωτών.

Η συνεργασία αυτή εξετάζεται στο τέταρτο κεφάλαιο κυρίως σε ότι αφορά την Ελληνική οικονομία. Αναφέρονται οι μορφές συνεργασίας Δημόσιου και

Ιδιωτικού τομέα χρησιμοποιώντας τα παραδείγματα της παροχής έργων και υπηρεσιών και του κοινωνικού αγαθού της υγείας. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των συμπερασμάτων που προκύπτουν από το σύνολο της. Το παράρτημα περιέχει την ανάλυση της έννοιας της ισορροπίας του καταναλωτή που απαιτείται σε κάποιο σημείο της εργασίας.

SUMMARY

The thesis deals with the question of the conditions maximization of social welfare. It discusses the roles that private and public sectors play to achieve this. The paper includes four chapters with one introduction. More specifically, in the first chapter it makes reference to the Economic aims of social welfare. Reference is also made to axiological crisis and defining the meaning of their usefulness.

The second chapter studies the private sector. It analyses models which have the ability to generalise their findings. It also mentions the first and second theories of Welfare economics. The chapter closes with the failures of the private sector which leads to the need of state intervention.

The third chapter's main point is the public sector, and after a brief historical review, it talks about types of action and means of action that it has. Extended analysis is done with public commodities, taxation and the effect it may have on welfare. The chapter continues with quite significant external economy and outlines the important example of environmental management. The chapter ends with the similar, with the failures of the public sector that conclusively leads to cooperation Public and Private.

This cooperation is examined in the fourth chapter mainly regarding the Greek economy. It indicates the form of public and private sector, using the examples of works and supply services and social good health. The thesis concludes with a summary of conclusions resulting from the total. The appendix contains an analysis of the meaning of the balance of the consumer required at some parts of the thesis.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Στόχος – Αντικείμενο της Οικονομικής Επιστήμης

Αντικείμενο της Οικονομικής Επιστήμης είναι η μελέτη των οικονομικών προβλημάτων που δημιουργούνται μέσα σε μια κοινωνία καθώς και η μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας, που επιτυγχάνεται με την εύρεση και εφαρμογή της άριστης δυνατής λύσης αυτών των προβλημάτων.

Τα προβλήματα τίθενται με τη μορφή ερωτημάτων:

1. Τι πρέπει να παραχθεί σε μια κοινωνία καθώς και σε ποιά ποσότητα; Αυτό το πρόβλημα αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και με την υπόθεση ότι οι ανάγκες της κοινωνίας είναι απεριόριστες ενώ η παραγωγική ικανότητα της περιορισμένη.
2. Πώς θα παραχθούν αυτά τα προϊόντα; Με ποιό τρόπο δηλαδή θα αξιοποιηθεί η περιορισμένη όπως αναφέραμε παραγωγική ικανότητα της κοινωνίας. Σκοπός είναι να επιτευχθεί ο καλύτερος δυνατός συνδυασμός των διαθέσιμων παραγόντων.
3. Πώς διανέμονται τα προϊόντα; Με δεδομένη την έννομη τάξη τίθεται το ζήτημα της διανομής.

Για να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα πρέπει αρχικά να ορίσουμε τι είναι η κοινωνική ευημερία. Αυτή θεωρείται ως το άθροισμα της ευημερίας όλων των μελών μιας κοινωνίας. Χρειαζόμαστε λοιπόν ένα μετρήσιμο μέγεθος με το οποίο θα μετρήσουμε την ευημερία ενός ανθρώπου. Για αυτό χρησιμοποιούμε εμμέσως την έννοια της χρησιμότητας. Επομένως πρέπει πρώτα να ορίσουμε ποίο είναι το

πολυπόθητο κοινωνικά άριστο και στη συνέχεια τι είναι η χρησιμότητα που θα μας βοηθήσει να το επιτύχουμε.

1.2 Αξιολογικές κρίσεις

Τι είναι άριστο; Πώς μπορούμε να κρίνουμε τι είναι άριστο; Τι κριτήρια χρησιμοποιούμε; Ένα μεμονωμένο άτομο θεωρεί ως άριστο κάτι διαφορετικό από την κοινωνία σαν σύνολο διότι δεν υπάρχει ταύτιση ατομικής με κοινωνικής ευημερίας. Η Οικονομική της Ευημερίας, έχει ως σκοπό την εύρεση του κοινωνικά αποδεχτού ως άριστου σημείου. Μπορούμε αλλιώς να πούμε πως ασχολείται με τη σύγκριση εναλλακτικών κοινωνικών θέσεων κάνοντας υποθέσεις και χρησιμοποιώντας κριτήρια τα οποία δεν είναι πάντα αποδεδειγμένα.

Ως κυριότερος εκφραστής της Οικονομική της Ευημερίας, υπήρξε ο A.C. Ρίγου τη δεκαετία του 20. Βασική παραδοχή της θεωρίας, είναι η αποδοχή των διαπροσωπικών συγκρίσεων της ικανοποίησης, δηλαδή στην ουσία αποδέχεται πως είναι δυνατή η σύγκριση μεταξύ των επιπέδων ικανοποίησης ατόμων. Στηριζόμενοι πάνω σε αυτό, πρέπει να προχωρήσουμε προς την μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Ο Ρίγου καταλήγει στο ότι αυτό θα προκύψει με ίση κατανομή του εισοδήματος καθώς η κοινωνική ευημερία αποτελεί άθροισμα των ατομικών χρησιμοτήτων. Η θεώρηση αυτή ονομάζεται σήμερα Παλαιά Οικονομική της Ευημερίας.

Αυτή η θεωρία βρήκε πολλούς πολέμιους απέναντι της καθώς πολλοί οικονομολόγοι δεν δέχονταν πως είναι δυνατή μια τέτοια διαπροσωπική σύγκριση των επιπέδων ικανοποίησης. Δηλαδή αρνούσαν τη βασική της παραδοχή. Κριτική δέχτηκε και το συμπέρασμα για ίση κατανομή του εισοδήματος καθώς κάτι τέτοιο θα λειτουργούσε ως αντικίνητρο για τα άτομα. Εξάλλου η ανισοκατανομή του εισοδήματος εξαρτάται από διάφορους οικονομικούς ή κοινωνικούς παράγοντες όπως η εργατικότητα, η ευφυΐα, η τύχη κα. Έτσι σχηματίστηκε η Νέα Οικονομική της ευημερίας, που στηρίζεται στο περίφημο κριτήριο του Pareto. Το κριτήριο αναφέρει πως μια μεταβολή που οδηγεί σε βελτίωση της θέσεως έστω και ενός

ατόμου χωρίς να χειροτερεύει τη θέση των άλλων συνεπάγεται στην αύξηση της κοινωνικής ευημερίας.

Κατά Pareto, μια μεταβολή στην κατανομή πόρων η οποία μπορεί να βελτιώσει την ευημερία ενός ατόμου χωρίς να ζημιώσει την ευημερία ενός άλλου ατόμου, είναι επιθυμητή και αυξάνει την αποτελεσματικότητα της οικονομίας.

Ισοδύναμα αυτό σημαίνει πως όταν μια τέτοια μεταβολή δεν υπάρχει, τότε οποιαδήποτε μεταβολή ισοδυναμεί με μείωση της ευημερίας κάποιου ατόμου. Απαντώντας λοιπόν στα αρχικά μας ερωτήματα περί άριστου, η οικονομία είναι άριστη εάν έχει καταναείμει τους περιορισμένους πόρους που έχει στη διάθεση της τόσο στην παραγωγή όσο και στην κατανάλωση έτσι ώστε καμία αλλαγή δεν μπορεί να βελτιώσει το επίπεδο ευημερίας ενός ή περισσότερων ατόμων χωρίς να μειώσει το επίπεδο ευημερίας των υπολοίπων. Αντίθετα μια κατάσταση θεωρείται μη άριστη κατά Pareto εάν μια αλλαγή μπορεί να βελτιώσει την ευημερία ενός ατόμου χωρίς να επηρεάσει αρνητικά την ευημερία κάποιου άλλου.

1.3 Χρησιμότητα

Για να μπορέσουμε να μελετήσουμε την κοινωνική ευημερία πρέπει πρώτα να μελετήσουμε την ευημερία των στοιχείων που απαρτίζουν μια κοινωνία δηλαδή των ατόμων. Για να μελετήσουμε την ευημερία του ατόμου πρέπει να ορίσουμε την έννοια της χρησιμότητας.

Χρησιμότητα είναι η ικανοποίηση ή ευχαρίστηση που απολαμβάνει το άτομο από την κατανάλωση ενός αγαθού. Επομένως οι χρησιμότητες των μελών μιας κοινωνίας σαν σύνολο αποτελούν την Κοινωνική ευημερία. Η συμπεριφορά ενός ατόμου μπορεί να αναλυθεί με βάση την έννοια της χρησιμότητας. Το άτομο/καταναλωτής ζητά αγαθά/υπηρεσίες επειδή παρέχουν σε αυτόν χρησιμότητα. Επομένως ένα άτομο για να πάρει την χρησιμότητα (ικανοποίηση) ως αντάλλαγμα πρέπει να θυσιάσει την τιμή του αντίστοιχου αγαθού/υπηρεσίας, κάτι που φανερώνει το μέγεθος της χρησιμότητας με την τιμή να λειτουργεί ως δείκτης αυτού του μεγέθους.

1.3.1 Θεωρία της Απόλυτης Χρησιμότητας

Η συμπεριφορά του καταναλωτή αναλύεται από πολλές θεωρίες και σε αυτό το σημείο απλά θα αναφέρουμε επιγραμματικά την θεωρία της Απόλυτης Χρησιμότητας σύμφωνα με την οποία: *Η χρησιμότητα των αγαθών είναι υποκειμενική έννοια και μπορεί να μετρηθεί σε μονάδες χρησιμότητας (Utils).*

Βασικές υποθέσεις στη θεωρία αυτή είναι ότι ο καταναλωτής είναι ορθολογικός, ότι η χρησιμότητα είναι έννοια μετρήσιμη και εξαρτώμενη από την ποσότητα του αγαθού καθώς και ότι οι χρησιμότητες αθροίζονται.

Πρέπει να παρατηρήσουμε όμως, πως στην πραγματικότητα η χρησιμότητα δεν είναι ούτε μετρήσιμη ούτε μπορεί να έχει την ιδιότητα της προσθετικότητας. Πολλοί οικονομολόγοι είχαν τονίσει στο παρελθόν αυτά τα γεγονότα και επομένως έπρεπε να βρεθεί ένας διαφορετικός πιο αξιόπιστος τρόπος πρόβλεψης της συμπεριφοράς του καταναλωτή. Σήμερα πλέον η κύρια μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι η τεχνική των καμπύλων αδιαφορίας και η θεωρία της Τακτικής Χρησιμότητας στην οποία θα βασιστούμε στην παρούσα εργασία.

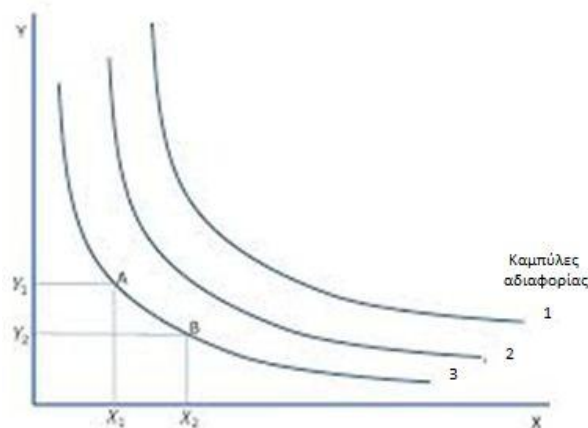
1.3.2 Θεωρία της Τακτικής Χρησιμότητας

Σύμφωνα με τη θεωρία της Τακτικής Χρησιμότητας δεν χρειάζεται να υπολογίσουμε με απόλυτους αριθμούς τη χρησιμότητα, αυτό που χρειαζόμαστε είναι η δυνατότητα κατάταξης της ικανοποίησης που προσφέρουν τα διάφορα αγαθά ή συνδυασμοί αυτών στον καταναλωτή. Δεν μας ενδιαφέρει η δυνατότητα απόκτησης των αγαθών. Το μόνο που έχει σημασία είναι να αποτυπώσουμε τις προτιμήσεις και τις επιθυμίες των ατόμων.

Ας υποθέσουμε ότι έχουμε δύο αγαθά. Οι προτιμήσεις ενός ατόμου σε ότι αφορά την κατανάλωση των δυο αγαθών αντιπροσωπεύονται με τις καμπύλες αδιαφορίας. Οι καμπύλες αδιαφορίας περιλαμβάνουν όλους τους πιθανούς συνδυασμούς δυο αγαθών που αποδίδουν στον καταναλωτή την ίδια χρησιμότητα. Επομένως ο καταναλωτής είναι αδιάφορος ανάμεσα σε όλα σημεία τα οποία σχηματίζουν μια καμπύλη αδιαφορίας. Δηλαδή στο σχήμα που ακολουθεί ο καταναλωτής έχει την ίδια χρησιμότητα είτε είναι στο σημείο Α είτε στο σημείο Β.

Πιο αναλυτικά ο καταναλωτής έχει το ίδιο επίπεδο ικανοποίησης με το να καταναλώσει τον συνδυασμό αγαθών (Y_1, X_1) και (X_2, Y_2) . Το σχήμα των καμπυλών αδιαφορίας το οποίο αποτυπώνεται στο σχήμα είναι λογικό καθώς για να δεχτεί ο καταναλωτής να πάει από το σημείο A όπου καταναλώνει Y_1 να πάει στο σημείο B στο οποίο καταναλώνει $Y_2 < Y_1$ πρέπει να καταναλώσει περισσότερο από το άλλο αγαθό ($X_2 > X_1$).

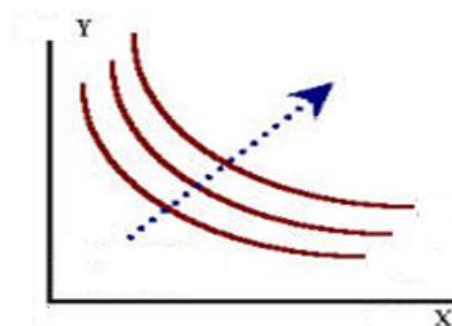
Διάγραμμα 1.1. Καμπύλες αδιαφορίας

Γενικά το άτομο προτιμά κάθε σημείο το οποίο είναι πάνω από την καμπύλη αδιαφορίας από τα σημεία πάνω σε αυτήν. Επιπλέον προτιμά τα σημεία της καμπύλης αδιαφορίας από τα σημεία κάτω από αυτήν.

Προφανώς σε όσο το υψηλότερη καμπύλη αδιαφορίας βρίσκεται ο καταναλωτής τόσο μεγαλύτερο επίπεδο ικανοποίησης απολαμβάνει αφού μια υψηλότερη καμπύλη αδιαφορίας περιλαμβάνει μεγαλύτερους σε ποσότητα συνδυασμούς αγαθών.

Διάγραμμα 1.2. Μετακίνηση στις καμπύλες αδιαφορίας

Τέλος θα μας χρησιμεύσει να δώσουμε την οικονομική ερμηνεία της κλίσης μιας καμπύλης αδιαφορίας. Η κλίση της καμπύλης αδιαφορίας εκφράζει την μέγιστη ποσότητα του ενός αγαθού που είναι δυνατό να υποκατασταθεί από μία επιπλέον μονάδα του άλλου αγαθού χωρίς να μεταβληθεί η συνολική χρησιμότητα του καταναλωτή ή με διαφορετική διατύπωση είναι ο αριθμός των μονάδων που πρέπει να θυσιάσει ο καταναλωτής ώστε να αποκτήσει μια επιπλέον μονάδα από το άλλο αγαθό. Η κλίση της καμπύλης σε απόλυτους όρους ονομάζεται οριακός λόγος υποκατάστασης (marginal rate of substitution-MRS).

1.4 Περιγραφή Ανάλυσης

Βάση των παραπάνω εννοιών προσπαθούμε να απαντήσουμε στα ερωτήματα της άριστης διανομής και παραγωγής και μέσω αυτών των απαντήσεων να βρούμε το άριστο σημείο κοινωνικής ευημερίας. Αρχικά πρέπει να αναφέρουμε ότι είναι πρακτικά αδύνατον να γίνει ανάλυση για ολόκληρο τον πληθυσμό της κοινωνίας και για όλα τα αγαθά που παράγονται σε μια οικονομία, καθώς μια κοινωνία μπορεί να απαρτίζεται από εκατομμύρια ανθρώπους και να παράγει ακόμα μεγαλύτερο αριθμό αγαθών. Το παραπάνω πρόβλημα δεν αφορά μόνο τη μελέτη της κοινωνικής ευημερίας αλλά είναι γενικό στην οικονομική επιστήμη και όχι μόνο. Για να αντιμετωπίσουμε το παραπάνω πρόβλημα κάνουμε υποθέσεις και δημιουργούμε υποδείγματα, δηλαδή αφαιρέσεις από την πραγματικότητα ώστε να απλοποιήσουμε ένα σύνθετο περιβάλλον έτσι ώστε να μπορέσουμε το μελετήσουμε, να εξάγουμε συμπεράσματα και να κάνουμε προβλέψεις. Το αν τα συμπεράσματα και η πρόβλεψη που θα κάνουμε ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα είναι κάτι που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι υποθέσεις και αφαιρέσεις δεν αποτελούν μειονέκτημα της ανάλυσης μας καθώς χρησιμοποιούνται από όλες τις επιστήμες, κοινωνικές ή θετικές, όπως για παράδειγμα στη Φυσική όταν γίνεται υπόθεση για έλλειψη βαρύτητας ή τριβής. Ξεκινάμε την ανάλυση μας με μια αμιγώς ιδιωτική οικονομία, δηλαδή με την πλήρη απουσία του κρατικού τομέα. Ακολουθώντας την βιβλιογραφία που μελετά την κοινωνική ευημερία θα εξετάσουμε τις λειτουργίες

μιας πολύ απλής οικονομίας η οποία αποτελείται από δύο μόνο άτομα και δύο παραγωγικές μονάδες- επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν δύο αγαθά.

Αρχικά έχουμε το υπόδειγμα δύο προσώπων – δύο αγαθών. Το απλό πρόβλημα που τίθεται είναι η κατανομή των δυο αγαθών στα δύο άτομα. Η αρχική διαγραμματική ανάλυση που θα κάνουμε θα απαντήσει στο ερώτημα ποία είναι η άριστη διανομή των δύο αγαθών στα δύο αυτά άτομα. Έτσι για αυτή την απλή οικονομία των δύο ατόμων απαντάμε στο αρχικό ερώτημα που αναφέραμε, πώς δηλαδή θα διανεμηθούν τα προϊόντα.

Στη συνέχεια θα επεκτείνουμε το υπόδειγμα στο λεγόμενο υπόδειγμα δύο αγαθών – δύο συντελεστών παραγωγής και θα απαντήσουμε στο άλλο ερώτημα που θέσαμε στην αρχή σε ότι αφορά την παραγωγή των προϊόντων. Δηλαδή ποία είναι η άριστη διανομή των περιορισμένων οικονομικών πόρων μεταξύ της παραγωγής των δύο αγαθών. Η γενίκευση της ανάλυσης του υποδείγματος μας δίνει τα άριστα σημεία ταυτόχρονης ισορροπίας παραγωγής και κατανάλωσης. Το κριτήριο Pareto θα είναι ο κανόνας για την ιεράρχηση καταστάσεων κοινωνικής ευημερίας. Από τα σημεία που προκύπτουν η κοινωνία-οικονομία πρέπει να διαλέξει ένα, ως το άριστο των αρίστων. Αυτό το σημείο θα είναι άριστο από τεχνικής άποψης και θα συμφωνεί με τις αξιολογικές κρίσεις της κοινωνίας.

Τα αποτελέσματα που προκύπτουν όμως από αυτό το απλό υπόδειγμα μπορούν να γενικευτούν σε πιο ρεαλιστικά υποδείγματα με πολλούς καταναλωτές και αγαθά. Δηλαδή αυτή η πολύ απλή οικονομία θα χρησιμοποιηθεί ως ένα σημείο αναφοράς από το οποίο θα εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα για πιο πολύπλοκες και ρεαλιστικές οικονομίες.

Η μελέτη των παραπάνω ζητημάτων μπορεί να παρουσιαστούν με αυστηρά μαθηματικό τρόπο αλλά και με διαγραμματική ανάλυση. Θα ακολουθήσουμε τον δεύτερο τρόπο λόγο της απλότητας του και της ευκολίας που παρουσιάζει στην κατανόηση του. Εξάλλου τα συμπεράσματα που εξάγονται είναι κοινά.

Βιβλιογραφία 1^{ου} Κεφαλαίου

Begg David *et al.* Εισαγωγή στην Οικονομική. Εκδόσεις Κριτική.

Stiglitz Joseph. Οικονομική του Δημόσιου Τομέα. Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη.

Δράκου Γ.Ε., 1997. Μαθήματα Δημόσιας Οικονομικής – Άριστη Κατανομή των Παραγωγικών Συντελεστών. Εκδόσεις Α. Σταμούλης.

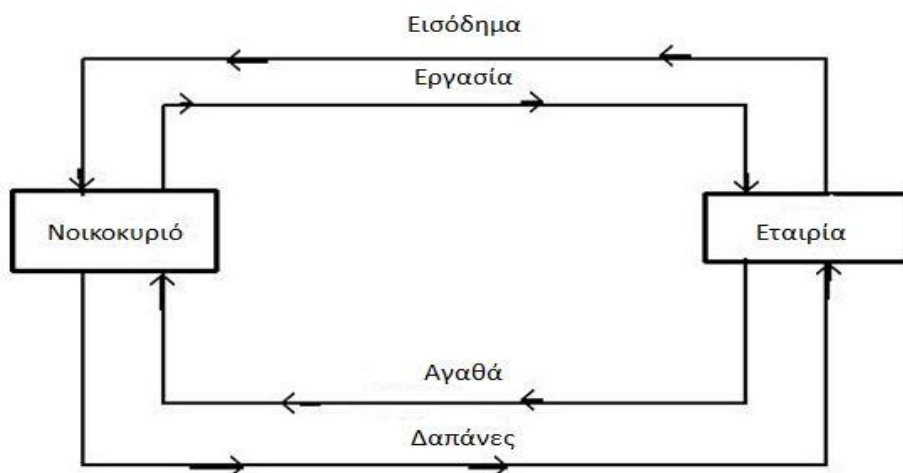
Παλαιολόγου Μ. Γιάννη. Σύγχρονη Μικροοικονομική Θεωρία. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης

Σαραντίδη Στυλ. Α., 1998. Θεωρία Άριστης Κατανομής Οικονομικής της Ευημερίας και Γενικής Ισορροπίας.

1. ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο ιδιωτικός οικονομικός τομέας ορίζεται ως το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων της κοινωνίας πλην της οικονομικής δραστηριότητας του κράτους. Οι βασικές λειτουργίες του ιδιωτικού τομέα συνοψίζονται στο παρακάτω Διάγραμμα.

Διάγραμμα 2.1. Βασικές λειτουργίες Ιδιωτικού τομέα

Τα νοικοκυριά (οικοδομικές μονάδες) και οι επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε δύο αγορές. Η μία αγορά είναι αυτή των παραγωγικών συντελεστών όπου τα νοικοκυριά πωλούν παραγωγικούς συντελεστές που κατέχουν (όπως η εργασία) και οι επιχειρήσεις αγοράζουν αυτούς τους παραγωγικούς συντελεστές με σκοπό να παράγουν αγαθά και υπηρεσίες.

Από την συγκεκριμένη αγοραπωλησία οι οικονομικές μονάδες αποκτούν τα εισοδήματα τους τα οποία τα χρησιμοποιούν στην άλλη αγορά αυτή των αγαθών. Στη συγκεκριμένη αγορά τα νοικοκυριά ξοδεύουν το εισόδημα το οποίο έχουν αποκτήσει για να αγοράσουν αγαθά και οι επιχειρήσεις πωλούν τα προϊόντα τα οποία παρήγαγαν. Από την πώληση των προϊόντων τους οι επιχειρήσεις αποκτούν εισοδήματα που θα τους επιτρέψουν να συνεχίσουν να δραστηριοποιούνται στην αγορά παραγωγικών συντελεστών έτσι ώστε να αντλήσουν τους απαραίτητους παραγωγικούς πόρους για να συνεχίσουν την λειτουργία τους.

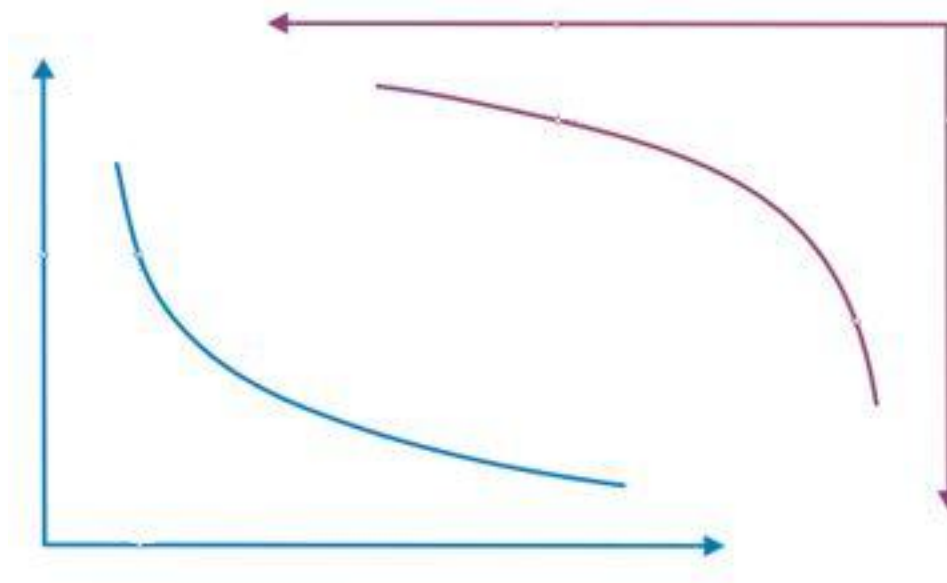
Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή θα ξεκινήσουμε με τη μελέτη μιας οικονομίας η οποία έχει μόνο δύο οικονομικές μονάδες και δύο επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν δύο αγαθά.

2.1 Υπόδειγμα διμερούς ανταλλαγής – ή κατανάλωσης – ή διανομής. Αποτελεσματικότητα ανταλλαγής

Για την περιγραφή του υποδείγματος δύο ατόμων – δύο αγαθών θα χρησιμοποιήσουμε τις καμπύλες αδιαφορίας που αναλύσαμε στην εισαγωγή. Η διαγραμματική παρουσίαση του υποδείγματος γίνεται με το διάγραμμα του Edgeworth. Το διάγραμμα αυτό αποτελείται από το δύο διαφορετικά διαγράμματα. Τα δύο ξεχωριστά διαγράμματα είναι οι καμπύλες αδιαφορίας των δύο ατόμων.

Για να πετύχουμε τον συνδυασμό των δύο ξεχωριστών διαγραμμάτων περιστρέφουμε το διάγραμμα των καμπυλών αδιαφορίας ενός ατόμου κατά 180 μοίρες και τα ενώνουμε.

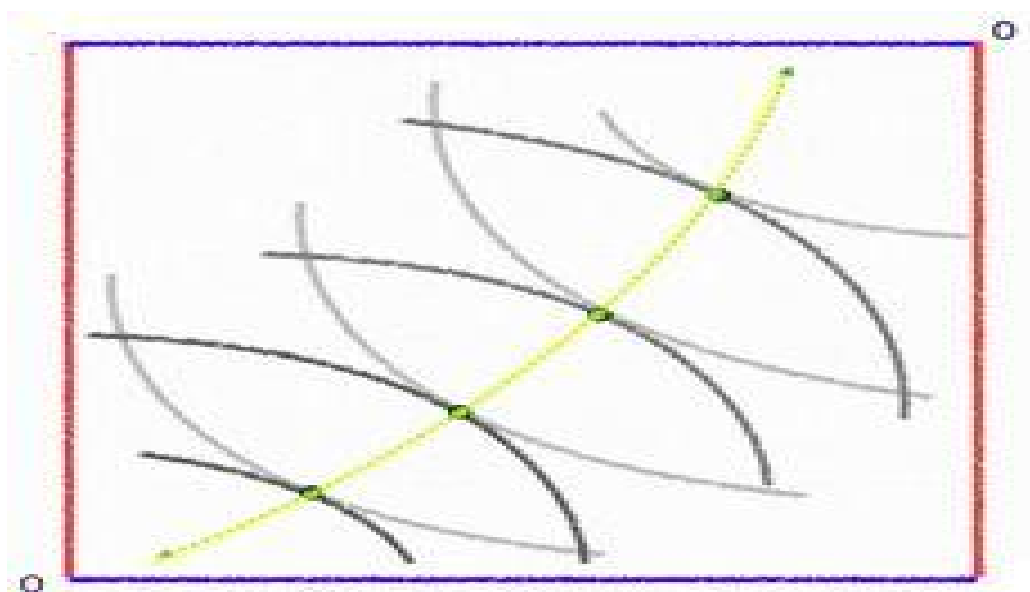
Διάγραμμα 2.2. Σχηματισμός του διαγράμματος Edgeworth

Έτσι σχηματίζετε το παρακάτω σχήμα:

Ο οριζόντιος άξονας παριστάνει τη συνολική ποσότητα του ενός αγαθού ενώ ο κάθετος άξονας τη συνολική ποσότητα του άλλου. Επίσης, ότι λαμβάνει ο πρώτος καταναλωτής μετράται από τη γωνία κάτω αριστερά ενώ ότι λαμβάνει ο δεύτερος από τη γωνία πάνω δεξιά. Σχεδιάζοντας τις καμπύλες αδιαφορίας του καθενός, αυτές είναι αντιδιαμετρικά η μια από την άλλη καθώς στο ίδιο διάγραμμα η αρχή των αξόνων είναι διαφορετική για τους δύο καταναλωτές.

Διάγραμμα 2.3. Διάγραμμα Edgeworth

Ανάμεσα στις υποθέσεις του υποδείγματος πρέπει να αναφέρουμε:

- (1) Δεν επέρχεται ποτέ κορεσμός στην χρησιμότητα του καταναλωτή από την κατανάλωση των δύο αγαθών.
- (2) Δεν υπάρχουν εξωτερικές επιδράσεις, δηλαδή η χρησιμότητα του ατόμου εξαρτάται μόνο από τις ποσότητες των αγαθών που καταναλώνει.

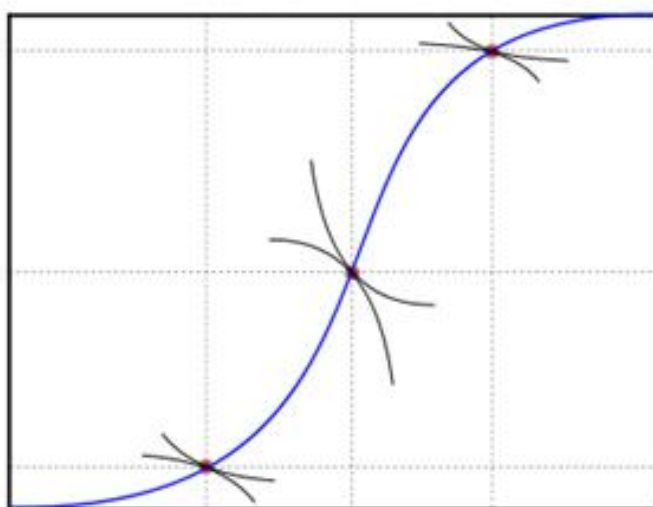
Πρέπει επίσης να αναφέρουμε πως η ποσότητες των αγαθών που διαθέτει το άτομο στην αρχή κάθε ανάλυσης λέγεται αρχική κατανομή των αγαθών μεταξύ των δύο ατόμων, η οποία προφανώς συμβολίζεται με ένα σημείο στο διάγραμμα, και κάθε μεταβολή από ένα σημείο σε άλλο ονομάζεται ανακατανομή. Η κάθε μετακίνηση όμως από ένα σημείο σε άλλο ονομάζεται διαδικασία ανταλλαγής.

Θέλοντας τώρα να υπολογίσουμε την χρησιμότητα του ενός καταναλωτή πρέπει να λάβουμε υπόψη μας το κριτήριο Pareto και να ορίσουμε μια αρχική κατανομή αγαθών δηλαδή ένα σημείο.

Κανείς από τους καταναλωτές δεν θα προχωρήσει σε ανταλλαγή εάν δεν έχει κέρδος με αυτή του την κίνηση. Η αποτελεσματικότητα κατά Pareto απαιτεί να μεγιστοποιήσουμε την χρησιμότητα του ενός με δεδομένη τη χρησιμότητα του άλλου. Με δεδομένο ότι ο πρώτος καταναλωτής βρίσκεται σε μια συγκεκριμένη καμπύλη αδιαφορίας, ψάχνουμε την υψηλότερη καμπύλη αδιαφορίας στην οποία μπορεί να φτάσει ο δεύτερος. Το σημείο που ψάχνουμε είναι μοναδικό. Είναι το σημείο που εφάπτονται οι καμπύλες αδιαφορίας. Σε αυτό το σημείο οι κλίσεις των καμπύλων είναι οι ίδιες δηλαδή οι οριακοί ρυθμοί υποκατάστασης των αγαθών είναι ίδιοι. Επομένως ανάλογα με την αρχική θέση υπάρχουν άπειρα τέτοια σημεία. Σε αυτά τα σημεία υπάρχει αποτελεσματικότητα ανταλλαγής.

Τα άτομα εξισώνουν τους οριακούς λόγους υποκατάστασης που έχουν (υποκατάσταση ενός αγαθού με άλλο) με τις σχετικές τιμές. Οπότε αν όλα τα άτομα έχουν ίδιες σχετικές τιμές (κάτι που συμβαίνει στις ανταγωνιστικές αγορές) τότε οι οριακοί λόγοι υποκατάστασης είναι ίδιοι για όλους και υπάρχει αποτελεσματικότητα ανταλλαγής.

Διάγραμμα 2.4. Καμπύλη συμβάσεων

Χρησιμοποιώντας το κουτί του Edgeworth, μπορούμε να παρουσιάσουμε όλες τις συνθήκες αποτελεσματικής ισορροπίας (κατά Pareto), δηλαδή όλα αυτά τα σημεία. Ένα σημείο που δεν ανήκει στο χώρο αυτό δεν είναι αποτελεσματικό καθώς και οι δυο καταναλωτές μπορούν να κινηθούν σε καμπύλη αδιαφορίας μέχρι να το πετύχουν, δηλαδή να βελτιώσουν τη θέση τους. Ο χώρος αυτός είναι καμπύλη και αποτελεί γεωμετρικό τόπο των σημείων άριστης κατανομής αγαθών όπου οι οριακοί λόγοι υποκατάστασης είναι ίδιοι μεταξύ των αγαθών και για τους δύο καταναλωτές. Η καμπύλη αυτή είναι γνωστή ως καμπύλη συμβάσεων ή καμπύλη άριστων σημείων κατανομής ή καμπύλη συμβολαίου και περνάει από την αρχή των αξόνων και για του δύο καταναλωτές. Δηλαδή η καμπύλη άριστων σημείων κατανομής παρουσιάζει όλα τα άριστα κατά Pareto σημεία ανταλλαγής μεταξύ δύο αγαθών και δύο ατόμων με δεδομένα την αρχική κατανομή των αγαθών ανάμεσα στα άτομα και λαμβάνοντας υπόψη τις προτιμήσεις των ατόμων για τα συγκεκριμένα αγαθά.

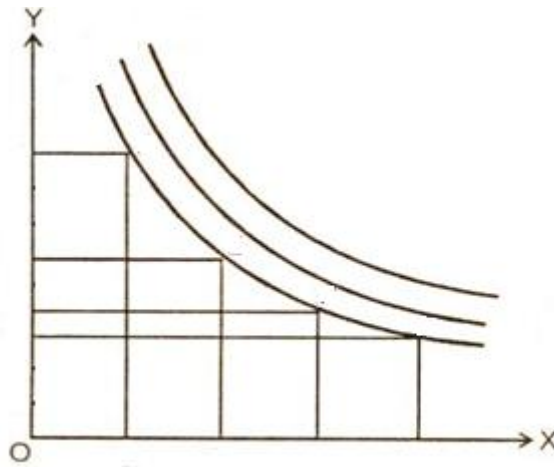
Στη συνέχεια θα μελετήσουμε το πρόβλημα της παραγωγής των αγαθών. Για να συνεχίσουμε την μελέτη της παραγωγής θα χρειαστούμε μια έννοια αντίστοιχη των καμπυλών αδιαφορίας. Τις καμπύλες ισοπαραγωγής ή ίσου προϊόντος.

2.1.1 Καμπύλες ισοπαραγωγής

Μία καμπύλη ισοπαραγωγής (isoquant curve) περιλαμβάνει όλους τους δυνατούς συνδυασμούς δύο συντελεστών παραγωγής (π.χ. εργασία και κεφάλαιο) οι οποίοι αποφέρουν την ίδια ποσότητα προϊόντος.

Οι ιδιότητες τους είναι αντίστοιχες με αυτές των καμπυλών αδιαφορίας. Δηλαδή όσο μακρύτερα από την αρχή των αξόνων βρίσκονται τόσο μεγαλύτερη είναι και η παραγόμενη ποσότητα αφού η επιχείρηση χρησιμοποιεί περισσότερη ποσότητα εισροών. Ακόμα οι καμπύλες ισοπαραγωγής έχουν αρνητική κλίση είναι κυρτές ως προς την αρχή των αξόνων και κάθε δυνατός συνδυασμός δύο εισροών βρίσκεται πάνω σε μία καμπύλη ισοπαραγωγής.

Διάγραμμα 2.5. Καμπύλες ισοπαραγωγής

2.2 Υπόδειγμα δύο αγαθών – δύο συντελεστών παραγωγής

Γνωστό και ως υπόδειγμα δύο τομέων. Εξετάζουμε την άριστη κατανομή των δεδομένων ποσοτήτων δύο συντελεστών παραγωγής οι οποίοι χρησιμοποιούνται από δύο επιχειρήσεις που παράγουν δύο προϊόντα. Το συγκεκριμένο υπόδειγμα μπορεί να γενικευτεί ανάλογα με το τι θέλουμε να μελετήσουμε.

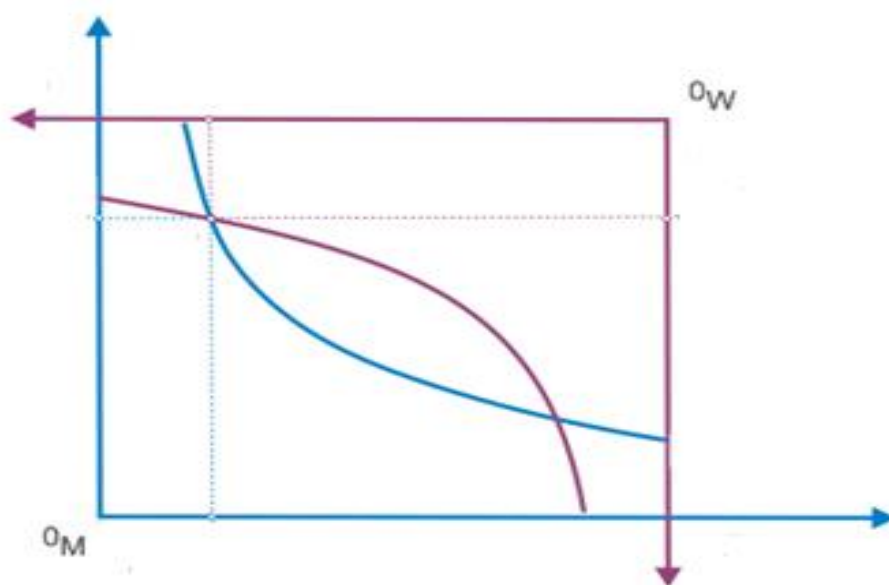
Δηλαδή αν θέλουμε να μελετήσουμε την παραγωγική δομή μιας οικονομίας μπορούμε να θεωρήσουμε ότι στο ένα αγαθό περιλαμβάνονται όλα τα καταναλωτικά αγαθά και στο άλλο όλα τα κεφαλαιουχικά αγαθά. Ενώ τη μία επιχείρηση να θεωρήσουμε ότι περιλαμβάνει όλες τις επιχειρήσεις που παράγουν αγαθά τα οποία προορίζονται για κατανάλωση ενώ στην άλλη επιχείρηση να θεωρήσουμε ότι περιλαμβάνονται όλες οι μεγάλες βιομηχανίες που παράγουν μηχανήματα και συντελεστές οι οποίοι δεν θα καταναλωθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα αλλά θα χρησιμεύσουν στην παραγωγική διαδικασία (πχ κτίρια, μηχανολογικός εξοπλισμός κα). Αντίστοιχα αν θέλουμε να μελετήσουμε το εμπορικό ισοζύγιο δηλαδή την σχέση εισαγωγών εξαγωγών μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο ένας τομέας περιλαμβάνει τα εξαγόμενα αγαθά και ο άλλος τα εισαγόμενα.

Με αυτό το υπόδειγμα δίνεται απάντηση σε ένα από τα βασικότερα προβλήματα της Οικονομικής Επιστήμης, της αποτελεσματικής κατανομής των περιορισμένων οικονομικών πόρων.

Η ποσότητα παραγωγής ενός αγαθού είναι συνάρτηση των ποσοτήτων των συντελεστών που αξιοποιούνται στην παραγωγή του. Όταν η απόδοση του συντελεστή δεν είναι μέγιστη πρέπει να προχωρήσουμε σε ανακατανομή του. Όταν επέλθει εξίσωση μεταξύ των οριακών φυσικών προϊόντων που απασχολούν τον συντελεστή, τότε οποιαδήποτε περαιτέρω αναδιανομή δεν θα είναι συμφέρουσα.

Χρησιμοποιούμε πάλι το διάγραμμα Edgeworth. Δηλαδή ενώνουμε το διάγραμμα των καμπύλων ισοπαραγωγής της μίας επιχείρησης η κλάδου της οικονομίας με το διάγραμμα των καμπυλών ισοπαραγωγής της άλλης επιχείρησης. Ο κάθετος άξονας αναφέρεται στην διαθέσιμη ποσότητα ενός συντελεστή παραγωγής (π.χ. κεφαλαίου) και ο οριζόντιος στη διαθέσιμη ποσότητα ενός άλλου συντελεστή παραγωγής (π.χ. εργασίας-εργατοώρες). Μια σημαντική διαφορά με το προηγούμενο υπόδειγμα είναι ότι εδώ είναι ότι θέλουμε να μεγιστοποιήσουμε μία αντικειμενική ποσότητα, την παραγωγή με δεδομένους τους πόρους που διαθέτουμε, ενώ στο προηγούμενο υπόδειγμα θέλουμε να μεγιστοποιήσουμε μία υποκειμενική έννοια την χρησιμότητα.

Διάγραμμα 2.7. Καμπύλες ισοπαραγωγής κοντά στις αρχές των αξόνων

Με την ίδια λογική με πριν κάθε επιχείρηση θα προσπαθήσει να βρεθεί σε όσο το δυνατόν υψηλότερη καμπύλη ισοπαραγωγής με δεδομένη την παραγωγή της άλλης επιχείρησης. Ας υποθέσουμε ότι οι δύο επιχειρήσεις παράγουν σε δύο καμπύλες ισοπαραγωγής που βρίσκονται κοντά στις αρχές των αξόνων όπως στο παραπάνω διάγραμμα. Ας κρατήσουμε την καμπύλη ισοπαραγωγής μιας επιχείρησης σταθερή. Η άλλη επιχείρηση μπορεί να αυξάνει την παραγωγή της πηγαίνοντας σε καμπύλες ισοπαραγωγής που βρίσκονται πιο μακριά από την αρχή των αξόνων. Αυτό αυξάνει την ευημερία σύμφωνα με το κριτήριο του Pareto αφού η μία επιχείρηση αυξάνει την παραγόμενη ποσότητα της, άρα και τα κέρδη της, χωρίς να επηρεάζει την ποσότητα που παράγει η άλλη επιχείρηση. Αυτό θα συνεχιστεί μέχρι το σημείο όπου εφάπτονται οι δύο καμπύλες ισοπαραγωγής το οποίο είναι άριστο σημείο κατά Pareto για την παραγωγή.

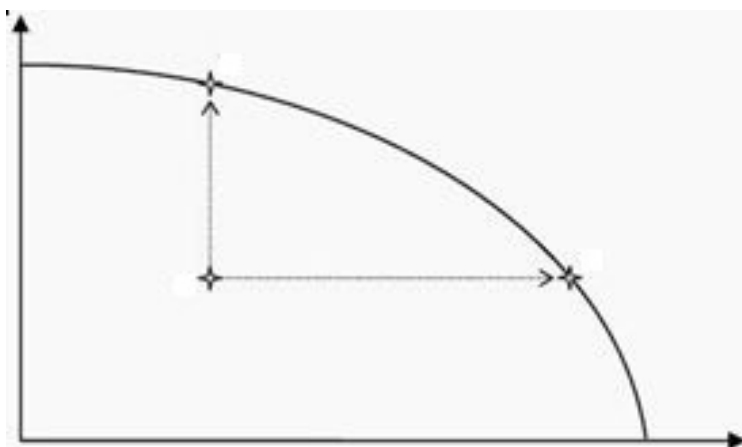
Στην αρχή δυο καμπύλες ισοπαραγωγής τέμνονται και κινούμενοι προς όλο και μεγαλύτερες καμπύλες ισοπαραγωγής φτάνουμε σε ένα σημείο όπου εφάπτονται. Πέρα από το σημείο αυτό δεν μπορεί να πάει μια επιχείρηση σε μία υψηλότερη καμπύλη ισοπαραγωγής γιατί τότε δεν θα έχουν κανένα κοινό σημείο οι καμπύλες και αυτό σημαίνει ότι τα προϊόντα που παράγουν οι επιχειρήσεις είναι πολύ υψηλά για την συγκεκριμένη ποσότητα παραγωγικών συντελεστών και άρα είναι ανέφικτα. Όλα τα σημεία στα οποία εφάπτονται οι καμπύλες ισοπαραγωγής σχηματίζουν μια καμπύλη την οποία ονομάζουμε άριστη καμπύλη παραγωγής. Η άριστη καμπύλη παραγωγής περνά από την αρχή των αξόνων και όλα της τα σημεία είναι άριστα κατά Pareto δηλαδή κάθε σημείο έκτος της καμπύλης έχει ως συνέπεια τη μείωση της παραγωγής ενός τουλάχιστον αγαθού.

Αυτό που μας απασχολεί εδώ είναι οι κλίσεις των καμπύλων. Η κλίση μιας καμπύλης ισοπαραγωγής είναι ίση με τον οριακό λόγο υποκατάστασης μεταξύ των συντελεστών παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι σε οποιαδήποτε σημείο στο οποίο τέμνονται δύο καμπύλες οι κλίσεις τους είναι άνισες, έτσι ο οριακός λόγος υποκατάστασης του ενός προϊόντος διαφέρει από αυτόν του άλλου. Σε ένα τέτοιο σημείο μια ανακατανομή θα οδηγήσει σε αύξηση παραγωγής τουλάχιστον ενός προϊόντος και για αυτό τον λόγο το συγκριμένο σημείο δεν είναι άριστο. Ίσοι λόγοι υποκατάστασης απαιτούν ίσες κλίσεις καμπύλων και αυτό γίνεται φυσικά μόνο σε σημεία που εφάπτονται δύο καμπύλες ισοπαραγωγής.

2.2.1 Καμπύλη μετασχηματισμού

Κάθε σημείο της καμπύλης άριστων σημείων παραγωγής εκτός από τον άριστο τρόπο κατανομής των περιορισμένων πόρων ώστε να έχουμε την μέγιστη παραγωγή δύο συγκεκριμένων αγαθών μας παρέχει μία δεύτερη πληροφορία. Δείχνει την μέγιστη δυνατή παραγωγή από ένα αγαθό όταν επιλέξουμε ένα οποιοδήποτε σημείο παραγωγής του άλλου. Έτσι από το διάγραμμα του Edgeworth για την παραγωγή και την καμπύλη άριστων σημείων παραγωγής μπορούμε να φτιάξουμε ένα νέο σχήμα το οποίο θα αποτυπώνει πιο έντονα τη δεύτερη πληροφορία που μας παρέχει η το υπόδειγμα των δύο τομέων, δηλαδή να αποτυπώνει ευκρινώς τη μέγιστη ποσότητα που μπορούμε να έχουμε από ένα αγαθό με δεδομένη την ποσότητα του άλλου. Το σχήμα αυτό ονομάζεται καμπύλη μετασχηματισμού.

Διάγραμμα 2.9. Καμπύλη μετασχηματισμού

Πρέπει να τονίσουμε ότι κάθε σημείο της καμπύλης άριστων σημείων παραγωγής αντιστοιχεί σε ένα σημείο της καμπύλης μετασχηματισμού. Στο νέο διάγραμμα οι άξονες μετράνε την ποσότητα των δύο αγαθών. Άρα από το διάγραμμα του Edgeworth όπου οι άξονες μετρούσαν τις εισροές πηγαίνουμε στην καμπύλη μετασχηματισμού η οποία μετράει την εφικτή ποσότητα των προϊόντων μιας οικονομίας. Δηλαδή τα σημεία της άριστης καμπύλης παραγωγής ορίζονται στο διάστημα των εισροών ενώ τα σημεία της καμπύλης παραγωγής ορίζονται στο διάστημα των προϊόντων.

Κάθε σημείο πάνω στην καμπύλη μετασχηματισμού (ή καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων) μας δείχνει τους δυνατούς συνδυασμούς αγαθών τους οποίους μπορεί να παράγει η οικονομία εάν καταφέρει να απασχολήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλους τους συντελεστές παραγωγής τους οποίους διαθέτει. Κάθε σημείο το οποίο βρίσκεται μεταξύ των αξόνων και της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων είναι εφικτό για την συγκριμένη οικονομία και τους πόρους που διαθέτει πλην όμως δεν είναι άριστο κατά Pareto και υποδηλώνει ότι η οικονομία δεν χρησιμοποιεί όλους τους συντελεστές παραγωγής που διαθέτει ή δεν τους χρησιμοποιεί αποδοτικά. Κάθε σημείο το οποίο βρίσκεται πάνω από την καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων είναι ανέφικτο με τους συγκεκριμένους πόρους που διαθέτει η συγκεκριμένη οικονομία.

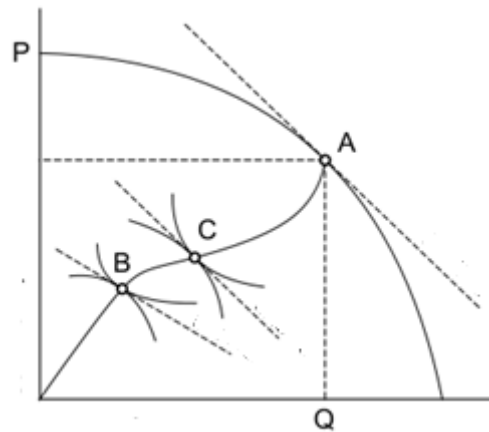
Τέλος θα φανεί χρήσιμο στη συνέχεια να δώσουμε την οικονομική ερμηνεία της κλίσης της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων. Η κλίση της εφαπτομένης σε ένα σημείο της καμπύλης ονομάζεται οριακός λόγος μετασχηματισμού (*marginal rate of transformation-MRT*). Πιο συγκεκριμένα ο οριακός λόγος μετασχηματισμού ισούται με την κλίση της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων σε δοθέν σημείο. Η ερμηνεία του οριακού λόγου μετασχηματισμού είναι ότι μας δείχνει τη συνολική ποσότητα του ενός αγαθού που πρέπει να θυσιαστεί (δηλαδή να μην παραχθεί) για την παραγωγή μιας επιπλέον μονάδας από το άλλο αγαθό.

2.3 Υπόδειγμα δύο αγαθών – δύο συντελεστών – δύο ατόμων

Εξετάσαμε την άριστη κατανομή αγαθών μεταξύ των καταναλωτών και την άριστη διανομή των πόρων στις επιχειρήσεις ώστε να επιτύχουν το πλέον αποτελεσματικό επίπεδο παραγωγής αγαθών. Το επόμενο βήμα είναι να μελετήσουμε συνδυασμένα την άριστη κατανομή των πόρων ώστε να πετύχουμε την μέγιστη παραγωγή και πώς αυτή η άριστη παραγωγή θα διανεμηθεί ανάμεσα στα άτομα. Δηλαδή θέλουμε να απαντήσουμε στα ερωτήματα της κατανομής των ποσοτήτων των παραγωγικών συντελεστών, της μέγιστης ποσότητας παραγωγής και κατανομής αυτής ταυτόχρονα.

Για να έχουμε αυτή την ταυτόχρονη ανάλυση πρέπει να ενώνουμε τα δύο παραπάνω υποδείγματα.

Διάγραμμα 2.10. Καμπύλη συμβάσεων με καμπύλη μετασχηματισμού

Σχηματίζουμε την καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων η οποία προέκυψε από το υπόδειγμα δύο αγαθών-δύο συντελεστών της παραγωγής και η οποία μας δείχνει την μέγιστη ποσότητα των δύο αγαθών που μπορεί να παράγει η οικονομία. Πρέπει να διαλέγουμε ένα σημείο πάνω στην καμπύλη μετασχηματισμού. Όλα τα σημεία της άριστης καμπύλης παραγωγής είναι άριστα κατά Pareto. Ποιό από όμως από τα σημεία του γεωμετρικού αυτού χώρου είναι το άριστο των αρίστων. Το σημείο που θα επιλεγεί θα είναι εκείνο του οποίου η κλίση θα είναι ίση με το λόγο των τιμών των συντελεστών. Αυτό γιατί σε μια ανταγωνιστική οικονομία οι τιμές των συντελεστών είναι γνωστές και κοινές τόσο για τους παραγωγούς όσο και για τους καταναλωτές. Αρά το σημείο που θα επιλέξουμε θα έχει κλίση ίση με τον λόγο των τιμών των αγαθών. Αυτό είναι που διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα της παραγωγής. Έστω ότι αυτό το σημείο είναι το σημείο A.

Άρα έχουμε κάποιες συγκεκριμένες ποσότητες που θα παράγει η οικονομία. Από το σημείο A φέρνουμε κάθετες προς τους δύο άξονες φτιάχνοντας έτσι το διάγραμμα του Edgeworth για την διανομή των αγαθών μέσα στην καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων. Δηλαδή διαλέγοντας ένα άριστο σημείο στην παράγωγή (σημείο A) θέλουμε να δούμε ως θα γίνει η διανομή των αγαθών αυτών στους καταναλωτές. Η γραμμή από την αρχή των αξόνων μέχρι το σημείο A είναι η καμπύλη άριστων σημείων κατανομής. Λογικά ένα από τα σημεία της άριστης

καμπύλης κατανομής θα διαλέξουν τα άτομα ώστε να μοιραστούν τα άριστη παραγόμενη ποσότητα αγαθών.

Το σημείο το οποίο θα επιλέξουν είναι το C γιατί αυτό είναι το μοναδικό σημείο στο οποίο η κλίση της καμπύλης μετασχηματισμού ισούται με την κλίση των καμπυλών αδιαφορίας και των δύο ατόμων. Η οικονομική ερμηνεία αυτού είναι ότι στο σημείο C ο οριακός λόγος υποκατάστασης των δύο αγαθών είναι ίσος με τον οριακό λόγο μετασχηματισμού και ίσος με τον λόγο των τιμών των αγαθών.

Έτσι καταλήξαμε σε ένα σημείο το οποίο είναι άριστο δηλαδή μεγιστοποιεί την κοινωνική ευημερία πάντα σύμφωνα με το κριτήριο Pareto. Η σημασία της παραπάνω ανάλυσης είναι ότι μας δείχνει τη σχέση μεταξύ του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνικής ευημερίας. Πιο αναλυτικά η παραπάνω ανάλυση μας λέει ότι έστω σε μία υπερβολικά απλή οικονομία δύο ατόμων δύο αγαθών και δύο επιχειρήσεων, αν αφήσουμε τις αγορές να λειτουργήσουν ελεύθερα τότε οι ιδιωτικοί φορείς (καταναλωτές, επιχειρήσεις) τα καταφέρνουν ικανοποιητικά χωρίς να υπάρχει έστω ένα υποτυπώδες κράτος.

Η ανάλυση που προηγήθηκε μπορεί να επεκταθεί και σε περισσότερα αγαθά και περισσότερα άτομα. Για παράδειγμα για τρία αγαθά οι καμπύλες αδιαφορίας μπορούν να εξελιχθούν σε επιφάνειες στον τρισδιάστατο χώρο και το διάγραμμα του Edgeworth να εξελιχθεί σε παραλληλεπίπεδο. Προφανώς η διαγραμματική ανάλυση που επιλέξαμε για απλούστευση έχει κάποιους περιορισμούς τους οποίους μπορεί να ξεπεράσει η μαθηματική διατύπωση του υποδείγματος. Παρόλα αυτά τα γενικά συμπεράσματα παραμένουν κοινά όποιον τρόπο παρουσίασης και να ακολουθήσουμε. Επιπλέον τα συμπεράσματα της παραπάνω ανάλυσης γενικεύονται και μας παρέχουν κάποια πολύ σημαντικά θεωρήματα.

2.4 Πρώτο θεώρημα των οικονομικών της ευημερίας

Από την παραπάνω ανάλυση μπορούμε να διατυπώσουμε το πρώτο θεώρημα των οικονομικών της ευημερίας:

Κάθε ανταγωνιστική ισορροπία, υπό ορισμένες συνθήκες, είναι άριστη κατά Pareto.

Πρόκειται για εκπληκτικό συμπέρασμα που στην ουσία δηλώνει πως μια ανταγωνιστική οικονομία αυτόματα κάνει αποτελεσματική κατανομή πόρων χωρίς εξωτερική παρέμβαση. Δηλαδή με το πρώτο θεώρημα της ευημερίας βλέπουμε πως δικαιώνεται ο Adams Smith στο πρώτο μεγάλο έργο της σύγχρονης Οικονομικής, τον Πλούτο των Εθνών. Το 1776 ο Adam Smith εξέφρασε την άποψη ότι ο ανταγωνισμός οδηγεί τα άτομα που επιδιώκουν το ατομικό κέρδος στην επιδίωξη του κοινού συμφέροντος, σαν να υπάρχει ένα αόρατο χέρι. Το περίφημο αόρατο χέρι του Adam Smith το οποίο καθοδηγεί τα πάντα με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθεί κοινωνική ευημερία χωρίς εξωτερική παρέμβαση.

Πώς προκύπτει όμως αυτό το αποτέλεσμα; Όταν τα άτομα αποφασίζουν σε ποιά ποσότητα θα αγοράσουν ένα αγαθό εξισώνουν το οριακό όφελος που αποκομίζουν από την κατανάλωση μιας επιπλέον μονάδας με το οριακό κόστος αγοράς αυτής της μονάδας. Αυτό το κόστος είναι η τιμή που πληρώνουν. Ομοίως οι επιχειρήσεις όταν θέλουν να πουλήσουν ένα αγαθό, εξισώνουν την τιμή που θα πάρουν με το οριακό κόστος παραγωγής μιας επιπλέον μονάδας. Επομένως το οριακό όφελος του καταναλωτή εξισώνεται με το οριακό κόστος παραγωγής. Τότε και μόνο τότε βρίσκονται οι αγορές σε ισορροπία. Κανείς από τους συμβαλλόμενους δεν είναι σε θέση να επηρεάσει την τιμή της αγοράς εξαιτίας της υπόθεσης που έχουμε κάνει ότι έχουμε ανταγωνιστικές αγορές και όταν έχουμε ανταγωνιστικές αγορές και οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις είναι λήπτες τιμών. Δηλαδή δεν έχουν την δύναμη να μεταβάλουν τις τιμές όπως την έχει ένας μονοπωλητής ο οποίος εξαιτίας του ότι είναι ο μόνος που πουλάει το συγκεκριμένο αγαθό μπορεί να επηρεάζει την τιμή. Το αόρατο χέρι λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι οι τιμές. Καταναλωτές και παραγωγοί ενεργούν με βάση το προσωπικό τους όφελος όπως άλλωστε είναι και λογικό, και παρά ταύτα η κατανομή των πόρων είναι αποτελεσματική κατά Pareto.

2.4.1 Συνέπειες του πρώτου θεωρήματος

Αρχικά πρέπει να επισημάνουμε πάλι το γεγονός ότι παρότι έχουμε αποδείξει το πρώτο θεώρημα μόνο για τα απλά υποδείγματα δύο ατόμων, αυτό ισχύει και για πολύ πιο σύνθετα μοντέλα.

Στη συνέχεια πρέπει να εξετάσουμε ξανά τις υποθέσεις που κάνει το υπόδειγμα. Πρώτον υποθέτουμε ότι το κάθε άτομο ενδιαφέρεται μόνο για την κατανάλωση που κάνει ο ίδιος, κάτι το οποίο δεν είναι απόλυτο. Όταν ένα άτομο ενδιαφέρεται για την κατανάλωση κάποιου άλλου ατόμου, τότε ακόμα και αν τα δύο αυτά άτομα έχουν καταλήξει στον καλύτερο δυνατό συνδυασμό κατανάλωσης προϊόντων, ίσως υπάρχει περαιτέρω βελτίωση για το άτομο που ενδιαφέρεται για την κατανάλωση του έτερου ατόμου. Αυτή η βελτίωση θα επιτύχει μόνο εις βάρος της χρησιμότητας του άλλου ατόμου. Αυτό το φαινόμενο λέγεται εξωτερικότητα της κατανάλωσης και όταν υπάρχει δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για το αν μια ανταγωνιστική ισορροπία είναι αποτελεσματική κατά Pareto.

Δεύτερον υποθέτουμε πως τα άτομα συμπεριφέρονται ανταγωνιστικά, κάτι το οποίο δεν ισχύει αν υπήρχαν μόνο δύο άτομα στην αγορά καθώς και οι δύο θα γνώριζαν πως μπορούν να επηρεάσουν την τιμή της αγοράς εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι είναι μόνο δύο. Αυτή η υπόθεση είναι πιο ρεαλιστική σε υποδείγματα με αρκετούς καταναλωτές. Στην ουσία το πρώτο θεώρημα λέει πως σε μια ιδιωτική αγορά όπου ο κάθε καταναλωτής δρα ανταγωνιστικά, θα επέλθει κατανομή που είναι αποτελεσματική κατά Pareto. Άρα οι ανταγωνιστικές αγορές έχουν ως ιδιότητα τους την ικανότητα επίτευξης τέτοιων επιθυμητών αποτελεσμάτων.

Όμως πρέπει να αναφέρουμε πως το ότι μια οικονομία είναι άριστη κατά Pareto δεν μας δίνει πληροφορίες ούτε προϋποθέτει για το πόσο "καλή" ή "δίκαιη" είναι η διανομή του εισοδήματος. Ένα ακραίο αλλά χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι μια κατάσταση στην οποία ένα άτομο έχει μαζέψει τεράστιο πλούτο και όλοι οι υπόλοιποι ζουν σε απόλυτη φτώχεια. Αυτή η κατάσταση μπορεί να θεωρηθεί άριστη κατά Pareto. Δεν μπορεί να υπάρξει ούτε μια ελάχιστη αναδιανομή πλούτου καθώς έτσι βελτιώνουμε μεν τη θέση όλων των ανθρώπων αλλά δυσχεραίνουμε δε έστω και στο ελάχιστο τη θέση του εξαρχής πλούσιου ανθρώπου. Άρα το πρώτο θεώρημα των οικονομικών της ευημερίας δεν μας αναφέρει αν το άριστο σημείο στο οποίο βρισκόμαστε είναι και επιθυμητό από κοινωνική σκοπιά.

Συμπεραίνουμε ότι στην ανταγωνιστική οικονομία και υπάρχουν πολλά σημεία αποτελεσματικά κατά Pareto και δεν είμαστε σίγουροι για το πόσο "δίκαια" είναι η διανομή της χρησιμότητας. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα εάν απαιτείται κρατική παρέμβαση για να λυθούν αυτά τα προβλήματα.

Το άριστο σημείο Pareto στο οποίο βρέθηκε η οικονομία με την προηγούμενη ανάλυση που κάναμε εξαρτάται από την αρχική κατανομή των πόρων στην απλή οικονομία των δύο ατόμων δύο αγαθών. Αν αλλάξουμε την αρχική κατανομή των πόρων το υπόδειγμα των δύο αγαθών δύο ατόμων θα μας δώσει άλλο άριστο σημείο Pareto. Αυτό ισχύει για κάθε αρχική κατανομή πόρων, δηλαδή κάθε διαφορετική αρχική κατανομή οδηγεί σε διαφορετικό σημείο Pareto.

Η παραπάνω διαπίστωση σκιαγραφεί το δεύτερο θεώρημα των οικονομικών της ευημερίας.

2.5 Δεύτερο θεώρημα των οικονομικών της ευημερίας

Η κοινωνία μπορεί να πετύχει οποιαδήποτε αποτελεσματική κατά Pareto κατανομή πόρων κάνοντας μια κατάλληλη αναδιανομή των αρχικών αποθεμάτων και μετά αφήνοντας τις οικονομικές μονάδες να συναλλάσσονται ελεύθερα.

Δηλαδή δοθέντος ότι υπάρχουν κάποιες κατά Pareto άριστες κατανομές που κάποιες είναι περισσότερο κοινωνικά επιθυμητές από κάποιες άλλες, το δεύτερο θεώρημα μας παρέχει τις υποθέσεις κάτω από τις οποίες δύναται να επιτευχθούν οι επιθυμητές κατανομές.

2.5.1 Ερμηνεία και Συνέπειες του δεύτερου θεωρήματος

Το δεύτερο θεώρημα απαντά στο ερώτημα του τι μπορούμε να κάνουμε εάν τα αποτελέσματα της ανταγωνιστικής ισορροπίας (ή των ελεύθερων αγορών ή ιδιωτικού τομέα) δεν μας αρέσουν, χωρίς να χάσουμε την αποτελεσματικότητα κατά Pareto.

Επίσης δηλώνει πως είναι δυνατός ο διαχωρισμός των θεμάτων της αποτελεσματικότητας με τα θέματα της δικαιοσύνης. Οποιαδήποτε και αν είναι τα κριτήρια για το τι είναι δίκαιο και τι άδικο, ο μηχανισμός της ανταγωνιστικής αγοράς θα το υποστηρίξει και θα το πραγματοποιήσει. Η μεταφορά πόρων από άτομα σε άλλα είναι που θα "δικαιώσει" την προηγούμενη άδικη κατανομή πόρων.

Ένα σημαντικό σημείο είναι ότι το δεύτερο θεώρημα της ευημερίας υπονοεί την ύπαρξη έστω και ενός υποτυπώδους κρατικού τομέα ο οποίος θα έχει σαν μοναδικό σκοπό την αρχική κατανομή των πόρων σύμφωνα με τις αξιολογικές κρίσεις της κοινωνίας για την ευημερία.

2.6 Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα – αγοράς. Ανεπάρκεια της αγοράς

Ανεπάρκειες της αγοράς αποτελούν οι συνθήκες που δεν ισχύουν σε μια πραγματική αγορά. Η ύπαρξη αυτών των ανεπαρκειών εμποδίζει το αόρατο χέρι, καθιστώντας την κρατική παρέμβαση επιτακτική στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων των Οικονομικών της ευημερίας.

1. Αποτυχία του ανταγωνισμού – ατελής ανταγωνισμός

Είναι λίγες οι περιπτώσεις πραγματικού μονοπωλίου καθώς ακόμα και όταν ο αριθμός των επιχειρήσεων σε μια αγορά είναι μικρός, δεν είναι σίγουρο πως οι τιμές θα είναι μονοπωλιακά υψηλές καθώς υπάρχει πάντα η απειλή εισόδου νέας επιχείρησης στην αγορά. Όταν όμως πράγματι υπάρχει μονοπώλιο τότε προφανώς δεν υπάρχει ανταγωνισμός. Αυτές οι περιπτώσεις υπάρχουν μερικές φορές από το ίδιο το κράτος που δημιουργεί μόνο του μονοπώλια ή όταν υπάρχουν σημαντικά εμπόδια εισόδου στην αγορά. Πρόκειται για την περίπτωση όπου μια επιχείρηση που προσπαθεί να μπει στην αγορά αντιμετωπίζει σημαντικά υψηλότερα κόστη από μια ήδη καθιερωμένη στην ίδια αγορά επιχείρηση. Επίσης υπάρχουν φυσικές περιπτώσεις όπου είναι προτιμότερο να υπάρχει μια επιχείρηση στην αγορά παρά περισσότερες. Όμως αυτή η επιχείρηση απαιτεί έλεγχο, καθώς θα προσπαθήσει να μεγιστοποιήσει την προσωπική της ωφέλεια. Το οριακό έσοδο της επιχείρησης θα πρέπει πάντα να είναι ίσο με την τιμή πώλησης του αγαθού. Αυτός ο έλεγχος αποτελεί κρατική παρέμβαση και όπως περιγράψαμε, μερικές φορές, είναι απλά αναγκαίος.

2. Δημόσια αγαθά

Υπάρχουν αγαθά που δεν μπορούν εύκολα και απλά να προσφερθούν από τον ιδιωτικό τομέα. Ισχυρό παράδειγμα αποτελεί η εθνική άμυνα. Αυτά τα αγαθά ονομάζονται δημόσια. Τα δημόσια αγαθά έχουν μηδενικό οριακό κόστος. Η κατανάλωση τους από ένα επιπλέον άτομο δεν κοστίζει τίποτα. Επίσης τα απολαμβάνουν όλα τα μέλη της κοινωνίας. Αυτά είναι όλα θετικά, αλλά ταυτόχρονα μας δείχνει πως αφού ο ιδιωτικός τομέας δεν μπορεί να παρέχει τέτοια αγαθά, το κράτος έχει λόγο να παρέμβει. Θα τα αναλύσουμε εκτενέστερα στη συνέχεια.

3. Εξωτερικές επιδράσεις - οικονομίες

Εξωτερικές επιδράσεις έχουμε όταν οι αποφάσεις ενός ατόμου επηρεάζουν τις πράξεις άλλων ατόμων. Όταν η δραστηριότητα ενός ατόμου επιβάλλει κόστος σε άλλους έχουμε αρνητικές εξωτερικές οικονομίες και με την ίδια λογική υπάρχουν και οι θετικές εξωτερικές οικονομίες. Όταν υπάρχουν αυτά τα φαινόμενα τότε είναι πιθανό η κατανομή πόρων από την αγορά να μην προκύψει αποτελεσματική. Αυτό γιατί ατομικά ο καθένας δεν αντιλαμβάνεται το κόστος των αρνητικών εξωτερικών οικονομιών που προκαλεί και επομένως συνεχίζει να τις προκαλεί. Ταυτόχρονα δεν αντιλαμβάνεται και το όφελος των θετικών εξωτερικών οικονομιών που προκαλεί και επομένως σταματά να τις προκαλεί.

Επομένως οι εξωτερικές οικονομίες αποτελούνται από παράγοντες που ο καθένας σε στον ιδιωτικό τομέα, πιθανόν δεν αντιλαμβάνεται πλήρως την επίδρασή τους. Η κρατική παρέμβαση μπορεί να αντισταθμίσει αυτό το γεγονός. Θα επεκταθούμε στο πολύ σημαντικό θέμα των εξωτερικών επιδράσεων εκτενέστερα στη συνέχεια.

4. Ατελείς αγορές

Τα δημόσια αγαθά για παράδειγμα αποτελούν αγαθά που δεν μπορούν προσφερθούν από τον ιδιωτικό τομέα. Πέρα από τα δημόσια αγαθά όμως, υπάρχουν και άλλα αγαθά που επίσης δεν μπορούν να προσφερθούν από τον ιδιωτικό τομέα. Πρόκειται για ανεπάρκειες των αγορών ή αλλιώς ατέλειες. Ιδιαίτερα σημαντικές ατέλειες αγορών υπάρχουν στις αγορές ασφαλίσεων στις αγορές

κεφαλαίων και στις αγορές συμπληρωματικών αγαθών. Και πάλι η κρατική παρέμβαση μπορεί να δώσει λύση σε αυτό το πρόβλημα.

5. *Ανεπάρκειες - ασυμμετρίες πληροφόρησης*

Η μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας με τα υποδείγματα που αναφέρθηκαν παραπάνω προϋποθέτει ότι οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις έχουν γνώση των τιμών των αγαθών και των συντελεστών παραγωγής, της ποιότητας των προϊόντων ώστε να μπορούν να δράσουν σωστά με σκοπό την αύξηση της ευημερίας τους. Δύο σημαντικά προβλήματα μπορεί να προκύψουν εξαιτίας έλλειψης σωστής πληροφόρησης. Το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου και της δυσμενούς επιλογής. Το πρόβλημα της δυσμενούς επιλογής συνίσταται όταν εξαιτίας έλλειψης πληροφόρησης η οικονομική μονάδα δεν λαμβάνει τις καλύτερες επιλογές που θα μπορούσε να κάνει.

Σαν παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε την έλλειψη πληροφόρησης για την ποιότητα ενός προϊόντος. Μάλιστα οι επιχειρήσεις έχουν κίνητρο να αποκρύψουν πληροφορίες ή και να δώσουν λανθασμένες πληροφορίες με σκοπό να αυξήσουν τα βραχυπρόθεσμα κέρδη τους. Το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου δημιουργείται όταν υπάρχει ασύμμετρη πληροφόρηση μεταξύ των συναλλασσόμενων ώστε ο ένας να μην μπορεί να ελέγξει τις ενέργειες του άλλου επηρεάζοντας έτσι την συναλλαγή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου η έλλειψη πληροφόρησης οδήγησε σε μεταβολή της κοινωνικής ευημερίας ήταν η περίπτωση του χρηματιστηρίου όπου λίγα άτομα εκμεταλλεύτηκαν την πληροφόρηση που είχαν για προσωπικό κέρδος. Υπάρχει μεγάλη διαμάχη μεταξύ των υπέρμαχων και των πολέμιων περί αποκάλυψης πληροφοριών. Το κράτος και εδώ μπορεί να παρέμβει και να παρέχει πληροφορίες ως δημόσιο αγαθό.

6. *Ανεργία, πληθωρισμός και ανισορροπία*

Η ανεργία για πολλούς οικονομολόγους αποτελεί μέτρο αποτυχίας της αγοράς. Χωρίς αυτό να απαιτεί σίγουρη επέμβαση του κράτους, δεν είναι περίεργο να ισχυριστούμε πως η κρατική παρέμβαση θα μπορέσει μέσω συγκεκριμένων μέτρων και πολιτικών να βελτιώσει την κατάσταση της αγοράς.

Οι παραπάνω λόγοι από μόνοι τους αποτελούν σημαντικές ενδείξεις αποτυχίας του ιδιωτικού τομέα. Συχνά παρατηρείται επίσης σύνδεση μεταξύ των λόγων αυτών καθώς η ύπαρξη ενός μπορεί να οδηγήσει σε εμφάνιση και κάποιου άλλου.

2.6.1 Επιπλέον λόγοι κρατικής παρέμβασης

Όλοι οι παραπάνω λόγοι είναι αρκετοί για να δει κανείς πως τελικά σε μια οικονομία είναι πιθανό να προκύψει αναποτελεσματικότητα χωρίς κρατική παρέμβαση. Επιπλέον επιχειρήματα υπέρ της κρατικής παρέμβασης αποτελούν πρώτον, η διανομή εισοδήματος, και δεύτερον η ανησυχία πως ένα άτομο δεν είναι πάντα βέβαιο πως θα δρα για το δικό του συμφέρον.

Σε ότι αφορά τη διανομή εισοδήματος, μια αποτελεσματική κατά Pareto οικονομία δεν δίνει πληροφορίες για τη διανομή του εισοδήματος κάτι που μπορεί να οδηγήσει στην ανισοκατανομή του. Το δεύτερο επιχειρήμα αναφέρεται στο κατά πόσο η προσωπική αξιολόγηση της ευημερίας ενός ατόμου είναι υποκειμενική ή αντικειμενική. Πολλά άτομα για παράδειγμα καπνίζουν παρότι είναι γνωστό πως το κάπνισμα κάνει κακό στην υγεία. Η άποψη πως το κράτος οφείλει να παρέμβει επειδή γνωρίζει τι είναι ωφέλιμο και τι όχι καλύτερα από τα άτομα αυτά καθαυτά, ονομάζεται πατερναλισμός. Όπως γίνεται συνήθως σε τέτοιες περιπτώσεις μια τέτοια άποψη έχει υποστηρικτές και πολέμιους.

Τέλος πρέπει να αναφέρουμε πως το μόνο που δείχνουν αυτά τα προβλήματα είναι πως χωρίς κρατική παρέμβαση θα υπάρξει αναποτελεσματικότητα, χωρίς αυτό να σημαίνει πως με την κρατική παρέμβαση θα επέλθει αυτόματα και λύση. Πρόκειται απλά για ευκαιρίες παρέμβασης του κράτους, χωρίς καμία εγγύηση για βελτίωση της κατάστασης. Δεν είναι λίγοι μάλιστα αυτοί που πιστεύουν πως ακόμα και αυτές οι ευκαιρίες δεν θα αξιοποιηθούν από το κράτος. Το να πάρουμε άποψη επί των παραπάνω υποκειμενικών θεμάτων όμως ξεπερνά τα όρια της παρούσας εργασίας.

Βιβλιογραφία 2^{ου} Κεφαλαίου

Begg David *et al.* Εισαγωγή στην Οικονομική. Εκδόσεις Κριτική.

Richard A. Musgrave, Peggy B. Musgrave, 1989. Public Finance in Theory and Practice, Fifth Edition. International Student Edition.

Rosen Harvey S. *et al.* Δημόσια Οικονομική – Σύγχρονη Θεωρία και Ελληνική Πραγματικότητα. Εκδόσεις Κριτική.

Stiglitz Joseph. Οικονομική του Δημόσιου Τομέα. Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη.

Varian Hal. Μικροοικονομική μια σύγχρονη προσέγγιση. Εκδόσεις Κριτική.

Βέττας Νίκος – Κατσουλάκος Γιάννης, 2004. Πολιτική Ανταγωνισμού & Ρυθμιστική Πολιτική, Τα Οικονομικά Των Ρυθμιστικών Παρεμβάσεων σε Αγορές με Μονοπωλιακή Δύναμη. Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδάνος

Δαλαμάγκα Βασ.. Εισαγωγή στην Δημόσια Οικονομική. Εκδοτικές επιχειρήσεις «Το Οικονομικό» Κ. & Π. Σμπίλλιας Α.Ε.Β.Ε.

Δράκου Γ.Ε., 1997. Μαθήματα Δημόσιας Οικονομικής – Άριστη Κατανομή των Παραγωγικών Συντελεστών. Εκδόσεις Α. Σταμούλης.

Μέργος Ι. Γεώργιος, Αθήνα 2007. Κοινωνικο-οικονομική Αξιολόγηση Επενδύσεων & Πολιτικών. Εκδόσεις Γ. Μπενου.

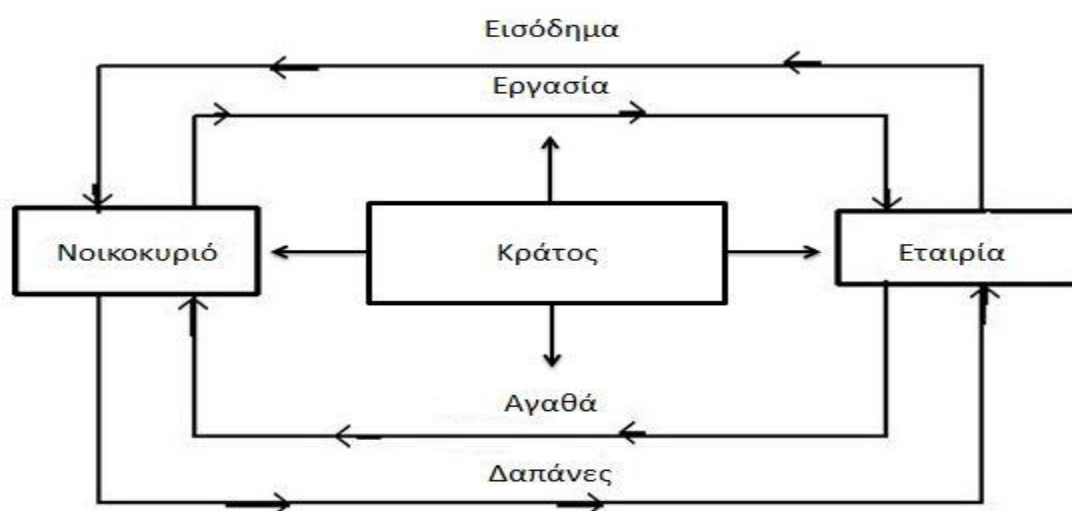
Παλαιολόγου Μ. Γιάννη. Σύγχρονη Μικροοικονομική Θεωρία. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης.

Σαραντίδη Στυλ. Α., 1998. Θεωρία Άριστης Κατανομής Οικονομικής της Ευημερίας και Γενικής Ισορροπίας.

2. ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Οι φορείς των οικονομικών αποφάσεων όπως αναφέραμε στην αρχή του 2^{ου} κεφαλαίου είναι τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, και το κράτος αποτελεί φορέα οικονομικών αποφάσεων. Ακόμα και αν ο θεσμός της ελεύθερης αγοράς υπήρξε κάποτε, σήμερα σίγουρα δεν υπάρχει πλέον. Σήμερα έχουμε το σύστημα μικτής οικονομίας, με την έννοια πως η τέως ελεύθερη αγορά αναμείχτηκε με το θεσμό του κράτους. Συμπληρώνοντας την αρχική μας εικόνα έχουμε:

Διάγραμμα 3.1. Βασικές λειτουργίες Μικτής Οικονομίας

Το κράτος είναι και αγοραστής και πωλητής. Αυτό σημαίνει πως το κράτος συνδέεται έμμεσα με τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις μέσω της αγοράς. Το κράτος όμως συνδέεται και με άμεσες οικονομικές σχέσεις, σχέσεις που δεν έχουν σχέση με την αγορά, με τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις όπως π.χ. μέσω της καταβολής φόρων. Επίσης το κράτος επεμβαίνει σε συναλλαγές που γίνονται στον ιδιωτικό τομέα μεταξύ διαφορετικών εταιριών.

Η δημόσια οικονομική σαν κλάδος ασχολείται περισσότερο με τις άμεσες οικονομικές σχέσεις όπως τις περιγράψαμε καθώς οι πιο έμμεσες συναλλαγές δεν έχουν καμία ιδιαιτερότητα γιατί το κράτος απλά δρα ως ένα συνήθης αγοραστής ή πωλητής.

3.1 Ιστορική αναδρομή

Ιστορικά υπήρξαν πολλές απόψεις για το ρόλο του κράτους. Οι μερκαντιλιστές του 18^{ου} αιώνα υποστήριζαν ότι το κράτος πρέπει να υποστηρίζει την προώθηση του εμπορίου και της βιομηχανίας.

Ο Adam Smith στον πλούτο των εθνών, όπως έχουμε ήδη πει, υποστηρίζει πως τα άτομα επιδιώκοντας τα δικά τους ατομικά συμφέροντα εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον. Αυτή η άποψη επηρέασε πολλούς οικονομολόγους οι οποίοι τον 19^ο αιώνα υποστήριζαν με τη σειρά τους πως δεν χρειάζεται κρατική παρέμβαση στον ιδιωτικό τομέα καθώς ο ελεύθερος ανταγωνισμός (αόρατο χέρι του Adam Smith) εξυπηρετεί άριστα τα συμφέροντα της κοινωνίας. Ενάντιοι στις απόψεις του Adam Smith υπήρξαν αρκετοί οικονομολόγοι οι οποίοι ούτε υποστήριζαν ούτε απέρριπταν την χρησιμότητα του κράτους.

Το 1880 ο Wagner υποστήριξε, ότι το βασικό καθήκον του κράτους είναι να επεμβαίνει στην οικονομία αποτρέποντας οικονομικές ανισότητες και αναδιανέμοντας εισοδήματα.

Σε μεγαλύτερα άκρα έφτασε ο Karl Marx που μίλησε για ριζοσπαστικές αλλαγές στη δομή της κοινωνίας προτείνοντας μεταξύ άλλων και την κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας. Ουσιαστικά θεωρούσε πως ο ρόλος του κράτους έπρεπε να πάρει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις.

Ακολούθησε ο John Maynard Keynes με παρόμοια ισχυρές απόψεις για το ρόλο που θα πρέπει να παίζει το κράτος στην οικονομία. Σε περιόδους κρίσης θα πρέπει το κράτος να αυξάνει τις δημόσιες δαπάνες για να βοηθήσει την έξοδο της οικονομίας από την κρίση.

Ο Jacques Rousseau με το κοινωνικό του συμβόλαιο πίστευε πως το κράτος είναι το συμβόλαιο μεταξύ ατόμων με σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο έγινε ακόμα πιο εμφανής η ανάγκη παρέμβασης του κράτους καθώς οι ιδιωτικοί φορείς αδυνατούσαν να επιδιορθώσουν τις κατεστραμμένες οικονομίες που άφησε ο πόλεμος.

Οι διαμάχες για το πόσο ενεργό πρέπει να είναι το κράτος συνεχίζονται μέχρι και σήμερα όπου υπάρχουν πολλές απόψεις για το πώς πρέπει να λειτουργεί ένα κράτος μέσα σε μια οικονομία.

Έτσι ενώ αρχικά ο ρόλος του κράτους ήταν περιορισμένος, και στο πνεύμα του φιλελευθερισμού η κρατική παρουσία ήταν υποτυπώδης, περάσαμε στο σημείο όπου η παρουσία του κράτους ήταν αποδεκτή και σε ένα βαθμό επιβεβλημένη, και καταλήξαμε πλέον σήμερα στο άλλο άκρο.

Από τη δεκαετία του 80 και μετά μιλάμε για περιορισμό του ρόλου του κράτους λόγω των αρνητικών επιδράσεων του διογκωμένου δημόσιου τομέα στις οικονομίες.

3.2 Αιτιολόγηση ύπαρξης κράτους – Στόχοι δημόσιου τομέα

“Μη ρωτάς τι μπορεί να κάνει για σένα η χώρα σου, ρώτα τι μπορείς να κάνεις εσύ για τη χώρα σου”. Η περίφημη αυτή φράση του πρώην προέδρου των Η.Π.Α., John F.Kennedy, είχε ως απώτερο σκοπό την αφύπνιση των ακροατών για να μεριμνούν περισσότερο για τη χώρα τους.

Κάθε άνθρωπος όμως, λειτουργεί με βάση το συμφέρον του με σκοπό τη μεγιστοποίηση της υποκειμενικής του ευημερίας. Όταν λειτουργεί κάποιος σαν μονάδα, συχνά θα έρθει σε σύγκρουση με μια άλλη μονάδα και η περαιτέρω μεγιστοποίηση της ευημερίας και των δύο θα σταματήσει. Σε μια πολιτισμένη ελεύθερη κοινωνία, τα μέλη συναινούν πως αν δεν σταματήσουν εκούσια τη σύγκρουση αυτή για οποιονδήποτε λόγο, τότε θα σταματήσουν “υποταγμένοι” στο θεσμό του κράτους.

Οπότε η αρχική φράση του Kennedy ίσως θα έπρεπε να αναδιατυπωθεί και να ρωτά τι μπορεί το κάθε άτομο να κάνει σε συνεργασία με τους συμπολίτες του δια μέσου του θεσμού του κράτους για τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Στο ίδιο μήκος κύματος ο Αριστοτέλης διατύπωσε “επειδή πάσαν πόλιν ορώμεν κοινωνίαν αγαθού τινά ούσαν και πάσαν κοινωνίαν αγαθού τινός ένεκεν συνεστηκυίαν” με ακριβή μετάφραση: η ανύψωση του επιπέδου της ευημερίας της ολότητας αποτελεί την πρωταρχική αιτιολόγηση της υπάρξεως του Κράτους.

Απώτερος σκοπός του κράτους πρέπει να είναι λοιπόν η μεγιστοποίηση της οικονομικής ευημερίας των μελών του. Όμως πέρα από αυτόν τον σκοπό το κράτος αναλαμβάνει ενεργή οικονομική δραστηριότητα για να πραγματοποιήσει και άλλους στόχους που κατατάσσονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Πρώτον, έχουμε την άριστη κατανομή παραγωγικών συντελεστών, δεύτερον την άριστη διανομή του Εθνικού Προϊόντος και τρίτον τη σταθεροποίηση της οικονομίας.

3.2.1 Ιδεολογία Δημόσιου τομέα

Οι επικρατέστερες απόψεις σήμερα επηρεάζονται από τις απόψεις περί της σχέσης μεταξύ ατόμου και κράτους.

1. *Οργανική άποψη.* Η άποψη αυτή θεωρεί το κράτος την καρδιά ενός οργανισμού που αποτελείται από τα μέλη της κοινωνίας. Εξ ου και ο όρος οργανική. Υπό το πρίσμα της κοινωνικής άποψης η κοινωνία έχει μεγαλύτερη αξία από το μεμονωμένο άτομο. Ο Γιανγκ Τσανγκ Τσι ήταν δάσκαλος ηθικής στην Κίνα και διατύπωσε την άποψη ότι η χώρα είναι οργανικό σύνολο σαν το ανθρώπινο σώμα. Παρόμοια άποψη είχε και ο Πλάτωνας και στο έργο του Πολιτεία δηλώνει πως η δράση του πολίτη είναι επιθυμητή μόνο εφόσον είναι ωφέλιμη για την κοινωνία σαν σύνολο. Σύμφωνα με αυτή την άποψη η ομάδα βρίσκεται στο επίκεντρο.

2. *Μηχανιστική άποψη.* Η άποψη αυτή θεωρεί το κράτος ως ένα μηχανισμό επίτευξης των προσωπικών στόχων των δημιουργών του. Ακολουθώντας το κοινωνικό συμβόλαιο του Jacques Rousseau, σύμφωνα με αυτή την άποψη το άτομο βρίσκεται στο επίκεντρο. Το κράτος πρέπει να είναι σε θέση να ξεχωρίζει το καλό από το κακό για τους πολίτες του και ταυτόχρονα να έχει τη δύναμη να το "επιβάλει". Οι σκοποί του κράτους περιορίζονται εδώ στην προστασία των μελών του από την άσκηση βίας και στην παροχή δημόσιων αγαθών με τη μορφή έργων και υποδομών.

3.3 Ταξινόμηση δημόσιου τομέα

Δεν είναι εύκολο να γίνει σαφής οριοθέτηση των δράσεων του δημόσιου τομέα.

1. *Κεντρική διοίκηση.*

Είναι τα όργανα άσκησης της Νομοθετικής, της Δικαστικής και της Εκτελεστικής εξουσίας.

2. *Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης.*

Κύρια παραδείγματα είναι το ΙΚΑ, ο ΟΓΑ και το ΤΕΒΕ. Οι οργανισμοί αυτοί παρέχουν πολύ εξειδικευμένες υπηρεσίες σε κάποιες συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες.

3. *Οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης.*

Μέχρι πρόσφατα υπήρχαν οι Νομαρχίες οι οποίες αντικαταστάθηκαν από τις Περιφέρειες.

4. *Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου.*

Εδώ το κράτος παίζει συμπληρωματικό ρόλο καθώς ο ιδιωτικός τομέας μπορεί και παρέχει και ο ίδιος αυτές τις υπηρεσίες. Όπως και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης έτσι και τα Νομικά Πρόσωπα παρέχουν πολύ εξειδικευμένες υπηρεσίες σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Παραδείγματα περιλαμβάνουν τα Νοσοκομεία και τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

5. *Δημόσιες επιχειρήσεις.*

Είναι οι μόνοι φορείς του κράτους που χρεώνουν τους καταναλωτές τους για τις υπηρεσίες που προσφέρουν. Ο ΟΤΕ και η ΔΕΗ είναι δημόσιες επιχειρήσεις.

Οι παραπάνω φορείς είναι ξεκάθαρα οριοθετημένοι, όμως υπάρχουν και άλλοι των οποίων τα όρια είναι ασαφή καθώς εμπλέκονται και με τον δημόσιο και με τον ιδιωτικό τομέα.

3.3.1 Μορφές παρέμβασης δημόσιου τομέα

Οι δημόσιοι φορείς μπορούν να επέμβουν στην οικονομία με τρεις κύριες μορφές παρέμβασης: παραγωγή, παροχή και ρύθμιση

1. Παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών έχουμε όταν οι φορείς απασχολούν συντελεστές και παράγουν αγαθά ή και υπηρεσίες τα οποία στη συνέχεια διατίθενται στην αγορά είτε δωρεάν είτε ενός αντίτιμου. Τα δημόσια αγαθά εμπίπτουν σε αυτή την μορφή παρέμβασης ως δωρεάν παραγωγή ενώ οι Δημόσιες επιχειρήσεις που περιγράψαμε νωρίτερα ως μη δωρεάν.
2. Παροχή αγαθών και υπηρεσιών έχουμε όταν οι φορείς προνοούν ώστε τα αγαθά να διατίθενται στο κοινό χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι τα παράγουν οι ίδιοι.
3. Ρύθμιση έχουμε όταν οι φορείς επεμβαίνουν στη λειτουργία των ιδιωτικών φορέων

3.3.2 Μέσα δράσης δημόσιου τομέα

1. *Δημοσιονομικά μέσα.* Πρόκειται για τα έξοδα και έσοδα των δημόσιων φορέων. Περιλαμβάνουν τις δημόσιες δαπάνες, τους φόρους, τα έσοδα των όποιων δημόσιων φορέων αποφέρουν έσοδα, το δημόσιο δανεισμό και τη ρύθμιση του δημοσίου χρέους.
2. *Νομισματικά και πιστωτικά μέσα.* Πολύ σημαντική κατηγορία που περιλαμβάνει όλα τα μέσα δημόσιων φορέων που έχουν σχέση με τα νομισματικά μεγέθη της οικονομίας και τις πιστώσεις.
3. *Μέσα εξωτερικής οικονομικής πολιτικής.* Εδώ περιλαμβάνονται όλα τα μέσα δημόσιων φορέων που επηρεάζουν το ισοζύγιο διεθνών συναλλαγών της χώρας.
4. *Μέσα άμεσου ελέγχου.* Ο έλεγχος των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών, ο έλεγχος των τιμών των παραγωγικών συντελεστών, οι ποσοτικοί και ποιοτικοί έλεγχοι των αγαθών, η ενθάρρυνση ή αποθάρρυνση επενδύσεων, οι κανονισμοί και συνθήκες στο περιβάλλον εργασίας, κανονισμοί πολεοδομίας, κυκλοφορίας κλπ.
5. *Θεσμικά μέσα.* Αφορούν τις μεταρρυθμίσεις θεσμών της χώρας και όταν αυτό απαιτείται στη δημιουργία νέων.

3.4 Δημόσια αγαθά

Στην προσπάθεια μας να ορίσουμε τα δημόσια αγαθά θα αναφέρουμε αρχικά τις ιδιότητες των ιδιωτικών αγαθών. Ένα ιδιωτικό αγαθό είναι ανταγωνιστικό και έχει ως σκοπό την ικανοποίηση προσωπικών αναγκών. Επίσης δεν είναι υποχρεωτική η χρήση/κατανάλωση του.

Στον αντίποδα, τα δημόσια αγαθά δεν είναι ανταγωνιστικά. Αυτό σημαίνει πως η κατανάλωση του αγαθού από ένα άτομο δεν εμποδίζει ένα άλλο άτομο να προβεί και αυτό σε κατανάλωση. Με άλλα λόγια η προσθήκη ενός επιπλέον καταναλωτή δεν επηρεάζει το κόστος παραγωγής, δηλαδή το οριακό κόστος χρήσης του δημόσιου αγαθού από ένα επιπλέον άτομο είναι μηδέν.

Επίσης είναι πολύ δαπανηρό αν όχι αδύνατο να παρεμποδιστεί η κατανάλωση τους, ενώ ταυτόχρονα η παρεμπόδιση είναι και ανεπιθύμητη. Αυτό προκύπτει και από το μηδενικό επιπλέον οριακό κόστος. Το όφελος από τα δημόσια αγαθά δεν μπορεί να διαιρεθεί σε μονάδες οπότε και δεν μπορεί να διατεθεί μόνο σε αυτούς που μπορούν να πληρώσουν. Με άλλα λόγια το κράτος δεν μπορεί να αρνηθεί από κάποιον το όφελος που αποκομίζει από την κατανάλωση αυτή. Τα αγαθά που συγκεντρώνουν αυτά τα χαρακτηριστικά είναι τα αμιγώς ή γνήσια δημόσια αγαθά και όπως είπαμε νωρίτερα η εθνική άμυνα είναι ίσως το κυριότερο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα.

Είπαμε πως ένα γνήσιο δημόσιο αγαθό εξ ορισμού είναι μη αποκλειστικό. Όμως υπάρχει περίπτωση ένα δημόσιο αγαθό να είναι αποκλειστικό λόγω των συνθηκών της αγοράς ή και της ύπαρξης κάποιας συγκεκριμένης τεχνολογίας που καθιστά τον αποκλεισμό δυνατό. Ένα τέτοιο δημόσιο αγαθό που δεν τηρεί αυστηρά τον παραπάνω ορισμό ονομάζεται μη αμιγές ή μη γνήσιο δημόσιο αγαθό. Η κατανάλωση ενός τέτοιου αγαθού είναι σε κάποιο βαθμό και ανταγωνιστική και αποκλειστική. Πέρα από το διαχωρισμό τους σε γνήσια και μη, στα αγαθά υπάρχει και η περίπτωση να ικανοποιείται μόνο ένα μέρος του ορισμού των δημοσίων αγαθών. Με άλλα λόγια η αρχές της μη ανταγωνιστικής κατανάλωσης και της αδυναμίας αποκλεισμού να μην συμβαδίζουν πάντα.

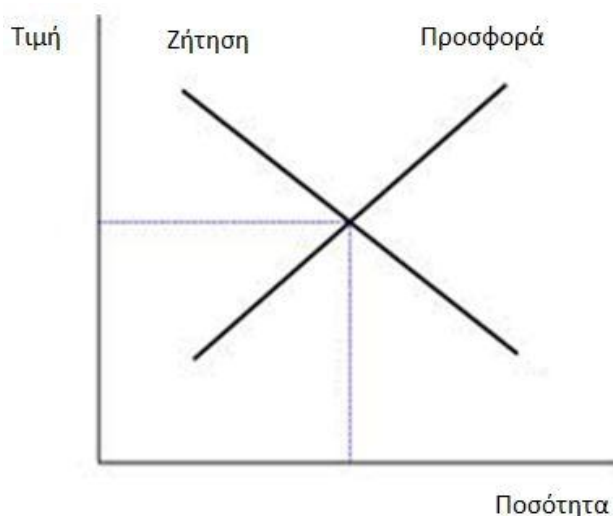
Πρέπει επίσης να τονίσουμε πως το ότι κάποιο αγαθό προσφέρεται από τον δημόσιο τομέα, δεν σημαίνει αυτόματα πως πρόκειται και για δημόσιο αγαθό. Υπάρχουν αρκετά ιδιωτικά αγαθά που προσφέρονται από το δημόσιο με κυριότερο παράδειγμα τις ιατρικές υπηρεσίες. Με την ίδια λογική υπάρχουν περιπτώσεις που ένα δημόσιο αγαθό προσφέρεται από τον ιδιωτικό τομέα. Επίσης η παροχή ενός αγαθού από το δημόσιο δεν σημαίνει σίγουρα ότι το δημόσιο έκανε την παραγωγή. Θέλουμε έτσι να δείξουμε πως αυτό που έχει σημασία στον χαρακτηρισμό ενός αγαθού ως δημόσιου ή ιδιωτικού είναι η αυστηρή τήρηση των ορισμών τους. “ημι”-περιπτώσεις, προέλευση παραγωγής και τρόπος διανομής δεν έχουν σημασία, όμως θα ασχοληθούμε αργότερα με την έννοια των ήμι-δημόσιων αγαθών.

3.4.1 Αποτελεσματικότητα δημόσιων αγαθών

Έχουμε ήδη απαντήσει στο ερώτημα άριστης παραγωγής ιδιωτικών αγαθών χρησιμοποιώντας με την ανάλυση που προηγήθηκε και το κριτήριο Pareto. Αντίστοιχα τίθεται το ερώτημα και για τα δημόσια αγαθά. Τα δημόσια αγαθά δεν μπορούν να διατεθούν μέσα από το σύστημα της ελεύθερης αγοράς γιατί ο κάθε καταναλωτής γνωρίζει ότι αν δεν πληρώσει για το συγκεκριμένο αγαθό δεν θα αποκλειστεί από την κατανάλωση του. Έτσι κάθε καταναλωτής έχει συμφέρον να μην αποκαλύψει τις επιθυμίες του για το δημόσιο αγαθό ώστε να μην κλιθεί να πληρώσει το ανάλογο κόστος. Όμως υπό αυτές τις συνθήκες κανένας παραγωγός δεν είναι διατεθειμένος να αναλάβει την παραγωγή του δημόσιου αγαθού. Ένα παράδειγμα είναι το οδικό δίκτυο μιας χώρας. Ο κάθε καταναλωτής έχει συμφέρον να αποκρύψει την χρησιμότητα που θα λάβει από την χρήση του οδικού δικτύου ώστε να μην πληρώσει το ανάλογο αντίτιμο γνωρίζοντας ότι η κατασκευή του είναι αναγκαία και ότι δεν μπορεί κάποιος να τον αποκλείσει από την χρήση του συγκεκριμένου αγαθού. Έτσι ο δημόσιος τομέας πρέπει να αναλάβει την κατασκευή του.

Ο προσδιορισμός της παραγωγής ενός ιδιωτικού αγαθού γίνεται στο σημείο όπου η προσφερόμενη ποσότητα είναι ίση με τη ζητούμενη ποσότητα δηλαδή εκεί όπου η καμπύλη ζήτησης τέμνει την καμπύλη προσφοράς καθορίζοντας έτσι την ποσότητα και την τιμή ισορροπίας.

Διάγραμμα 3.2. Σημείο Ισορροπίας της αγοράς

Στα δημόσια αγαθά όμως η εύρεση της άριστης παραγόμενης ποσότητας είναι πιο σύνθετη και αυτό γιατί τα άτομα δεν αποκαλύπτουν τις ζητούμενες ποσότητες που επιθυμούν. Επομένως το ζητούμενο είναι να εξάγουμε την πραγματική καμπύλη ζήτησης για τα δημόσια αγαθά.

Ένας τρόπος για να καταλάβουμε την πραγματική ζητούμενη ποσότητα για δημόσια αγαθά είναι μέσω της φορολογίας. Στα ιδιωτικά αγαθά η αυξομείωση της τιμής μας δείχνει την καμπύλη ζήτησης των καταναλωτών, δηλαδή αν μειωθεί η τιμή ενός αγαθού τότε ο καταναλωτής έχει την δυνατότητα να συνεχίσει να αγοράζει την ίδια ποσότητα από το συγκεκριμένο αγαθό ή να αυξήσει την κατανάλωση του. Το αν θα αυξήσει και σε τι ποσοστό την κατανάλωση του ενός αγαθού αποκαλύπτει την προτίμηση του καταναλωτή για το συγκεκριμένο αγαθό.

Θεωρώντας ότι καθώς αυξάνονται οι δημόσιες δαπάνες για την παραγωγή ενός δημόσιου αγαθού αυξάνει και η φορολογία μπορούμε να ορίσουμε την φορολογική τιμή του δημόσιου αγαθού η οποία εξάγεται από το επιπλέον ποσό που πρέπει να καταβάλει το κάθε άτομο για την παραγωγή μιας επιπλέον μονάδας του συγκεκριμένου προϊόντος.

Ως εκ τούτου η εξαγωγή της καμπύλης ζήτησης για τα δημόσια αγαθά μπορεί να γίνει με μεταβολή στη φορολογία η οποία αλλάζει τις φορολογικές τιμές. Έτσι αυξομειώνοντας την φορολογική τιμή μπορούμε να καταλάβουμε την ζήτηση για δημόσια αγαθά.

Για παράδειγμα η μείωση της φορολογίας για τη δημοσιά τηλεόραση αύξησε την παρακολούθηση της από το κοινό; Ένα άλλο παράδειγμα μπορεί να είναι η αύξηση της φορολογίας για τα δημόσια νοσοκομεία και κατά πόσο αυτή η αύξηση επηρεάζει την προτίμηση των πολιτών για παροχή δημόσια η ιδιωτικής ιατρικής φροντίδας.

Η καμπύλη προσφοράς των δημοσίων αγαθών είναι εύκολο να εξαχθεί αφού το κράτος γνωρίζει το κόστος παρασκευής των δημοσίων αγαθών. Ως εκ τούτου η αποτελεσματική παραγωγή των δημοσίων αγαθών επιτυγχάνεται στην τομή της καμπυλών ζήτησης και προσφοράς.

Ένα σημείο που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι η παραπάνω ανάλυση μας παρέχει ένα αποτελεσματικό σημείο παραγωγής των αγαθών κάτι όμως που δεν εξασφαλίζει ότι η παραγωγή θα είναι στο συγκεκριμένο σημείο αφού η τελική απόφαση είναι στην δικαιοδοσία της κυβέρνησης. Άρα η παραγωγή των δημοσίων αγαθών εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την πολιτική διαδικασία και τους πολιτικούς μηχανισμούς λήψης συλλογικών αποφάσεων.

3.5 Φορολογία

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στην φορολογία. Για να μπορέσει ο δημόσιος τομέας να λειτουργήσει και να εκπληρώσει τους σκοπούς του, όπως η παροχή δημοσίων αγαθών, χρειάζονται πόροι. Βασική πηγή εσόδων για τον δημόσιο τομέα αποτελούν οι φόροι. Άλλος τρόπος για τη συγκομιδή των απαραίτητων πόρων αποτελεί ο δανεισμός.

Τα φορολογικά έσοδα εκτός από την κάλυψη του κόστους λειτουργίας του δημόσιου τομέα και την παροχή υπηρεσιών και αγαθών προς το κοινωνικό σύνολο αποτελούν και μέσα άσκησης οικονομικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα ένα είδος φόρου μπορεί να έχει ως σκοπό την επιρροή του πληθωρισμό ή την μείωση των εισαγωγών και την προσπάθεια για αύξηση των εξαγωγών. Τέλος οι φόροι μπορούν να αποτελέσουν και ένα μέσο άσκησης κοινωνικής πολιτικής και αναδιανομής του πλούτου. Στην παρούσα παράγραφο θα μελετήσουμε την επίδραση που έχουν οι φόροι στην ευημερία των οικονομικών μονάδων και της κοινωνίας γενικότερα.

Εκ πρώτης όψεως η φορολογία μειώνει την ευημερία των οικονομικών μονάδων, ατόμων ή επιχειρήσεων καθώς μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα τους. Ακόμα και έμμεσος φόρος όπως ένας φόρος κατανάλωσης μειώνει το πραγματικό εισόδημα των καταναλωτών καθώς καθιστά τα προϊόντα πιο ακριβά. Από την άλλη μεριά όμως το κράτος με τους πόρους που μαζεύει παρέχει κάποια αγαθά ή δίνει επιδοτήσεις αυξάνοντας την ευημερία των ατόμων.

Άρα μπορεί να υποθέσει κάποιος πως αφού οι πόροι τους οποίους λαμβάνει το κράτος μέσω της φορολογίας, μειώνοντας την κοινωνική ευημερία, επιστρέφουν στον κοινωνικό σύνολο, με μορφή επιδοτήσεων και παροχή αγαθών και υπηρεσιών, οδηγούν σε μία ισόποση αύξηση της κοινωνικής ευημερίας. Το συμπέρασμα όμως ότι η φορολογία δεν μεταβάλλει την ατομική και κοινωνική ευημερία αφού αντισταθμίζεται με κρατικές παροχές είναι λάθος.

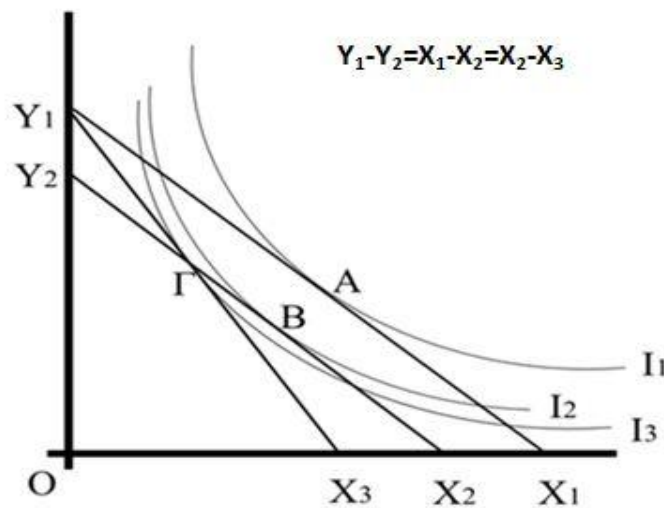
Ένας λόγος είναι ότι η φορολογία δεν μεταβάλλει μόνο το εισόδημα ενός ατόμου αλλά στρεβλώνει και τα κίνητρα του. Για παράδειγμα ένας φόρος εισοδήματος αλλάζει τα κίνητρα του ατόμου για εργασία και ξεκούραση. Έτσι με την αύξηση του φόρου στο εισόδημα από εργασία ένα άτομο μπορεί να αποφασίσει ότι δεν αξίζει να δουλεύει τις ίδιες ώρες με αυτές που δούλευε. Αντίθετα ένα άλλο άτομο μπορεί να αποφασίσει να εργαστεί περισσότερο με σκοπό να αναπληρώσει το χαμένο εισόδημα. Ένας άλλος λόγος μεταβολής της ευημερίας είναι οι διάφορες μορφές που μπορεί να λάβει η φορολογία και αντίστοιχα οι παροχές από το κράτος. Δηλαδή διαφορετικά επιδρά στην ευημερία ένας φόρος εισοδήματος και διαφορετικά ένας φόρος κατανάλωσης ακόμα και αν μειώνουν κατά το ίδιο ποσό το εισόδημα του καταναλωτή.

3.5.1 Επίδραση φορολογίας στην ευημερία

Ας ξεκινήσουμε πρώτα με τη επίδραση που έχουν οι φόροι στην ευημερία του καταναλωτή και καταλήξουμε στην επίδραση που έχουν οι φόροι στην κοινωνική ευημερία. Ο καταναλωτής-οικονομική μονάδα πρέπει να αποφασίσει την (α) κατανάλωση του για δεδομένο εισόδημα, (β) το ποσοστό της αποταμίευσης που θα κάνει και (γ) την ποσότητα παραγωγικών συντελεστών που διαθέτει.

Για να μπορέσουμε να μελετήσουμε αυτές τις τρεις αποφάσεις που πρέπει να λάβει ο καταναλωτής, εξετάζουμε την κάθε μία ξεχωριστά θεωρώντας ειλημμένη την απόφαση για τις άλλες δύο. Άρα για να μελετήσουμε το πόσο θα μεταβληθεί η κατανάλωση ενός ατόμου για διάφορες κατηγορίες φόρων θεωρούμε ότι έχει αποφασίσει και δεν πρόκειται να μεταβάλει την απόφαση του για το ποσό της αποταμίευσης και την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών που θα διαθέσει στην παραγωγική διαδικασία άρα και για το εισόδημα που θα εισπράξει. Η ισορροπία του καταναλωτή είναι στο σημείο Α (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ).

Διάγραμμα 3.3. Επιδράσεις της φορολογίας στην ευημερία

Ας μελετήσουμε πρώτα την επιβολή ενός φόρου εισοδήματος. Δηλαδή το κράτος ζητάει ένα ποσοστό από το εισόδημα του καταναλωτή. Τότε θα έχουμε μία παράλληλη μετατόπιση την καμπύλης εισοδηματικού περιορισμού και το νέο σημείο ισορροπία θα είναι το Β. Τα φορολογικά έσοδα σε όρους αγαθών θα είναι $(Y_1 - Y_2) + (X_1 - X_2)$. Άρα θα έχουμε μία μείωση της ευημερίας από την μείωση στην κατανάλωση και των δύο αγαθών. Τις ίδιες ακριβώς συνέπειες θα είχε και ένας αυτόνομος ή εφάπαξ φόρος. Αν το κράτος επιβάλει ένα γενικό φόρο κατανάλωσης με τον ίδιο φορολογικό συντελεστή και στα δύο αγαθά τότε τα αγαθά θα είναι πιο ακριβά και άρα το πραγματικό εισόδημα του καταναλωτή θα μειωθεί. Άρα πάλι η καμπύλη εισοδηματικού περιορισμού θα μετατοπιστεί παράλληλα προς τα μέσα δίνοντας μας ένα χαμηλότερο σημείο ευημερίας.

Τέλος αν το κράτος επιβάλει έναν ειδικό φόρο κατανάλωσης δηλαδή φορολογήσει μόνο το ένα αγαθό ας υποθέσουμε το Χ σε ύψος τέτοιο ώστε να έχει τα ίδια έσοδα με τους προηγούμενους φόρους, τότε δεν θα υπάρχει παράλληλη μετατόπιση στην θέση Υ2-Χ2 αλλά μετατόπιση στην θέση Υ1-Χ3 και το νέο σημείο ευημερία θα είναι στη θέση Γ. Όμως παρατηρούμε ότι ενώ σε όλες τις περιπτώσεις τα έσοδα για το κράτος είναι τα ίδια αφού $(Υ1-Υ2)+(Χ1-Χ2)$ είναι ίσο με το $(Χ1-Χ2)+(Χ2-Χ3)$, το άτομο στη θέση Γ είναι σε χειρότερη κατάσταση με τον ειδικό φόρο κατανάλωσης καθώς βρίσκεται σε χαμηλότερη καμπύλη αδιαφορίας. Δηλαδή οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης μειώνουν περισσότερο την ευημερία του καταναλωτή από ότι οι γενικοί φόροι κατανάλωσης ή οι εισοδηματικοί φόροι ακόμα και αν αφαιρούν το ίδιο ποσοστό εισοδήματος από τον καταναλωτή και αυτό γιατί ο φόρος κατανάλωσης στρεβλώνει τις προτιμήσεις του καταναλωτή και τον αναγκάζει να καταναλώσει περισσότερο από ένα συγκεκριμένο αγαθό και λιγότερο από ένα άλλο.

Στο ίδιο διάγραμμα μπορούμε να συνεχίσουμε την ανάλυση μας για το ποσοστό αποταμίευσης που θα αποφασίσει ο καταναλωτής και για τις επιδράσεις που θα έχουν οι φόροι στην κατανάλωση του ατόμου σε σχέση με την αποταμίευση του αλλά και στην ευημερία του με δεδομένο πάντα το εισόδημα του. Στον κάθετο άξονα Υ θεωρούμε ότι αποτυπώνεται η αποταμίευση που αποφασίζει το άτομο ενώ στον οριζόντιο η κατανάλωση.

Οι καμπύλες αδιαφορίας μας δείχνουν τις προτιμήσεις του καταναλωτή σχετικά με το πόσα χρήματα από το εισόδημά του θέλει να καταναλώσει και πόσα επιθυμεί να κρατήσει για μελλοντικές του ανάγκες. Η αρχική ισορροπία είναι στο σημείο Α. Ένας ποσοστιαίος φόρος στο εισόδημα μετατοπίζει οδηγεί την ισορροπία στο σημείο Β αφού μετατοπίζει παράλληλα την γραμμή εισοδηματικού περιορισμού γιατί ο συγκεκριμένος φόρος επιβαρύνει το σύνολο του εισοδήματος είτε αυτό καταναλώνεται είτε αποταμιεύεται. Όμως ένας γενικός φόρος στην κατανάλωση αγαθών πχ αύξηση του ΦΠΑ μετατοπίζει την γραμμή εισοδηματικού περιορισμού στην θέση Υ1-Χ3. Αυτό γίνεται γιατί αλλάζουν οι σχετικές τιμές δηλαδή το άτομο το συμφέρει να αποταμιεύσει από το να καταναλώσει αφού υπάρχει μία επιβάρυνση στην κατανάλωση.

Όμως αυτό διαστρεβλώνει τις προτιμήσεις του ατόμου και το οδηγεί σε χαμηλότερα επίπεδα ευημερίας αφού τώρα η ισορροπία είναι στο σημείο Γ από όπου περνάει η καμπύλη αδιαφορίας I3 που βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από την I2. Άρα στην συγκεκριμένη περίπτωση παρότι ο φόρος εισοδήματος και ο γενικός φόρος κατανάλωσης είχαν το ίδια έσοδα για το κράτος έχουν διαφορετική επίδραση στην ευημερία του ατόμου.

Αφού διαπιστώσαμε πως οι φόροι επηρεάζουν τις αποφάσεις του ατόμου σχετικά με την κατανάλωση και το ποσοστό της αποταμίευσης που θέλει να κάνει, μένει να δούμε πως οι φόροι επηρεάζουν την απόφαση του ατόμου για τους παραγωγικούς συντελεστές που θα διαθέσει δηλαδή πόσες ώρες θα αποφασίσει να εργαστεί. Αντίστοιχα με τις προηγούμενες περιπτώσεις ένας αυτόνομος φόρος μειώνει την ευημερία του ατόμου επειδή μειώνει το εισόδημα του ατόμου. Όμως σε αντίθεση με τις προηγούμενες περιπτώσεις ένας αναλογικός φόρος εισοδήματος παρότι μπορεί να έχει ακριβώς την ίδια μείωση στο εισόδημα του καταναλωτή μειώνει περισσότερο την ευημερία του καθώς διαστρεβλώνει τις προτιμήσεις του ατόμου σχετικά με το πόσο θέλει να εργαστεί. Έτσι κάποιος μπορεί να αναγκαστεί να δουλέψει περισσότερο για να καλύψει το χαμένο εισόδημά του ενώ κάποιος άλλος να εργαστεί λιγότερο θεωρώντας ότι δεν αξίζει να δουλέψει όσο δούλευε αφού θα εισπράξει λιγότερα χρήματα. Ακόμα μεγαλύτερη μείωση στην ευημερία του ατόμου σχετικά με προτιμήσεις του για εργασία και ξεκούραση προκαλεί ένας προοδευτικός φόρος εισοδήματος.

Από την παραπάνω ανάλυση βλέπουμε ότι η πλειοψηφία των φόρων επηρεάζουν την ευημερία του ατόμου όχι μόνο επειδή του μειώνουν το εισόδημα. Υπάρχει μία επιπλέον μείωση της ευημερίας λόγω του ότι τον αναγκάζουν να μεταβάλει τη συμπεριφορά του. Ένα φόρος εισοδήματος προοδευτικός ή αναλογικός θα τον αναγκάζει να εργαστεί περισσότερο ή λιγότερο από όσο θέλει. Ένας γενικός φόρος κατανάλωσης όπως ο ΦΠΑ μεταβάλλει τις προτιμήσεις του για το πόσο θέλει να καταναλώσει και πόσο να αποταμιεύσει ενώ ένας ειδικός φόρος κατανάλωσης θα τον αναγκάσει να αγοράσει διαφορετικά προϊόντα από αυτά που επιθυμούσε. Άρα ποια είναι η άριστη φορολογική πολιτική που πρέπει να ακολουθήσει το κράτος ;

3.5.2 Άριστη φορολογική πολιτική

Σε όλες τις περιπτώσεις που μελετήσαμε πιο πάνω αυτός με τις λιγότερο αρνητικές επιδράσεις στην ευημερία του καταναλωτή ήταν ο αυτόνομος φόρος. Πράγματι οι μόνοι φόροι οι οποίοι δεν επιδρούν στις επιθυμίες των καταναλωτών είναι οι φόροι οι οποίοι δεν υποβάλλονται σε οικονομικά μεγέθη όπως η εργασία, η κατανάλωση, ή το εισόδημα. Άρα από αυτή την άποψη εφάπαξ φόροι, αυτόνομοι φόροι ή κεφαλικοί φόροι είναι άριστοι από άποψη ευημερίας του καταναλωτή. Όμως και εδώ υπάρχουν σημαντικά προβλήματα.

Το πιο σημαντικό είναι ότι τέτοιοι φόροι δεν μπορούν να επιβληθούν γιατί δεν είναι κοινωνικά δίκαιοι. Με ποιο κριτήριο θα επιβληθεί ένας φόρος ο οποίος δεν επηρεάζει τα οικονομικά μεγέθη; Προφανώς ένας φόρος ανάλογα με τα φυσικά χαρακτηριστικά του ατόμου πχ ύψος ή ένας κεφαλικός φόρος δεν μπορεί να είναι κοινωνικά δίκαιοι. Μία ενδιαφέρουσα λύση είναι να επιβληθεί φορολογία σε κάποια πάγια οικονομική μεταβλητή ώστε να είναι κοινωνικά δίκαιοι αλλά και εξαιτίας της φύσης της μεταβλητής να μην αλλάζει η συμπεριφορά των ατόμων.

Για παράδειγμα κάποιος εφάπαξ φόρος στην αξία του κεφαλαίου που κατέχουν τα άτομα και οι επιχειρήσεις. Ένα άλλο παράδειγμα είναι ένας προσωρινός φόρος στα ακίνητα. Έτσι παρότι ούτε οι επιχειρήσεις ούτε οι καταναλωτές θα δεχτούν ευχάριστα την φορολογία αυτή δεν θα έχει επίπτωση στα κίνητρα και στις επιθυμίες των ατόμων αφού θα είναι προσωρινός η εφάπαξ και εξαιτίας της φύσης της μεταβλητής δεν μπορεί να υπάρξει και άμεση μεταβολή της συμπεριφοράς των καταναλωτών και των επιχειρήσεων. Δηλαδή η επιβολή φόρου ενός εφάπαξ φόρου στο κεφάλαιο που κατέχουν οι επιχειρήσεις δεν θα οδηγήσει σε μεταβολή του κεφαλαίου αφού απαιτούνται χρόνια για μεταβληθεί το πάγιο κεφάλαιο μιας επιχείρησης.

Το ίδιο ισχύει και με έναν προσωρινό φόρο στα ακίνητα. Όμως εδώ υπάρχει ένα άλλο πρόβλημα το οποίο ονομάζεται πρόβλημα της χρονικής ασυνέπειας της άριστης πολιτικής. Την επόμενη χρονιά όταν τη κυβέρνηση θα πρέπει πάλι να αποφασίσει τι φορολογική πολιτική να ακολουθήσει έχει κίνητρο να αθετήσει την υπόσχεση που είχε δώσει για εφάπαξ ή προσωρινό φόρο και να τους επαναλάβει ξανά. Το ίδιο και την επόμενη χρονιά.

Έτσι οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται ότι η κυβέρνηση έχει κίνητρο να αθετεί την υπόσχεση της και το ενσωματώνουν στις προσδοκίες και στην συμπεριφορά τους αχρηστεύοντας έτσι τη χρησιμότητα των συγκεκριμένων φόρων. Μοναδική λύση στο πρόβλημα αυτό είναι να πειστούν οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές ότι η κυβέρνηση είναι αξιόπιστη και δεν θα μεταβάλει τις αποφάσεις της.

3.6 Εξωτερικές οικονομίες

Έχουμε ήδη ορίσει την διάκριση μεταξύ θετικών και αρνητικών εξωτερικών οικονομιών. Πρόκειται για μια από τις πιο σημαντικές αστοχίες του Ιδιωτικού τομέα που δικαιολογεί την επέμβαση του δημόσιου. Όταν η πράξεις ενός ατόμου ή επιχείρησης έχουν επιπτώσεις (αρνητικές) στις πράξεις κάποιου άλλου ατόμου ή επιχείρησης για τις οποίες δεν προκύπτει καμία μορφή αποζημίωσης τότε μιλάμε για αρνητικές εξωτερικές οικονομίες τις οποίες στη συνέχεια θα αναφέρουμε ως εξωτερικότητες. Πρόκειται για φαινόμενο που έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία και την κοινωνική ευημερία και για αυτό ο ιδιωτικός τομέας προσπαθεί να επιβάλλει ορισμένες λύσεις και ο δημόσιος τομέας από την πλευρά του παρεμβαίνει όπου θεωρείται απαραίτητο. Υπάρχουν πολλοί τρόποι που μπορούμε να διακρίνουμε τις εξωτερικές οικονομίες. Αρχικά μπορούμε να τις διακρίνουμε σε αυτές που προκαλούνται από έναν παραγωγό ή έναν καταναλωτή. Η ρύπανση που θα αναλύσουμε στη συνέχεια μπορεί να διαχωριστεί ανάμεσα σε έμμεσες όπως η ατμοσφαιρική ποιότητα του αέρα και σε άμεσες όπως τα σκουπίδια.

Εξωτερικές οικονομίες ισοδυναμούν με μη αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Η καμπύλη ζήτησης μας δείχνει το οριακό όφελος του καταναλωτή από την κατανάλωση μιας επιπλέον μονάδας ενώ η καμπύλη προσφοράς το οριακό κόστος του παραγωγού που παράγει μια επιπλέον μονάδα. Στο σημείο τομής τους οριακά οφέλη και κόστη είναι ίσα, όμως η ύπαρξη εξωτερικών οικονομιών στην πραγματικότητα θα πρέπει να μετατοπίζει την καμπύλη προσφοράς για να συμπεριλάβει το κοινωνικό κόστος πέρα από το ιδιωτικό του παραγωγού. Επομένως το άριστο επίπεδο παραγωγής είναι χαμηλότερο από το ρεαλιστικό.

3.6.1 Αντιμετώπιση εξωτερικότητας από τον Ιδιωτικό τομέα

Το κομμάτι αυτό εντάχθηκε αναγκαστικά στο κεφάλαιο του δημόσιου τομέα θέλοντας να αναφέρουμε την ανάγκη επέμβασης του δημόσιου τομέα.

Το θεώρημα του γνωστού άγγλου οικονομολόγου Ronald Coase (ενός από τους πολέμιους του Ρίγου που αναφέραμε στην εισαγωγή) αναφέρει πως όταν υπάρχουν εξωτερικές οικονομίες, μπορεί να υπάρξει εσωτερικοποίηση αυτών με την εκούσια συνεννόηση των εμπλεκόμενων. Με τον όρο εσωτερικοποίηση εννοούμε την εσωτερίκευση της εξωτερικής οικονομίας. Στην ουσία ο Coase πίστευε πως η δικαιοσύνη είναι που θα λύσει το πρόβλημα καθώς η εξωτερικότητα είναι στην πραγματικότητα μια σύγκρουση συμφερόντων. Με τον σωστό προσδιορισμό που κάνει η αγορά, των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας μεταξύ των εμπλεκόμενων, θα υπάρξει λύση χωρίς να γίνει απαραίτητη η κρατική παρέμβαση. Μια άλλη λιγότερη επιτακτική λύση είναι οι κοινωνικές κυρώσεις οι οποίες αποτελούν έναν κοινωνικό μηχανισμό. Όμως δεν είναι πάντα αρκετά ισχυρές για να λύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ιδιωτικός τομέας.

Αναμφίβολα υπάρχουν προβλήματα που δεν έχει καταφέρει να λύσει ο ιδιωτικός τομέας και είναι λογικό να αναμένεται η κρατική παρέμβαση. Κύριος λόγος της αποτυχίας είναι το κόστος συναλλαγών. Πρακτικά υπάρχουν πολλά εμπόδια στη πραγματοποίηση της λύσης που προτείνει ο Coase. Το κόστος αυτό περιλαμβάνει τους δικηγόρους την όλη διαδικασία και το χρόνο που θα χαθεί για να επιτευχθεί η συμφωνία μέσω της δικαιοσύνης όπως περιγράψαμε. Το θεώρημα του Coase εφαρμόζεται στην πράξη όταν τα κόστη συναλλαγής είναι μικρότερα του πλεονάσματος που προκύπτει από την συμφωνία.

Όμως υπάρχουν και άλλα εμπόδια για την εσωτερικοποίηση. Μερικές φορές υπάρχει ατελής πληροφόρηση που εμποδίζει τους εμπλεκόμενους να καταλήξουν σε συμφωνία. Άλλες φορές οι εξωτερικότητες εμπλέκονται με δημόσια αγαθά. Μπορεί επίσης να υπάρξουν περιπτώσεις όπου υπάρχουν ήδη δικαιώματα ιδιοκτησίας όμως δεν είναι αποτελεσματικά. Βλέπουμε πως το θεώρημα του Coase δεν αποτυγχάνει ακριβώς, όμως αδυνατεί να καλύψει όλες τις πιθανές περιπτώσεις εξωτερικότητας.

3.6.2 Αντιμετώπιση εξωτερικότητας από τον δημόσιο τομέα

Το πλέον σημαντικό πλεονέκτημα της κρατικής παρέμβασης στην περίπτωση εξωτερικών οικονομιών είναι πως δεν εμπλέκονται κόστη συναλλαγής οπότε οι ρυθμίσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων θα προχωρήσουν. Το κράτος μπορεί να επιβάλει πρόστιμα ή επιδοτήσεις, να προβεί σε νομικές ρυθμίσεις, ή να ορίσει δικαιώματα ιδιοκτησίας.

Σε ότι αφορά τα πρόστιμα αυτά συναντώνται με τη μορφή διορθωτικών φόρων. Έχουμε ήδη αναφερθεί στους φόρους αυτούς που ουσιαστικά θα “διορθώσουν” τις λανθασμένες καμπύλες που περιγράψαμε στις συνέπειες των εξωτερικότητας. Η απειλή πληρωμής επιπλέον φόρου αποτρέπει τις επιχειρήσεις/παραγωγούς να προκαλέσουν εξωτερικότητες. Αντίστοιχα οι επιδοτήσεις προτρέπουν τις επιχειρήσεις/παραγωγούς να βρουν πιο αποτελεσματικές μεθόδους παραγωγής με παράλληλη αποτροπή των εξωτερικότητας.

Οι ρυθμίσεις, αποτελούν μέτρα για τον περιορισμό συγκεκριμένων εξωτερικότητας. Αυτές μπορεί για παράδειγμα να είναι ο καθορισμός ανώτατων ορίων αυτών, όπως για τη ρύπανση. Τέλος μπορεί να γίνει χρήση του δικαστικού συστήματος. Με τη χρήση αυτού του μέτρου η ευθύνη αποφυγής των εξωτερικότητας μετατίθεται στα άτομα που θα ωφεληθούν από αυτή.

3.7 Διαχείριση περιβάλλοντος

Το πλέον τρανταχτό παράδειγμα εξωτερικής οικονομίας αποτελεί η ρύπανση του περιβάλλοντος. Γενικά μπορούμε να πούμε πως το περιβάλλον είναι ότι μας περιβάλλει. Από την πλευρά των θετικών επιστημών περιβάλλον αποτελεί το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων που αλληλεπιδρώντας επηρεάζουν την ποιότητα ζωής, την ανάπτυξη της κοινωνίας και γενικότερα την οικολογική ισορροπία. Η διατάραξη του περιβάλλοντος με την εισαγωγή ανεπιθύμητων στοιχείων από διάφορες δραστηριότητες ονομάζεται Ρύπανση.

Υπάρχουν και φυσικές πηγές ρύπανσης όπως τα ηφαίστεια, αλλά οι ανθρωπογενείς πηγές περιλαμβάνουν βιομηχανίες, συγκοινωνίες, γεωργικές δραστηριότητες όπως τα λιπάσματα και τα εντομοκτόνα και άλλες αστικές δραστηριότητες όπως τα αστικά λύματα. Η ρύπανση λοιπόν εξ' ορισμού αποτελεί εξωτερικότητα.

3.7.1 Ποιότητα περιβάλλοντος ως αγαθό

Αγαθά και υπηρεσίες κατά την οικονομική θεωρία είναι τα μέσα με τα οποία οι καταναλωτές αυξάνουν την προσωπική τους ευημερία. Με την έννοια αγαθά εννοούνται όμως μόνο αυτά για τα οποία οι καταναλωτές οι αναγκασμένοι να πληρώσουν για να αποκτήσουν. Με την ευρύτερη έννοια όμως αγαθά είναι και ότι μας παρέχει το περιβάλλον.

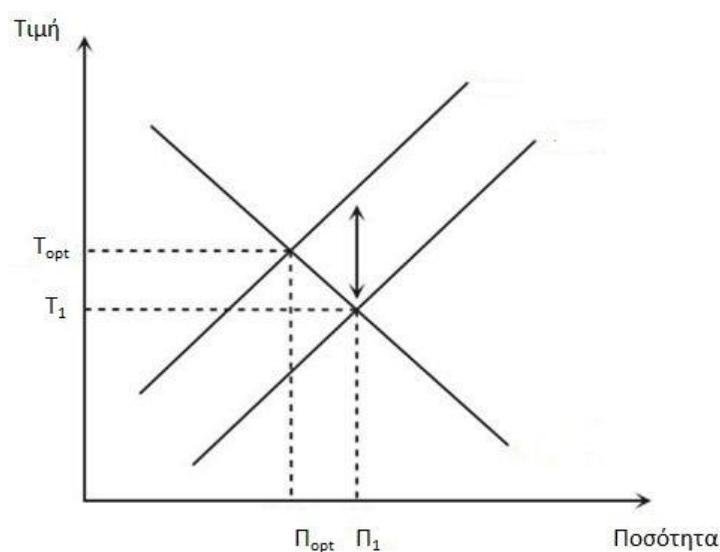
Το περιβάλλον στην οικονομική θεωρία, θεωρείται πηγή φυσικών πόρων μέσω των οποίων προκύπτει παραγωγή. Προσφέρει επίσης υπηρεσίες όπως ο αέρας και οι κλιματικές συνθήκες. Όμως ταυτόχρονα με την αλληλεπίδραση του με τον άνθρωπο γίνεται αποδέκτης ρύπανσης. Αυτού του είδους τα αγαθά λοιπόν "επηρεάζονται" συνέχεια δυσμενώς, καθώς κάθε ανθρώπινη ενέργεια καταναλώνει ενέργεια και φυσικούς πόρους. Επομένως έχουμε μια συνεχή υποβάθμιση του περιβάλλοντος που είναι συνδεδεμένη με την λειτουργία κάθε βιομηχανικής οικονομίας.

Υπάρχει ολόκληρος κλάδος στην οικονομική επιστήμη που ασχολείται με τα θέματα της καταστροφής του περιβάλλοντος και του κινδύνου εξάντλησης των περιορισμένων φυσικών πόρων λαμβάνοντας υπόψη την έννοια της αειφορίας και ονομάζεται Οικονομική του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων. Η Οικονομική του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων ασχολείται με τη μελέτη της αλληλεπίδρασης μεταξύ οικονομίας και φύσης. Μελετά τους λόγους για τους οποίους το οικονομικό σύστημα προκαλεί προβλήματα στο περιβάλλον και προτείνει μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση τους. Στο κλίμα του κλάδου αυτού γίνεται η παρακάτω ανάλυση και θεωρώντας την ποιότητα του περιβάλλοντος ως αγαθό, εξετάσουμε την διανομή του ως αντικείμενο οικονομικής πλέον ανάλυσης.

Για πολλά χρόνια υπήρχε, και σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να υπάρχει, σοβαρό πρόβλημα λόγω της μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης εις βάρος της ποιότητας του περιβάλλοντος. Μια τέτοια πολιτική δεν ήταν σωστό να συνεχισθεί. Σε μια ανταγωνιστική όμως οικονομία είναι αναπόφευκτο μια εταιρία να προσπαθεί να μεγιστοποιεί τα κέρδη της ακολουθώντας ακριβώς αυτή την τακτική.

Η λύση σε αυτό το πρόβλημα είναι απλή. Καταρχήν η εύρεση του επιπέδου ποιότητας του περιβάλλοντος το οποίο θεωρείται αποδεκτό και στη συνέχεια η ρύθμιση της αγοράς με σκοπό τη διατήρηση της ποιότητας σε επιτρεπτά επίπεδα χωρίς την άρση της ανάπτυξης, οικονομικής και κοινωνικής. Οι εταιρίες λοιπόν προκαλούν μεγάλες εξωτερικότητες μέσω των διαδικασιών παραγωγής υπηρεσιών/αγαθών και το κράτος επεμβαίνει με τα μέσα δράσης που διαθέτει για να επιβάλει το προσυμφωνημένο αποδεκτό. Το πιο συνηθισμένο παράδειγμα είναι η επιβολή φόρων η οποία καθιστά την τελική χρησιμότητα της εταιρίας μη συμφέρουσα εάν επιλέξει να προκαλέσει εξωτερικότητες για να αυξήσει τα κέρδη της. Σε όρους οικονομικούς η εταιρία θα επιλέξει να μην προβεί σε παραγωγή μεγάλης ποσότητας αγαθών/υπηρεσιών αλλά μείωση της ποσότητας ισοδυναμεί με αύξηση της τιμής. Τις αυξημένες τιμές θα πρέπει να τις υποστούν οι καταναλωτές οι οποίοι με τη σειρά τους όπως έχουμε αναφέρει πέρα από καταναλωτές αποτελούν και το εκλογικό σώμα το οποίο δεν θέλει να δυσαρεστήσει η κυβέρνηση. Πρόκειται για ένα λεπτό θέμα το οποίο απαντάται πολύ συχνά.

Διάγραμμα 3.4. Μετατόπιση Ισορροπίας

Στο Διάγραμμα 3.4 περιγράφονται τα δύο σημεία ισορροπίας όπως τα αναφέραμε. Αρχικά η εταιρία θέλει να βρεθεί στο σημείο (P_1, T_1) και την κάτω καμπύλη ζήτησης. Ο λόγος που μπορεί να καταλήξει σε αυτό το σημείο είναι όπως είπαμε οι εξωτερικότητες. Οι εξωτερικότητες από την μια πλευρά έχουν αρνητική επίδραση στο περιβάλλον όμως από την άλλη αυτό δεν προσμετρείται στον υπολογισμό του κόστους της.

Επομένως απαιτείται η παρέμβαση του κράτους με την επιβολή φόρου, που στο διάγραμμα θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως το βέλος μεταξύ των καμπύλων προσφοράς, μεταφέρει την ισορροπία στο σημείο (P_{opt}, T_{opt}) και των πάνω καμπύλη ζήτησης.

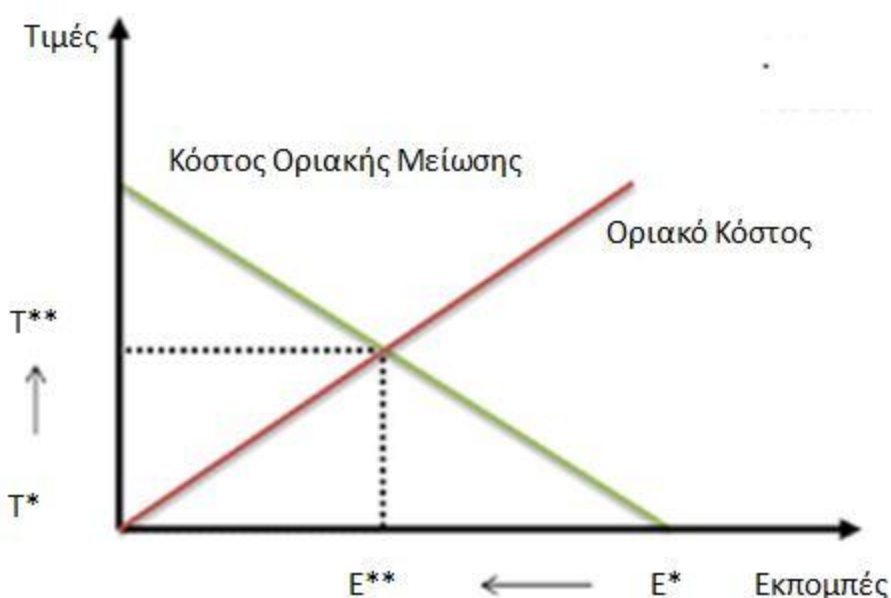
Σε μια ανταγωνιστική κοινωνία οι εταιρίες και τα άτομα προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη τους. Στην προσπάθεια αυτή, από τη σκοπιά του ιδιωτικού τομέα είναι λογικό ο καθένας να προσπαθεί να ελαχιστοποιεί τα κόστη του. Τα κόστη αυτά αποτελούν το άθροισμα μεταξύ του οφέλους που επιτυγχάνεται λόγω χρήσης ενέργειας/φυσικών αγαθών και του κόστους που προκύπτει λόγω χρέωσης του καταναλισκόμενης ενέργειας. Με άλλα λόγια οι παραγωγοί έχουν όφελος όσο μεγαλύτερη ποσότητα φυσικών αγαθών χρησιμοποιούν αλλά έχουν κόστος χρέωσης για τη χρήση τους. Επομένως υπάρχει ένα άριστο σημείο όπου το κόστος ελαχιστοποιείται και ο μηχανισμός των τιμών είναι αυτός που στην ουσία ορίζει τα επίπεδα κατανάλωσης ενέργειας και φυσικών πόρων που θα καταναλώσουν οι εταιρίες.

3.7.2 Κοινωνικές αποφάσεις

Από τη σκοπιά τώρα της κοινωνίας, τα μέλη της είναι αυτά που υποφέρουν από την ρύπανση του περιβάλλοντος που προκαλεί ο ιδιωτικός τομέας. Εάν δοθεί πλήρης ελευθερία στους ρυπαίνοντες να κάνουν ότι θέλουν τότε αυτοί θα καταλήξουν στο άριστο σημείο ισορροπίας που αναφέραμε. Όμως επειδή το σημείο αυτό είναι άριστο για αυτούς δεν σημαίνει ότι είναι και κοινωνικά αποδεκτό. Αν από την άλλη οι πολίτες μπορούσαν να επιβάλλουν το δικό τους άριστο, αυτό θα ήταν σε αντιδιαμετρικές θέσεις από αυτό των εταιριών.

Σε αυτό το σημείο επεμβαίνει η κυβέρνηση επιλέγοντας μια ενδιάμεση λύση που σαν σημείο βρίσκεται στη μέση μεταξύ των άριστων σημείων των δύο πλευρών. Αυτό το σημείο θεωρείται η καλύτερη κοινωνική κατάσταση καθώς και οι εταιρίες αποτελούν μέρος της κοινωνίας. Στο κοινωνικά αυτό όμως άριστο οι εξωτερικότητες δεν είναι ίσες με το μηδέν. Αν μετακινηθούμε σε οποιαδήποτε μεριά του νέου άριστου σημείου μας θα ωφελήσουμε την μια πλευρά και θα ζημιώσουμε την άλλη. Τις εξωτερικότητες που απομένουν τις δέχεται η κυβέρνηση που έχει ορίσει το άριστο.

Διάγραμμα 3.5. Άριστες Ισορροπίες διαχείρισης του Περιβάλλοντος

Στο παραπάνω διάγραμμα απεικονίζονται και τα 3 άριστα. Το πρώτο στην αρχή των αξόνων έχει μηδενική ρύπανση και είναι το άριστο των μεμονωμένων ατόμων, το δεύτερο στην άκρη του άξονα εκπομπών που θα προτιμούσαν οι επιχειρήσεις και το τρίτο στο ενδιάμεσο που είναι το κοινωνικά άριστο και προκύπτει με συμβιβασμό και των δύο πλευρών. Για τον έλεγχο της ρύπανσης υπάρχουν διάφορα εργαλεία που μπορούν να αξιοποιηθούν.

3.7.3 Ρύπανση - Εργαλεία επίτευξης του κοινωνικά άριστου

1. *Διαπραγμάτευση.* Τα πιο απλό ίσως εργαλείο επίτευξης του κοινωνικά άριστου αυτού σημείου αποτελούν οι διαπραγματεύσεις. Διαπραγματεύσεις γίνονται μεταξύ αυτών που ρυπαίνουν και αυτών που ζημιώνονται από τη ρύπανση. Για να υπάρξει επιτυχής διαπραγμάτευση πρέπει και τα δύο μέρη να έχουν ίση διαπραγματευτική ισχύ και να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις. Αυτό ισχύει για παράδειγμα στην περίπτωση δύο εταιριών που αντιμάχονται. Όμως η πλειονότητα των προβλημάτων ρύπανσης αφορούν τα μεμονωμένα άτομα και στις εξωτερικότητες που προκαλούνται σε αυτά αλλά και προκαλούν οι ίδιοι. Επομένως επιτυχής διαπραγμάτευση σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να υπάρξει μόνο μέσα από πολιτικές διεργασίες. Πρέπει να αναφέρουμε ότι με τον όρο επιτυχής εννοούμε πως στο πέρας της διαπραγμάτευσης και τα δύο μέρη θα πιστεύουν ότι έφτασαν σε καλή για τους ίδιους κατάσταση και είναι πρόθυμα να συνεχίσουν τις όποιες διαπραγματεύσεις στο μέλλον.

2. *Πρότυπα.* Με την έννοια πρότυπο εννοούμε ένα σύνολο προκαθορισμένων στόχων καθώς και μεθόδους ελέγχου αυτών μαζί με σενάρια περί μη επίτευξης των στόχων. Πρόκειται για το πλέον συνηθέστερο εργαλείο που αξιοποιεί το κράτος όμως η συχνή του χρήση έχει προετοιμάσει τις εταιρίες που στην προσπάθεια τους να μεγιστοποιήσουν το όφελος τους δίνουν συχνά ψευδή στοιχεία οριακού κόστους μείωσης εκπομπών. Στο διάγραμμα 3.5 θα μπορούσαμε να πούμε πως οι εταιρίες ισχυρίζονται πως η καμπύλη οριακού κόστους τους είναι πιο δεξιά και επομένως το κοινωνικά άριστο να μετατοπιστεί δεξιά (E^{**}) δίνοντας τους τη δυνατότητα να προβούν σε μεγαλύτερες εκπομπές.

3. *Φόροι.* Η γνωστή αρχή Polluter Pay Principe (ή 3P) έχει λάβει μεγάλη υποστήριξη από τις περισσότερες χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και πολύ απλά δηλώνει πως όποιος ρυπαίνει θα πληρώνει. Οι φόροι επιβάλλονται για κάθε μονάδα εκπομπής. Αυτό το εργαλείο έχει αποδείξει την αξία του σε χώρες όπως η Σουηδία και η Ολλανδία. Πρόκειται για το εργαλείο που συνιστά και η Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς είναι πολύ αποτελεσματικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο φόρος για τα αέρια του θερμοκηπίου.

Η εταιρία υπολογίζοντας το τελικό της όφελος θα συνεχίσει να μειώνει τις εκπομπές της όσο το οριακό κόστος μείωσης είναι μικρότερο από τον επιβληθέντα φόρο. Άλλο πλεονέκτημα αποτελεί η αύξηση των εσόδων του κράτους και η προώθηση κινήτρων στην κοινωνία γενικότερα για μια αλλαγή της συμπεριφοράς τους ως προς το περιβάλλον.

Το μειονέκτημα των φόρων είναι πως προκαλούν μείωση της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης όμως αυτό μπορεί να αποφευχθεί με προσεκτική σχεδίαση, κάτι πολύ σοβαρό ειδικά τα τελευταία χρόνια όπου με την υφιστάμενη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση υπήρχε επιπλέον κίνδυνος για την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση.

Εκμεταλλεόμενοι πάντως τα πλεονεκτήματα που μπορούν να παρέχουν οι περιβαλλοντικοί φόροι μπορούμε να τους χωρίσουμε σε κατηγορίες που περιλαμβάνουν τα τέλη κάλυψης κόστους περιβαλλοντικών υπηρεσιών, φόρους κινήτρων που έχουν τον προφανή σκοπό να δώσουν κίνητρα και τους δημοσιονομικούς περιβαλλοντικούς φόρους με σκοπό την αύξηση των κρατικών εσόδων.

4. *Επιδοτήσεις.* Ένα τελευταίο εργαλείο αποτελούν οι επιδοτήσεις. Το θετικό αυτού του εργαλείου έγκειται στο ότι αποδίδει θετικές εξωτερικές οικονομίες καθώς οι δραστηριότητες των δεχόμενων τις επιδοτήσεις ατόμων επιφέρει οφέλη σε άλλους. Το αρνητικό είναι πως οι παραγωγοί θέλοντας και μη θα στραφούν προς την πορεία που χαράζει η πολιτική των επιδοτήσεων ενώ ταυτόχρονα μπορεί να υπάρξει κατάχρηση των υπαρχόντων πόρων με σκοπό την λήψη της επιδότησης.

5. *Δικαιώματα ρύπανσης.* Στην παγκόσμια αγορά ένα πολύ διαδεδομένο εργαλείο είναι τα δικαιώματα ρύπανσης. Κύρια αιτία είναι η εμπορεύσιμη φύση του εργαλείου αυτού. Το εργαλείο δουλεύει θέτοντας αρχικά ένα ανώτατο όριο ρύπανσης. Κάθε εταιρία ή γενικότερα οργανισμός που εμπίπτει στο πλαίσιο αυτό, έχει δικαίωμα να ρυπαίνει μέχρι αυτό το ανώτατο όριο. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να ελέγχθη το ανώτατο όριο ρύπανσης συνολικά όλων όσον ρυπαίνουν. Οι επιχειρήσεις από την πλευρά τους τώρα έχουν δύο επιλογές. Είτε θα ρυπάνουν μέχρι το ανώτατο όριο, είτε δεν θα το κάνουν και θα πουλήσουν τα δικαιώματα ρύπανσης που τους αναλογούν σε κάποιον άλλο.

Οι άδειες ρύπανσης μπορούν επίσης να εξοικονομηθούν για μια αργότερη αξιοποίηση τους ή μαζική τους πώληση. Ως αποτέλεσμα της ύπαρξης δικαιωμάτων/αδειών ρύπανσης έχει δημιουργηθεί μια παγκόσμια αγορά που ασχολείται με τις συναλλαγές αυτές. Επίσης οι εταιρίες έχουν πλέον κίνητρα να βρουν τρόπους μείωσης των εκπομπών τους με σκοπό να πουλήσουν τα δικαιώματα που τους αναλογούν σε κάποια εταιρία που δεν έχει αυτή τη δυνατότητα. Πράγματι από την εφαρμογή του μοντέλου αυτού έχει προχωρήσει αρκετά η τεχνολογία μειωμένων εκπομπών, κάτι που πιθανόν να μην γινόταν εν απουσία του μέτρου αυτού.

3.7.4 Παγκόσμιο σκηνικό

Στα πλαίσια της προσπάθειας περιορισμού των κλιματικών αλλαγών, πολλές χώρες έχουν αναλάβει μια σειρά δεσμεύσεων τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Σημαντική προσπάθεια δημιουργίας παγκόσμιων θεσμών που θα επιβλέπουν τέτοιες προσπάθειες έγινε στο Κιότο το 1997. Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο του Κιότο πολλά κράτη είχαν ως στόχο τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 8% μεταξύ των ετών 2008 και 2012, σε σχέση με τα επίπεδα του 1990. Κάθε κράτος έχει αναλάβει συγκεκριμένη δέσμευση ως προς τις απαιτήσεις μείωσης. Τα ανεπτυγμένα κράτη που είχαν επικυρώσει το Πρωτόκολλο αντιπροσωπεύουν το 61,6% των συνολικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα ενώ οι ΗΠΑ που δεν το επικύρωσαν αντιπροσωπεύουν το 36,1% των εκπομπών. Ταυτόχρονα ήταν η πρώτη φορά που καθιερώθηκε μηχανισμός εμπορευματοποίησης των εκπομπών.

Στη Διεθνή Σύνοδο Κορυφής στην Κοπεγχάγη το 2009 επρόκειτο να αναζητηθεί μια παγκόσμια συμφωνία για τη μείωση των εκπομπών, η οποία θα αντικαθιστούσε και θα ενίσχυε τις δεσμεύσεις του πρωτοκόλλου του Κιότο που έληγε το 2012. Δεν υπήρξε καμία δεσμευτική συμφωνία για βραχυπρόθεσμη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα ούτε για τη θέσπιση μακροπρόθεσμου στόχου μείωσης των εκπομπών, ενώ ο αρχικός στόχος ήταν να συμφωνηθεί μείωση 50% μέχρι το 2050.

Παρόλα αυτά για πρώτη φορά, όλες οι ανεπτυγμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών, εντάχθηκαν στο ίδιο διεθνές πλαίσιο μείωσης των εκπομπών τους η οποία και περιλαμβάνει μέθοδο επαλήθευσης. Επιπλέον, οι ανεπτυγμένες χώρες δεσμεύτηκαν να συμβάλλουν με κονδύλια ύψους 30 δις δολαρίων, στη στήριξη μέτρων περιορισμού των ρύπων στις αναπτυσσόμενες χώρες μόνο όμως για την περίοδο 2010-2012. Τέλος, οι αναπτυσσόμενες χώρες συμφώνησαν για πρώτη φορά να συμμετάσχουν στις προσπάθειες περιορισμού των κλιματικών αλλαγών και έδειξαν πρόθυμες να επιτρέψουν τη "διεθνή παρακολούθηση" των προσπαθειών τους.

Τα τελευταία χρόνια, οι υπεύθυνοι χάραξης Ευρωπαϊκών πολιτικών έπρεπε να αντιμετωπίσουν μεγάλες προκλήσεις στον τομέα της ενέργειας. Οι περιβαλλοντικές και οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής είναι αναπόφευκτες και η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης διακυβεύεται λόγω της μεγάλης εξάρτησης από ενεργειακές εισαγωγές.

Αυτοί οι θεσμοί αποτελούν κορυφαία παραδείγματα κρατικής δραστηριοποίησης που σκοπό έχει την αύξηση της κοινωνικής ευημερίας.

3.7.5 Ποιότητα περιβάλλοντος ως δημόσιο αγαθό

Η ποιότητα του περιβάλλοντος μπορεί να θεωρηθεί δημόσιο αγαθό. Όπως προείπαμε ένα δημόσιο αγαθό δεν μπορεί να αποκλειστεί από κανέναν και η ευημερία που αποκομίζει ένας καταναλωτής από αυτό δεν επηρεάζει την ευημερία που αποκομίζει κάποιος άλλος. Η ποιότητα του περιβάλλοντος όμως επηρεάζεται από αρνητικές εξωτερικές οικονομίες (οι αποφάσεις ενός ατόμου επηρεάζουν τις πράξεις άλλων ατόμων) καθώς λόγω της ύπαρξης ρύπανσης που υποβαθμίζει την ποιότητα συνεχώς.

3.8 Πηγές αναποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα

Οι αστοχίες του δημόσιου τομέα αναιρούν ένα μέρος της όποια αξίας επιχειρεί να επιβάλει όταν παρεμβαίνει για να διορθώσει τις ατέλειες του μηχανισμού της αγοράς που περιγράψαμε νωρίτερα.

3.8.1 Προβλήματα δημόσιων επιχειρήσεων

Πριν περάσουμε στις αστοχίες του δημόσιου τομέα πρέπει αρχικά να αναφέρουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι δημόσιες επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Το βασικότερο πρόβλημα τους είναι η χαμηλή τεχνολογική τους αποτελεσματικότητα. Αυτό προκύπτει από το γεγονός πως διοίκηση και εργαζόμενοι δεν διορίζονται όπως στον ιδιωτικό τομέα, δηλαδή με βάση τις ικανότητες τους και μόνο, και επομένως πέρα από το ότι δεν επιτυγχάνουν τη μέγιστη απόδοση λόγω περιορισμένων δυνατοτήτων, δεν έχουν και κίνητρα βελτίωσης. Το πρόβλημα ανάγεται στην αιώνια ανάγκη των εκάστοτε πολιτικών να εξασφαλίσουν την εύνοια των ψηφοφόρων τους.

Έτερο πρόβλημα αποτελεί η λανθασμένη πολιτική τιμολογήσεων που ακολουθούν οι μεγάλες δημόσιες επιχειρήσεις. Πρόκειται για την κατηγορία δημόσιων αγαθών που όπως αναφέραμε νωρίτερα προσφέρεται έναντι κάποιου αντίτιμου. Για να μην δυσανασχετήσουν οι ψηφοφόροι οι τιμές συγκρατούνται σε χαμηλά επίπεδα. Όμως ταυτόχρονα τα έξοδα τέτοιων επιχειρήσεων πρέπει να καλυφτούν και αυτό γίνεται με επιδοτήσεις και δάνεια τα οποία όμως φορτώνονται στους ψηφοφόρους. Είναι προτιμότερο δηλαδή για τις κυβερνήσεις να φαίνεται ότι άμεσα οι ψηφοφόροι δεν επιβαρύνονται. Τα προβλήματα αυτά επεκτείνονται ακόμα περισσότερο καθώς ο συνδυασμός της μονιμότητας των υπαλλήλων και του μονοπωλιακού χαρακτήρα των επιχειρήσεων αυτών δεν είναι υγιής για την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Οι υπάλληλοι τέτοιων επιχειρήσεων για παράδειγμα επιδιώκουν οικονομικά οφέλη που δεν θα τους αντιστοιχούσαν σε μια αντίστοιχη ιδιωτική επιχείρηση. Τα παραπάνω προβλήματα οδηγούν τελικά σε ένα ακόμα μεγαλύτερο, την δημιουργία ελλειμμάτων και χρεών.

3.8.2 Αστοχίες δημοσίου τομέα

1. *Περιορισμένη/ατελής πληροφόρηση του κράτους*

Περιορισμένη πληροφόρηση ισοδυναμεί με δυσκολίες εκπλήρωσης στόχων. Όταν απουσιάζει η καλή πληροφόρηση απουσιάζει και η εις βάθος χρόνου πρόβλεψη των εξελίξεων. Τρανό παράδειγμα αποτελούν οι οργανισμοί κοινωνικών ασφαλίσεων οι οποίοι δεν έχουν μόνο πρόβλημα στην Ελλάδα αλλά και σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Τα προβλήματα βιωσιμότητας που παρουσιάζουν τώρα οφείλονται σε έλλειψη πρόβλεψης από μέρους των αρχικών σχεδιαστών/υπευθύνων αυτών των φορέων.

2. *Περιορισμένες δυνατότητες επηρεασμού/ελέγχου των αποφάσεων των ιδιωτικών φορέων*

Η αστοχία αυτή δεν αναφέρεται τόσο σε περιορισμένες δυνατότητες της εκάστοτε κυβέρνησης για να επηρεάσει αυτό που χρειάζεται, όσο στις απροσδόκητες αντιδράσεις (συχνά μακροχρόνιες) των ιδιωτικών φορέων. Η κυβέρνηση μπορεί να επιβάλει φόρους και νόμους οι οποίοι να είναι πολλοί αποτελεσματικοί για την αύξηση της κοινωνικής ευημερίας, όμως οι φορείς μπορούν ως αντίδραση σε αυτά τα μέτρα να προκαλέσουν μέχρι και τα αντίθετα αποτελέσματα με τα μέσα που διαθέτουν οι ίδιοι, όπως την αύξηση τιμών, την μείωση/αύξηση της προσφοράς, και την μείωση ποιότητας.

3. *Γραφειοκρατία*

Ακόμα και όταν το κράτος χρησιμοποιεί τα μέσα που διαθέτει, το ίδιο το σύστημα του, πάσχει από έναν ανασταλτικό παράγοντα. Τις επίπονα αργές και δύσκολες διαδικασίες δηλαδή την γραφειοκρατία. Από τη στιγμή λήψης μιας απόφασης μέχρι και την εκτέλεση της πρέπει να ακολουθηθεί μια διαδικασία που μόνο εργονομική δεν είναι. Αυτή η κατάσταση που αποτελεί σημαντικό αγκάθι σε κάθε κρατική προσπάθεια βελτίωσης της ευημερίας της κοινωνίας. Οφείλεται δε σε πολλούς παράγοντες.

Όταν δεν υπάρχουν ανταγωνιστές, δεν γίνεται καμία αξιολόγηση, δεν υπάρχει πιθανότητα απόλυσης ούτε χρεωκοπίας του οργανισμού, δεν υπάρχει σενάριο ούτε μείωσης ούτε αύξησης στις αποδοχές ανάλογα με τις αποδόσεις, τότε δεν παρέχεται κανένα κίνητρο για παραγωγική εργασία.

Όλα αυτά συνδράμουν στην αποδυνάμωση της παραγωγικότητας των υπαλλήλων και σε συνδυασμό με την συχνή ασάφεια των ίδιων των στόχων για τους οποίους εργάζονται, προκαλούν μειωμένο ενδιαφέρον που συχνά φτάνει σε επίπεδα ανευθυνότητας από μέρους τους.

4. Περιορισμοί που επιβάλλονται από Πολιτικές διαδικασίες

Οι κρατικές δραστηριότητες επηρεάζουν πολλούς αλλά αποφασίζονται από λίγους και αυτοί που καλούνται να προωθήσουν το συμφέρον των πολλών, συχνά επιλέγουν να προωθήσουν το όχι και τόσο κοινό συμφέρον. Ακόμα υπάρχουν περιπτώσεις όπου έχουμε αναβολή επ' αόριστον μιας απόφασης για να μη δυσαρεστηθούν ορισμένες ομάδες. Βασικό παράδειγμα είναι η αναμόρφωση του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος. Αυτή η αστοχία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τους πολιτικούς θεσμούς και πλέον δεν αποτελεί αποτέλεσμα αυτής αλλά ιδιότητα της.

3.8.3 Διαφορά ιδιωτικών και κρατικών επιχειρήσεων

Οι κρατικές επιχειρήσεις δεν χρειάζεται να ανησυχούν για πτώχευση και για ανταγωνισμό.

Η πτώχευση δεν έχει πάντα αρνητική χροιά. Μια επιχείρηση που έχει τη δυνατότητα κήρυξης πτώχευσης μπορεί να σταματήσει περαιτέρω απώλειες αξιοποιώντας την. Αντίθετα μια κρατική επιχείρηση δεν έχει αυτή τη δυνατότητα και προχωρά σε παρατεταμένα δάνεια για να καλύψει τις απώλειες.

Βιβλιογραφία 3^{ου} Κεφαλαίου

Richard A. Musgrave, Peggy B. Musgrave, 1989. Public Finance in Theory and Practice, Fifth Edition. International Student Edition.

Rosen Harvey S. *et al.* Δημόσια Οικονομική – Σύγχρονη Θεωρία και Ελληνική Πραγματικότητα. Εκδόσεις Κριτική.

Stiglitz Joseph. Οικονομική του Δημόσιου Τομέα. Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη.

Βέττας Νικος – Κατσουλάκος Γιάννης, 2004. Πολιτική Ανταγωνισμού & Ρυθμιστική Πολιτική, Τα Οικονομικά Των Ρυθμιστικών Παρεμβάσεων σε Αγορές με Μονοπωλιακή Δύναμη. Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδάνος

Γεωργακόπουλου Θεόδωρου Α., Αθήνα 2012. Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Εκδόσεις Ε. Μπένου.

Δαλαμάγκα Βασ.. Εισαγωγή στην Δημόσια Οικονομική. Εκδοτικές επιχειρήσεις «Το Οικονομικό» Κ. & Π. Σμπίλλιας Α.Ε.Β.Ε.

Δράκου Γ.Ε., 1997. Μαθήματα Δημόσιας Οικονομικής – Άριστη Κατανομή των Παραγωγικών Συντελεστών. Εκδόσεις Α. Σταμούλης.

4. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Όπως είδαμε ο ιδιωτικός τομέας προκαλεί αρκετές αστοχίες οι οποίες απαιτούν λύσεις τις οποίες έρχεται να δώσει η κρατική παρέμβαση. Όμως και το κράτος στην προσπάθεια του αυτή προκαλεί δικές του αστοχίες. Πρόσφατα παρουσιάστηκε το φαινόμενο της συνεργασίας του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα με σκοπό την αλληλο-εξάλειψη των αστοχιών αυτών. Συνήθως το μοντέλο αυτό λειτουργεί με τον ιδιωτικό τομέα να αναλαμβάνει κατασκευές, συντηρήσεις, διαχειρίσεις έργων και το κράτος να χρηματοδοτεί και να ενισχύει τις επενδύσεις αυτές. Έχει ως στόχο την παροχή κρατικών κυρίως υπηρεσιών χρησιμοποιώντας όμως τα μέσα του ιδιωτικού τομέα.

Ανάλογα με το είδος της μορφής συνεργασίας μεταξύ τους, ο ιδιώτης αποκομίζει κάποια συγκεκριμένα ανταλλάγματα ή δικαιώματα. Όλες οι μέθοδοι που ακολουθούν όμως όπως κάθε συμφωνία, εγκυμονούν κινδύνους. Επομένως απαιτούν το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο ώστε να δημιουργείται το σωστό κλίμα συνεργασίας μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Αυτό προϋποθέτει την ανάληψη λειτουργίας από τους ικανότερους φορείς δημόσιους και ιδιωτικούς.

4.1 Πλεονεκτήματα συνεργασίας για το Δημόσιο

Γενικά η συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα αποτελεί σημαντικό μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας καθώς είναι ιδιαίτερα πρόσφορες για την αποτελεσματικότερη υλοποίηση έργων.

Βασικό πλεονέκτημα της συνεργασίας, αποτελεί η μη επιβάρυνση του δημόσιου ταμείου, καθώς πλέον η χρηματοδότη περνά στα χέρια των ιδιωτών. Αυτό σημαίνει πως ένα έργο που προκύπτει από αυτή τη συνεργασία, δεν θα επιβαρύνει τους πολίτες που με της σειρά του σημαίνει πως υπάρχει κοινωνική δικαιοσύνη. Παρόλα αυτά αξιοποιούνται δημόσιοι πόροι. Όμως ακόμα και τότε θα χρησιμοποιηθούν με μεγαλύτερη διαφάνεια και αποδοτικότητα από την περίπτωση στην οποία το έργο ήταν εξολοκλήρου δημόσιο. Πρόκειται άλλωστε για μια από τις αστοχίες του δημόσιου τομέα.

Επίσης, σε ένα ιδιωτικώς χρηματοδοτούμενο έργο οι επενδυτές και οι πιστωτές βρίσκονται υπόλογοι των πράξεων και των αποφάσεων τους καθώς πιθανή αποτυχία του έργου ερμηνεύεται σε προσωπική για αυτούς ζημία. Επομένως πρόκειται για ένα μοντέλο με μεγάλα ρίσκα για τον ιδιωτικό τομέα. Απαιτείται προσεκτική, σαφής και νομικά δεσμευτική συμφωνία μεταξύ των συμβαλλόντων, όλων των λεπτομερειών πριν την έναρξη του έργου.

Τέλος έχουμε την ανάθεση δημοσίων έργων σε ιδιωτικές εταιρίες οι οποίες έχουν μεγαλύτερη τεχνολογική πρόσβαση και το πιθανότερο είναι να τελειώσουν το έργο γρηγορότερα από τον κρατικό μηχανισμό καθώς υπερβαίνουν τα επίπεδα παραγωγικότητας του, ενώ ταυτόχρονα η ευθύνη μοιράζεται ανάμεσα τους.

Από τη συνεργασία προκύπτουν πάντα και κάποια πλεονεκτήματα για τους ιδιώτες τα οποία και αναλύονται στην εκάστοτε μέθοδο συνεργασίας.

4.2 Μορφές συνεργασίας – Παροχή έργων και υπηρεσιών

Ως εκτέλεση έργων εννοείται η κατασκευή κτηρίων και εγκαταστάσεων και ως παροχή υπηρεσιών εννοείται η παροχή κάθε είδους υπηρεσιών όπως η συντήρηση των ανωτέρω έργων, η φύλαξη, η διοίκηση, η διαχείριση, η λειτουργία και η εκμετάλλευσή τους.

4.2.1 Σύμπραξη Δημόσιου και Ιδιωτικού τομέα - ΣΔΙΤ

Η πιο κοινή μορφή συνεργασίας το θεσμικό πλαίσιο της οποίας ορίζει πολλές απαραίτητες για τη συνέχεια έννοιες. Θα επικεντρωθούμε στο θεσμικό πλαίσιο που έχουμε στην Ελλάδα ως παράδειγμα. Σύμφωνα με τον νόμο υπ' αριθμόν 3389 του 2005, οι Δημόσιοι φορείς μπορούν σε τομείς της αρμοδιότητας τους να συνάπτουν έγγραφες συμβάσεις συνεργασίας, τις λεγόμενες *Συμβάσεις Σύμπραξης*, με νομικά πρόσωπα του Ιδιωτικού τομέα, τους λεγόμενους Ιδιωτικούς φορείς, για την εκτέλεση έργων ή την παροχή υπηρεσιών.

Η επιλογή του ιδιώτη γίνεται με προκήρυξη διαγωνισμού που καταλήγει στην επιλογή ενός υποψηφίου με τον οποίο το κράτος υπογράφει σύμβαση

Σύμπραξης. Η διαδικασία που ακολουθείται είναι πως ο δημόσιος φορέας "συμβάλλεται" με τον ιδιωτικό φορέα μέσω μίας ανώνυμης εταιρείας που έχει ως ειδικό σκοπό ακριβώς αυτό, δηλαδή τη συμβολή – σύμπραξη μεταξύ των δύο.

Ο Νόμος αυτός δίνει μεταξύ άλλων τις έννοιες της αναθέτουσας αρχής, των διαδικασιών ανάθεσης που χωρίζονται σε ανοικτού τύπου και κλειστού τύπου, των διαδικασιών ανταγωνιστικού λόγου, των διαδικασιών διαπραγμάτευσης, του έργου, της ιδιαίτερα πολύπλοκης σύμβασης που είναι η σύμβαση της οποίας οι παράμετροι δεν μπορούν να οριστούν αντικειμενικά από την αναθέτουσα αρχή, των συμβάσεων έργου και των συμβάσεων υπηρεσιών. Δημόσιοι φορείς εννοούνται το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Αναφέρει επίσης πως είναι απαραίτητο να υπάρχει ίση μεταχείριση μεταξύ των υποψηφίων, διαφάνεια σε ότι αφορά τις δημοσιοποιήσεις των προκηρύξεων και προστασία των δικαιωμάτων και των δημοσίων αρχών και των εμπλεκόμενων ιδιωτών. Δεν παραλείπει επίσης να αναφέρει πως πρέπει να τηρούνται οι αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού και προστασίας του Περιβάλλοντος. Περιγράφει με λεπτομέρεια τις διαδικασίες ανάθεσης, τις διαδικασίες διαπραγμάτευσης και τον ανταγωνιστικό διάλογο, διαδικασίες που πρέπει όλες να τηρούνται. Σε ότι αφορά τους ιδιώτες αναφέρει τα επιθυμητά τους χαρακτηριστικά καθώς και εκείνα που προκαλούν των αποκλεισμό τους από τις διαδικασίες. Τέλος πριν κλείσει με ειδικές και νομικές ρυθμίσεις, συμπεριλαμβάνει και τις μεθόδους χρηματοδότησης τέτοιων προσπαθειών.

Ο ιδιωτικός φορέας αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση και την κατασκευή των δημόσιων εγκαταστάσεων και υποδομών ενώ ταυτόχρονα αποκομίζει και ένα σημαντικό μέρος των κινδύνων που συνεπάγεται το όλο εγχείρημα. Σε ότι αφορά τα πλεονεκτήματα που αποκομίζει ο ιδιώτης στην περίπτωση Σύμπραξης, αυτά περιλαμβάνουν την παραχώρηση δικαιωμάτων επί των ακινήτων για τη χρονική διάρκεια της Σύμπραξης. Αυτό σημαίνει πως μπορεί να γίνει παραχώρηση των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης των εγκαταστάσεων. Επίσης ανάλογα με τη σύμβαση μπορεί να απαιτείται από το δημόσιο η καταβολή αντιτίμου για την απόκτηση της κυριότητας του έργου. Πιο αναλυτικά περιπτώσεις αυτής της μορφής συνεργασίας περιλαμβάνουν:

1. Κατασκευή - λειτουργία - μεταβίβαση

Η μέθοδος Build/Operate/Transfer. Ο ιδιώτης που αναλαμβάνει έχει την υποχρέωση να τελειώσει τη δουλειά που του ανατίθεται εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος, μετά το πέρας του οποίου είτε προχωρά σε ανανέωση του συμβολαίου του και συνεχίζει, είτε μεταβιβάζει την κυριότητα του έργου στο δημόσιο. Ο ιδιώτης που αναλαμβάνει εξυπηρετεί τα δικά του κεφάλαια και επιτυγχάνει κέρδος με την είσπραξη ενός μεριδίου της χρέωσης που επιβαρύνει τους μελλοντικούς χρήστες/καταναλωτές του έργου.

Η ανέγερση του αεροδρομίου των Σπάτων αποτελεί βασικό τέτοιο παράδειγμα της Ελληνικής οικονομίας. Το κράτος ήταν ο ιδιοκτήτης της γης και ανέλαβε τις γραφειοκρατικές διαδικασίες, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις ανέλαβαν τις εργολαβίες και η Ευρωπαϊκή Ένωση την χρηματοδότηση.

2. Χρηματοδότηση από εργολάβο/κατασκευαστή

Η μέθοδος Developer Financing. Ο ιδιωτικός τομέας χρηματοδοτεί την κατασκευή ενός αναπτυξιακού έργου και παίρνει ως αντάλλαγμα το δικαίωμα να κτίσει σε εκείνη την περιοχή. Όπως και με την μέθοδο Build/Operate/Transfer ο ιδιώτης κατασκευαστής διατηρεί το δικαίωμα είσπραξης ενός μεριδίου της χρέωσης που επιβαρύνει τους μελλοντικούς χρήστες του έργου, όμως τώρα είναι υποχρεωμένος να το κρατήσει ως εγγύηση περάτωσης του έργου.

Σε ότι αφορά τις παροχές υπηρεσιών:

1. Πρωτοβουλία ιδιωτικής χρηματοδότησης

Αρχικά η μέθοδος Private Finance Initiative. Το κράτος θέλοντας να εκμεταλλευτεί την εικόνα που δίνει η ανώτερη ποιότητα υπηρεσιών που προσφέρει ο ιδιωτικός τομέας, αγοράζει τις υπηρεσίες αυτές και τις προσφέρει ως δημόσιες. Απαιτείται βέλτιστη κατανομή του κινδύνου μεταξύ των δύο φορέων.

2. Lease/Develop/Operate

Υπάρχει όμως και η αντίθετη μέθοδος της Private Finance Initiative. Σε αυτή την μέθοδο ο ιδιωτικός τομέας είναι που αγοράζει τις υπηρεσίες του δημόσιου τομέα. Ταυτόχρονα επενδύει και ενισχύει τις δραστηριότητες που παράγουν αυτές τις υπηρεσίες. Το κράτος οφείλεται από αυτή τη μέθοδο καθώς ο ιδιώτης αναλαμβάνει τις όποιες επεκτάσεις του έργου και η ευθύνη μοιράζεται ανάμεσα τους.

4.2.2 Σύμβαση Παραχώρησης ενός Δημόσιου έργου

Η σύμβαση παραχώρησης δημόσιου έργου είναι μια σύμβαση με τα ίδια χαρακτηριστικά μιας σύμβασης δημόσιου έργου. Η διαφορά με την απλή σύμβαση είναι πως ο εργολάβος/ιδιώτης κατέχει το δικαίωμα εκμετάλλευσης του έργου και μερικές φορές κατέχει ταυτόχρονα το δικαίωμα είσπραξης αμοιβής. Η σύμβαση παραχώρησης διαφέρει από τη σύμβαση ΣΔΙΤ στο ότι οι διαδικασίες που περιλαμβάνονται στην ΣΔΙΤ είναι ταχύτερες και πιο ευέλικτες.

Για την Ελλάδα ισχύουν τα του νόμου υπ' αριθμόν 3669 του 2008 περί δημοσίων έργων, όπου και καθιερώνονται κανόνες για την κατασκευή όλων των δημοσίων έργων. Στον νόμο ορίζονται αρχικά τα δημόσια έργα ως έργα υποδομής της χώρας που καλύπτουν βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και στη συνέχεια οι απαραίτητοι όροι του εργοδότη, φορέα κατασκευής του έργου, της εποπτεύουσας αρχής, της επιβλέπουσα υπηρεσίας, του τεχνικού συμβουλίου, του ανάδοχου και φυσικά της σύμβασης.

Ειδική μορφή της σύμβασης αυτής αποτελεί η σύμβαση Δημοσίου Έργου για την αξιοποίηση ακινήτων με το σύστημα της αντιπαροχής. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτού του είδους τη σύμβαση ο ανάδοχος λαμβάνει ως εργολαβικό αντάλλαγμα ποσοστό εξ αδιαιρέτου του ακινήτου και τις αντίστοιχες διηρημένες ιδιοκτησίες. Για την επιλογή του ιδιώτη - αναδόχου ακολουθούνται και πάλι οι γνωστές διαδικασίες.

4.2.3. Πώληση και ταυτόχρονη μίσθωση ακινήτων του Δημοσίου

Οι δημόσιοι φορείς συνάπτουν με ιδιώτες, συμβάσεις μεταβίβασης ή παραχώρησης δικαιωμάτων σε ακίνητα έναντι ανταλλάγματος με ταυτόχρονη συμφωνία για την κατασκευή κτιρίων και μίσθωση του ακινήτου. Ο αντίστοιχος ελληνικός νόμος που καλύπτει τις λεπτομέρειες είναι ο νόμος 3581/2007.

4.3 Μορφές συνεργασίας – Οικονομία της υγείας

Πολλοί είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν την υγεία. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται η κληρονομικότητα (γενετική προδιάθεση), ο τρόπος ζωής καθώς και οι συνθήκες ζωής. Η ποικιλία των παραγόντων μας λέει πως η έννοια της υγείας υπόκειται στην υποκειμενική αντίληψη του καθενός. Παρόλα αυτά η υγεία αποτελεί ένα θεμελιώδες αγαθό των ανθρώπων καθώς η διάρκεια και η ποιότητα ζωής είναι άρρηκτα και αναμφίβολα συνδεδεμένες μαζί της. Για το λόγο αυτό τα οικονομικά που αφορούν την υγεία αποτελούν ένα σημαντικό παράδειγμα που απαιτείται η συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, αν θέλουμε να πετύχουμε μεγιστοποίηση της ευημερίας.

4.3.1 Αποτυχία της ιδιωτικής αγοράς στο αγαθό της υγείας

Αρχικά πρέπει να τονίσουμε πως η υγεία ως αγαθό έχει κάποιες ιδιαιτερότητες. Εάν το θεωρήσουμε ιδιωτικό αγαθό, κανονικά θα έπρεπε η αγορά των υπηρεσιών υγείας να λειτουργεί όπως οποιαδήποτε άλλη αγορά ιδιωτικού αγαθού. Δηλαδή η ζήτηση και η προσφορά υπηρεσιών υγείας καθορίζουν την τιμή του. Στην πραγματικότητα όμως υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις. Ο ιδιώτης που παρέχει υπηρεσίες υγείας, έχει την ικανότητα έμμεσου αποκλεισμού του καταναλωτή από τις υπηρεσίες του, αυξάνοντας τις τιμές του εκμεταλλευόμενος την εμφανή αναγκαιότητα του αγαθού για ορισμένους καταναλωτές.

Επίσης δεν πληρείται μια σημαντική υπόθεση μιας τέλει ανταγωνιστικής αγοράς, που δεν είναι τίποτα άλλο από αστοχία του ιδιωτικού τομέα όπως έχουμε ήδη περιγράψει. Έχουμε την ύπαρξη ασύμμετρης πληροφόρησης. Έχουμε ήδη αναφέρει πως η έλλειψη σωστής πληροφόρησης προκαλεί δύο σημαντικά προβλήματα. Τα προβλήματα ηθικού κινδύνου και δυσμενής επιλογής.

Το πρόβλημα της δυσμενής επιλογής συνίσταται όταν εξαιτίας έλλειψης πληροφόρησης δεν λαμβάνονται οι καλύτερες αποφάσεις. Σε ένα διαφορετικό ιδιωτικό αγαθό ο καταναλωτής είναι σε θέση να κάνει τις επιλογές του διαθέτοντας πληροφορίες για όλα τα πιθανά αποτελέσματα των επιλογών του. Όμως όταν

πρόκειται για την υγεία, ο καταναλωτής δεν είναι κυρίαρχος των πράξεων του καθώς δεν γνωρίζει τι υπηρεσίες υγείας χρειάζεται ούτε και σε τι ποσότητες. Δηλαδή δεν διαθέτει όλες τις πληροφορίες και θέλει να γνωρίζει τις απόψεις τρίτων για να πάρει τις δικές του αποφάσεις. Ο "τρίτος" αυτός είναι ο γιατρός, ο οποίος παρέχει την πληροφόρηση και "δεσμεύεται", μέσω ηθικών αρχών, ότι θα προτείνει το καλύτερο δυνατό για τον ασθενή/καταναλωτή. Δεν μπορούμε όμως να είμαστε σίγουροι για το πόσο ηθικός θα είναι ένας γιατρός και επομένως δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τις ίδιες τις επιλογές μας. Ο γιατρός λειτουργώντας ορθολογικά σε μια ανταγωνιστική κοινωνία θα κοιτάξει το προσωπικό του συμφέρον και θα εκμεταλλευτεί τον ασθενή. Απαιτείται λοιπόν μια σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα σε γιατρό-ασθενή η οποία χτίζεται με το χρόνο. Όμως με αυτό τον τρόπο δεν υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των γιατρών καθώς οι καταναλωτές/ασθενείς έχουν προ-επιλέξει τους γιατρούς τους για όταν υπάρξει ανάγκη. Άλλο πρόβλημα που δημιουργείται τώρα είναι πως οι γιατροί, απουσία ανταγωνισμού, συμπεριφέρονται ως μονοπωλητές.

Πρέπει επίσης να αναφέρουμε πως αυτό που προκαλεί ο γιατρός με τις πράξεις τους είναι το φαινόμενο της προκλητής ζήτησης. Με τον όρο "προκλητή" εννοούμε την υπερβάλλουσα αύξηση της ζήτησης. Εμπειρικά αυτό το φαινόμενο δεν είναι εύκολο να επαληθευτεί όμως μερικές φορές διαπιστώνεται πρακτικά. Η συμπεριφορά του γιατρού συνεπάγεται με αυξημένη ζήτηση και για αυτό επιβάλλεται ο έλεγχος της κατάστασης από τον κρατικό μηχανισμό.

Το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου δημιουργείται όταν υπάρχει ασύμμετρη πληροφόρηση μεταξύ των συναλλασσόμενων ώστε ο ένας να μην μπορεί να ελέγξει τις ενέργειες του άλλου επηρεάζοντας έτσι την συναλλαγή. Πιο συγκεκριμένα στην περίπτωση της υγείας ο ηθικός κίνδυνος είναι συνδεδεμένος με την ιατρική ασφάλιση. Ο ηθικός κίνδυνος είναι η αιτία της πρόσθετης κατανάλωσης υπηρεσιών υγείας δηλαδή η κατανάλωση μεγαλύτερης ποσότητας υπηρεσιών υγείας από αυτή που πραγματικά χρειάζεται. Η ασφάλιση υπάρχει για να ησυχάσει τους ασφαλιζόμενους από την πιθανότητα να συμβεί κάτι στο μέλλον παρότι αυτό είναι αβέβαιο. Ο ηθικός κίνδυνος εμφανίζεται επειδή ο ασφαλιστής δεν έχει πρακτικά τη δυνατότητα να παρακολουθεί την πορεία που ακολουθεί ο ασφαλιζόμενος στην προσπάθεια του να αποφύγει ή να μειώσει την πιθανότητα ασθένειας.

Ο γιατρός από τη πλευρά του δεν νιώθει ούτε την υποχρέωση ούτε την ανάγκη να εξοικονομήσει τους πόρους των ασφαλιστικών εταιριών. Για αυτό και όταν υπάρχει ταυτόχρονα ασφαλιστική κάλυψη του ασθενούς (ηθικός κίνδυνος) και πρόκληση ζήτησης από τους γιατρούς τότε τα προβλήματα στον τομέα των υπηρεσιών υγείας επιτείνονται.

4.3.2 Κρατική παρέμβαση στον χώρο της υγείας

Η πρώτη λύση των προβλημάτων αυτών, είναι η εκμετάλλευση του τρόπου πληρωμής των γιατρών με τέτοιο τρόπο ώστε να λειτουργήσουν ως κίνητρο εξοικονόμησης πόρων από μέρους τους. Αρχικά περιγράφουμε τις πιθανές μεθόδους πληρωμής:

☞ Fee for service

Οι γιατροί αμείβονται στο τέλος της εργασίας τους ένα προσυμφωνημένο αντίτιμο. Το πρόβλημα της απουσίας κινήτρων για την εξοικονόμηση πόρων τρίτων (ασφαλιστικών φορέων) από την πλευρά των γιατρών, επιτείνεται με αυτό το σύστημα. Αυτό το σύστημα αδυνατεί να περιορίσει τις ατέλειες που περιγράψαμε. Οι ασθενείς αρχικά απολαμβάνουν την μεγαλύτερη πληθώρα επιλογών που τους δίνεται όμως μόνο για λίγο καθώς οι ασφαλιστικοί φορείς που επιβαρύνονται επιστρατεύουν νέες ασφαλιστικές εισφορές για να αναστρέψουν τις απώλειες τους.

☞ Capitation

Η αμοιβή γίνεται σε μια καθορισμένη χρονική διάρκεια ανάλογα με το πόσους ασθενείς εξυπηρέτησε ο γιατρός, ανεξάρτητα από την εξοικονόμηση ή όχι πόρων. Όντας περιορισμένη η αμοιβή οδηγεί τον γιατρό σε καλύτερη κατανομή πόρων μεταξύ των ασθενών τους καθώς τώρα δεν μπορεί να επικεντρωθεί σε αυτούς που θα ήθελε σε διαφορετική περίπτωση.

Στη Μεγάλη Βρετανία το σύστημα αυτό εφαρμόζεται επιτυχώς καθώς είναι δυνατή, θεωρητικά τουλάχιστον η αποτροπή των ανωτέρω προβλημάτων, ειδικά αν απαγορευτεί στο γιατρό να προσφέρει ιδιωτικές υπηρεσίες στους ασθενείς του. Ουσιαστικά διασφαλίζεται ισότιμη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και αποτρέπεται το φαινόμενο της προκλητής ζήτησης.

è Πάγια αντιμίσθια

Οι γιατροί υπάγονται σε ελέγχους καθώς αποτελούν μέρος του συστήματος που τους πληρώνει μηνιαία. Επίσης γνωρίζουν ότι πρέπει να λειτουργούν κάνοντας οικονομία. Έτσι δεν μπορούν να προβούν σε "περιττές" διαδικασίες. Αύτη η μέθοδος όμως δεν παρουσιάζει σημαντικά κίνητρα για τους γιατρούς καθώς οι μισθοί είναι μικροί και οι ίδιοι δεν πιστεύουν πως αμείβονται όπως θα έπρεπε. Επομένως ίσως επιχειρήσουν να πληρωθούν με αδιαφανή μέσα. Από την πλευρά του είναι προφανές πως ούτε ο ασθενής είναι ευχαριστημένος από τέτοιες καταστάσεις.

Αν και δύσκολη, μια άλλη λύση των προβλημάτων στον χώρο της υγείας, μπορεί να προκύψει με παροχή των πληροφοριών, η έλλειψη των οποίων οδηγεί σε ασύμμετρη πληροφόρηση, από το κράτος ως δημόσιο αγαθό.

4.3.3 Υγεία ως Ημι-δημόσιο αγαθό – Κοινωνική ασφάλιση

Διαπιστώσαμε πως η υγεία ως ιδιωτικό αγαθό αποτυγχάνει και επομένως απαιτείται δημόσια παρέμβαση. Σε μια προσπάθεια όμως να δούμε την υγεία ένα τυπικό δημόσιο αγαθό, θα δούμε πως μπορεί να εφαρμοστεί η αρχή του αποκλεισμού. Ο καταναλωτής δηλαδή που δεν μπορεί να πληρώσει, θα αποκλειστεί από την κατανάλωση. Βέβαια έχουμε ήδη αναφερθεί στην ύπαρξη των ημι-δημόσιων αγαθών, για τα οποία δεν ισχύει η μία από τις δύο βασικές αρχές των δημοσίων αγαθών, δηλαδή είτε αδιαιρετότητα στην παραγωγή/κατανάλωση, είτε αδυναμία εφαρμογής της αρχής του αποκλεισμού. Επομένως μπορούμε να θεωρήσουμε την υγεία ως αγαθό ημι-δημόσιο το οποίο υπάγεται στη δεύτερη κατηγορία και παράγεται και προσφέρεται από το κράτος.

Ο ρόλος του κράτους είναι να παρέχει κοινωνική προστασία. Ειδικά στον χώρο της υγείας το κράτος προσπαθεί να είναι όλοι οι πολίτες ασφαλισμένοι. Η ασφάλεια μειώνει τις οικονομικές συνέπειες που προκύπτουν όταν η ασθένεια/απώλεια υγείας γίνει πραγματικότητα. Καθώς δεν είναι δυνατόν όλοι οι πολίτες να είναι ιδιωτικά ασφαλισμένοι το κράτος παρεμβαίνει παρέχοντας δημόσια ασφάλεια υγείας την λεγόμενη κοινωνική ασφάλιση.

Ο θεσμός αυτός αποτελεί προστασία για τους πολίτες μιας χώρας και θεωρείται κοινωνική πρόνοια που προστατεύει την πλειονότητα των πολιτών. Η ασφαλιστική κάλυψη είναι όπως είπαμε υποχρεωτική και κοινή για όλους όσους ανήκουν στην ίδια κατηγορία εργαζομένων. Η πληθώρα ασφαλιστικών ταμείων παρέχουν, θεωρητικά τουλάχιστον καθώς παρατηρούνται συχνά μεγάλα ελλείμματα, ασφαλιστική κάλυψη σε μια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων.

Η κάθε κυβέρνηση χώρας διαφέρει στον τρόπο που παρέχει τις υπηρεσίες αυτές, κάτι που εξαρτάται από το σύστημα κοινωνικής προστασίας που έχει. Για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες, το κράτος παρέχει υπηρεσίες υγείας κυρίως σε ηλικιωμένους. Όλοι οι υπόλοιποι είναι υποχρεωμένοι να αποκτήσουν ασφάλιση, οποιασδήποτε μορφής δημόσιας ή ιδιωτικής. Όμως είναι λογικό ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να μην έχει τέτοιες δυνατότητες και ως αποτέλεσμα παραμένει ανασφάλιστο.

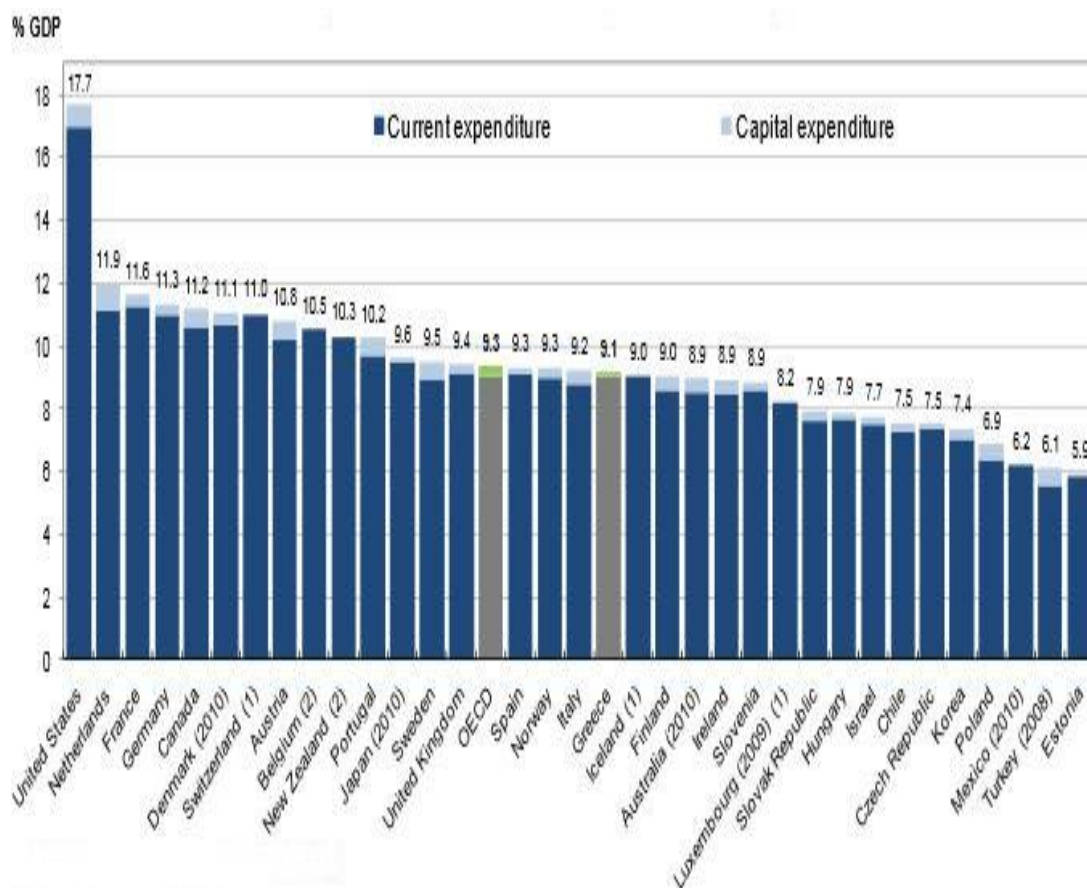
Στην Ελλάδα η κρατική παρέμβαση εξαρτάται από το επίπεδο της περίθαλψης. Στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας περίθαλψης, η ασφάλιση των ασφαλιστικών ταμείων είναι αρκετή και "δικαιολογείται". Στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας περίθαλψης που αφορά νοσηλεία σε νοσοκομείο, η παροχή των υπηρεσιών υγείας γίνεται από το κράτος, αφού τα νοσοκομεία είναι δημόσια. Η πληρωμή του νοσοκομείου γίνεται από το ασφαλιστικό ταμείο στο οποίο ανήκει ο ασθενής ή από την Πρόνοια δηλαδή το ίδιο το Κράτος αν ο ασθενής είναι άπορος. Η όλη χρηματοδότηση των υπηρεσιών υγείας στην Ελλάδα γίνεται από τις ασφαλιστικές εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών, μέσα από τον κρατικό προϋπολογισμό και μέσα από ιδιωτικές πληρωμές.

4.3.4 Αποτελέσματα συνεργασίας στον τομέα της υγείας

Ο σχεδιασμός των ιδιωτικών προγραμμάτων υγείας καταλήγει να γίνεται συμπληρωματικός του δημόσιου. Παρότι η ποικιλία είναι τέτοια ώστε να καλύπτει κάθε επίπεδο εισοδήματος, το κόστος ενός τέτοιου προγράμματος είναι σημαντικά υψηλότερο από του δημοσίου κάτι που είναι φανερό από τη δυνατότητα πλήρους κάλυψης του ασθενούς που διαθέτει. Γενικά όμως ένα ιδιωτικό συμβόλαιο παρέχει κάλυψη εκεί που ο πελάτης ασθενής δεν καλύπτεται από το δημόσιο.

Οι πολίτες έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στον ιδιωτικό φορέα και είναι λογικό καθώς οι ιδιώτες διαθέτουν πλήρως εξοπλισμένα και αναβαθμισμένα ιατρεία. Η ιδιωτική υγεία απομακρύνεται ολοένα και περισσότερο από τη δημόσια και στο μέλλον θα προσπαθήσει να αποσπάσει ακόμα μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς.

Διάγραμμα 4.1. Δαπάνες υγείας ως ποσοστό ΑΕΠ, χώρες ΟΟΣΑ 2011

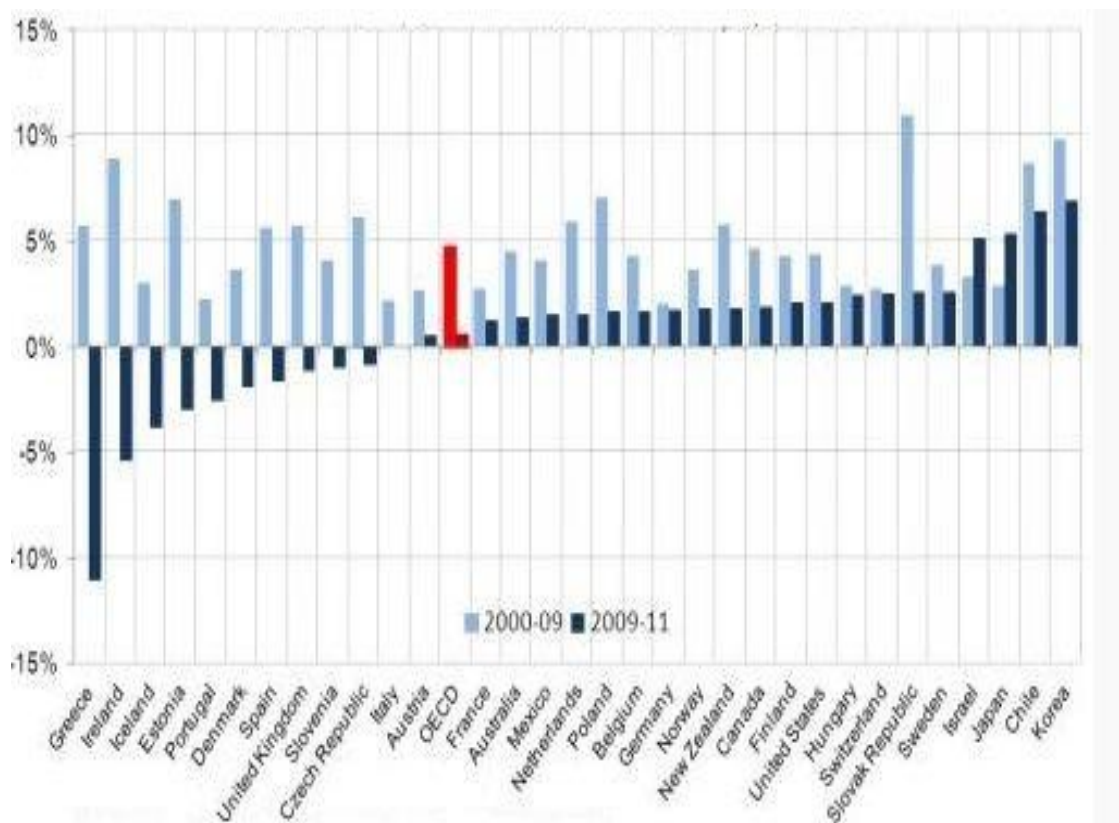

(ΠΗΓΗ: OECD Health Data 2013)

Το ποσοστό του ΑΕΠ που διατίθεται για τις υπηρεσίες υγείας είναι που αντικατοπτρίζει τις συμβολές του κάθε τομέα. Στην Ελλάδα, οι δημόσιες δαπάνες ανέρχονται στο 5% του ΑΕΠ ενώ οι ιδιωτικές δαπάνες αντιστοιχούν στο 9,2% για το έτος 2002. Αυτό το ποσοστό είχε φέρει την Ελλάδα στην 1^η θέση στην Ευρώπη των 15 σε ότι αφορά το επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας από τον ιδιωτικό τομέα. Η αντίστοιχη θέση της Ελλάδας για τις υπηρεσίες του δημόσιου ήταν η 13^η.

Η εξέλιξη αυτή κέντρισε το ενδιαφέρον πολλών επιχειρηματιών στον τομέα της υγείας οι οποίοι αποφάσισαν να προχωρήσουν σε επενδύσεις στον χώρο.

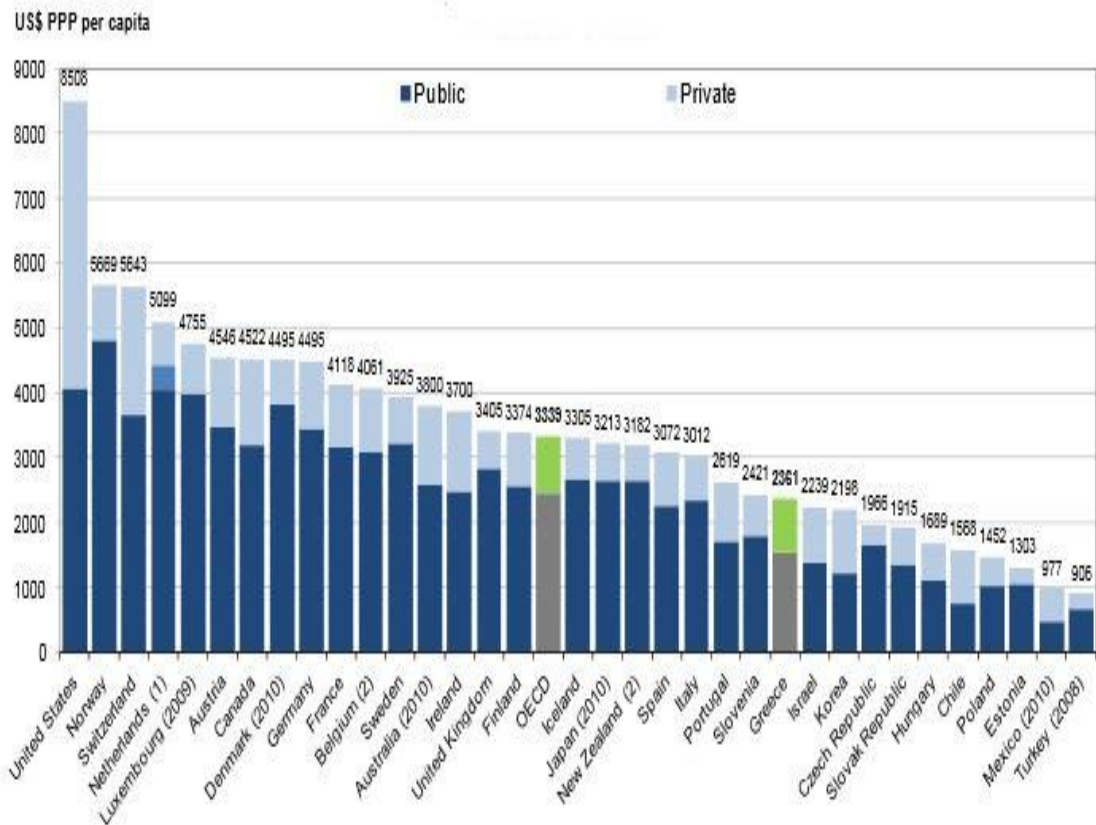
Διάγραμμα 4.2. Μέση ετήσια αύξηση δαπανών υγείας, χώρες ΟΟΣΑ 2000 - 2011

(ΠΗΓΗ: Ιστοσελίδα OECD)

Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες εκθέσεις του ΟΟΣΑ οι δαπάνες υγείας έφτασαν το 9,1% του ΑΕΠ το 2011 στην Ελλάδα το οποίο είναι ελάχιστο μικρότερο από τον μ.ο. των χωρών του ΟΟΣΑ στο 9,3%. Η οικονομική κρίση οδήγησε αρχικά σε αύξηση του ποσοστού αυτού όμως στη συνέχεια οδηγήθηκε σε μεγάλη μείωση. Υπήρξε μείωση των δαπανών υγείας κατά 11% και το 2010 και το 2011 μετά από ετήσια ανάπτυξη που άγγιζε μέχρι και το 5,7% την χρονική περίοδο 2005 με 2009. Το πρόβλημα αυτό είναι αιτιολογείται από την πολιτική λιτότητας που ακολουθεί η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Ο δημόσιος τομέας αποτελεί την κύρια πηγή χρηματοδότησης στη περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ και στην Ελλάδα μόνο το 65% προήλθε από κρατικές πηγές, ποσοστό αρκετά χαμηλότερο του μέσου όρου στο 72%.

Διάγραμμα 4.3. Δαπάνες υγείας ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, χώρες ΟΟΣΑ 2011

(ΠΗΓΗ: OECD Health Data 2013)

Μπορεί μεν ο δημόσιος τομέας να μένει πίσω στον τομέα της υγείας, όμως μόνο και η ενασχόληση του με αυτόν ωθεί τον ιδιωτικό τομέα να λειτουργεί διαφορετικά. Πρόκειται για ένα σημαντικό παράδειγμα αύξησης της κοινωνικής ευημερίας μέσω της ταυτόχρονης δράσης του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Βιβλιογραφία 4^{ου} Κεφαλαίου

OECD Health Data Base de Donnees de l' OCDE sur la santé 2013.

Rexford E.Santerre et al. Government Intervention in Health Care Markets and Health Care Outcome: Some International Evidence.

Rise Thomas, 2006. Τα οικονομικά της υγείας σε επανεξέταση. Εκδόσεις Κριτική.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2002. Τεύχος 1ο, αριθμός φύλλου 117, 30 Μαΐου 2002.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2005. Τεύχος 1ο, αριθμός φύλλου 232, 22 Σεπτ. 2005.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2008. Τεύχος 1ο, αριθμός φύλλου 116, 18 Ιουν. 2002.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2009. Οδηγία 2009/28/ΕΚ

Καρβούνης Σωτήρης, Γεωργάκελλος Δημήτρης, Αθήνα 2003. Διαχείριση του Περιβάλλοντος – Επιχειρήσεις και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης

Κυριάκος Ν. Σουλιώτης (επιμέλεια), 2006. Πολιτική και Οικονομία της υγείας. Στρατηγικός Σχεδιασμός - Οργάνωση και Διοίκηση - Οικονομική Λειτουργία – Τομεακές Πολιτικές. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

KLC, 2012. Οδηγός για τις Μορφές Συνεργασιών Δημοσίων και Ιδιωτικών Φορέων για την Υλοποίηση Έργων Αστικής Ανάπτυξης στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας Jessica

Μέργος Ι. Γεώργιος, Αθήνα 2007. Κοινωνικο-οικονομική Αξιολόγηση Επενδύσεων & Πολιτικών. Εκδόσεις Γ. Μπενου.

<http://www.oecd.org/newsroom/health-spending-continues-to-stagnate-says-oecd.htm>

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20100115STO67372+0+DOC+XML+V0//EL>

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΝΟΨΗ

Το ζήτημα μεγιστοποίησης της κοινωνικής ευημερίας αναγάγεται στα βασικά ερωτήματα που θέτει ο κλάδος της Οικονομικής Επιστήμης. Η Οικονομική της Ευημερίας, έχει ως σκοπό την εύρεση του κοινωνικά άριστου σημείου. Στην προσπάθεια ορισμού του κοινωνικά άριστου επιστρατεύεται το κριτήριο του Pareto το οποίο είναι ευρέως αποδεκτό από τους Οικονομολόγους.

(1) **Αποτυχία ιδιωτικού τομέα.** Έχοντας ορίσει τις καμπύλες συμβάσεων, ισοπαραγωγής και μετασχηματισμού προκύπτει το πρώτο θεώρημα των Οικονομικών της Ευημερίας που δηλώνει πως κάθε ανταγωνιστική ισορροπία, υπό ορισμένες συνθήκες, είναι άριστη κατά Pareto. Το θεώρημα δηλώνει πως θεωρητικά μια ανταγωνιστική οικονομία αυτόματα κάνει αποτελεσματική κατανομή των πόρων που διαθέτει χωρίς εξωτερική παρέμβαση. Θεωρητικά λοιπόν η κρατική παρέμβαση θα ήταν περιττή.

Όμως η αποτελεσματική αυτή κατανομή των πόρων έγινε βάση μιας αρχικής κατανομής αυτών που σκιαγραφεί την ύπαρξη πολλών τέτοιων σημείων ενώ πρακτικά πρέπει να υπάρχει μόνο ένα, κοινωνικά τουλάχιστον, άριστο. Το δεύτερο θεώρημα δηλώνει πως η κοινωνία μπορεί να πετύχει οποιαδήποτε αποτελεσματική κατά Pareto κατανομή πόρων κάνοντας μια κατάλληλη αναδιανομή των αρχικών αποθεμάτων. Στη συνέχεια οι οικονομικές μονάδες πρέπει να αφεθούν σε ελεύθερες συναλλαγές. Όμως ποιος θα κάνει την ανακατανομή; Το δεύτερο θεώρημα υπονοεί την ανάγκη ύπαρξης του κρατικού τομέα ο οποίος θα έχει σκοπό την αρχική κατανομή των πόρων σύμφωνα με τις αξιολογικές κρίσεις της κοινωνίας για την ευημερία.

Πέρα όμως από το δεύτερο θεώρημα η ιδιωτική αγορά, αναπόφευκτα αντιμετωπίζει ορισμένες αστοχίες, γνωστές ως ανεπάρκειες της αγοράς, που την εμποδίζουν πρακτικά να μεγιστοποιήσει την κοινωνική ευημερία. Οι αστοχίες αυτές περιλαμβάνουν την αποτυχία του ανταγωνισμού, την ύπαρξη δημόσιων αγαθών, την ασυμμετρία πληροφόρησης και κυρίως τις εξωτερικές επιδράσεις. Παρατηρώντας της αστοχίες αυτές ο δημόσιος τομέας επιχειρεί να παρέμβει χωρίς αυτό να σημαίνει πως με την κρατική παρέμβαση θα επέλθει αυτόματα και λύση.

(2) **Ανάγκη κρατικής παρέμβασης.** Το κράτος λειτουργεί και σαν αγοραστής και πωλητής και είναι ένας ισχυρός θεσμός. Ο κάθε πολίτης/καταναλωτής θα πρέπει να αναρωτιέται τι μπορεί να κάνει σε συνεργασία με τους συμπολίτες του δια μέσου του θεσμού αυτού για τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Στο οπλοστάσιο του, το κράτος διαθέτει πολλές πιθανές μορφές παρέμβασης καθώς και μέσα δράσης με τα οποία προσπαθεί να αμβλύνει τα προβλήματα της αγοράς.

Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία του δημόσιου τομέα είναι η παροχή δημόσιων αγαθών που ταυτόχρονα αποτελεί αδυναμία του ιδιωτικού καθώς αδυνατεί να τα παράγει και να τα προσφέρει. Στην προσπάθεια του το κράτος να παράγει όμως τα δημόσια αγαθά, έχει την ανάγκη εύρεσης εσόδων. Τα έσοδα προκύπτουν κυρίως από τη φορολογία. Η φορολογία με τη σειρά της αναπόφευκτα επιδρά στην κοινωνική ευημερία. Επομένως το κράτος μόνιμα αναζητά το άριστο ισοζύγιο μεταξύ φορολογίας και παροχής δημοσίων αγαθών.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο του δημοσίου τομέα είναι η αντιμετώπιση του φαινομένου των εξωτερικών οικονομιών. Το πιο χαρακτηριστικό και επίκαιρο παράδειγμα ύπαρξης εξωτερικών οικονομιών αποτελεί η προσπάθεια από μέρους των οικονομικών μονάδων μεγιστοποίησης της παραγωγής και των κερδών τους, η οποία οδηγεί στη ρύπανση του περιβάλλοντος. Ο ιδιωτικός τομέας παρουσιάζει ορισμένες δικές του λύσεις όμως ο δημόσιος είναι πιο αποτελεσματικός καθώς ο θεσμός του κράτους έχει πιο επιτακτικό χαρακτήρα.

(3) **Αποτυχία δημόσιου τομέα.** Ο δημόσιος τομέας πέφτει στην ίδια μοίρα με τον ιδιωτικό παρουσιάζοντας σημαντικές δυσκολίες μεγιστοποίησης της κοινωνικής ευημερίας κυρίως λόγω των πολλαπλών προβλημάτων που παρουσιάζουν οι δημόσιες επιχειρήσεις τη γραφειοκρατία και διάφορους άλλους περιορισμούς.

(4) **Ανάγκη συνεργασίας δημόσιου με ιδιωτικού τομέα.** Πρακτικά ούτε ο ιδιωτικός ούτε ο δημόσιος τομέας μπορούν να πετύχουν μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Ο ιδιωτικός τομέας έχει αδυναμίες που προκαλούν την κρατική παρέμβαση, η οποία όμως με τη σειρά της προκαλεί δικές της αστοχίες. Το φαινόμενο της συνεργασίας του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα έχει ως σκοπό την αλληλο-εξάλειψη των αστοχιών αυτών. Παραδείγματα περιλαμβάνουν την συνεργασία για παροχή έργων και υπηρεσιών καθώς και του αγαθού της υγείας, όπου χαρακτηριστικά οι δύο φορείς λειτουργούν, καλύπτοντας ο ένας τον άλλο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A. Διαφορετικά κριτήρια κοινωνικής ευημερίας

Το Pareto δεν μπορεί να δώσει απαντήσεις στα πρακτικά προβλήματα της πραγματικής ζωής. Στην πραγματική οικονομία για παράδειγμα υπάρχει η κρατική παρέμβαση, η οποία πάντα θα ζημιώνει κάποιον. Υπάρχουν αρκετά διαφορετικά κριτήρια κοινωνικής βελτίωσης, όλα όμως βασίζονται στην ιδέα της υποθετικής αποζημίωσης που θα εξηγήσουμε στη συνέχεια και ονομάζονται κριτήρια της υποθετικής αποζημίωσης.

Το κριτήριο του Kaldor

Όταν μια πολιτική προκαλεί αύξηση ευημερίας σε μια ομάδα ατόμων, προκαλεί ταυτόχρονα και μείωση ευημερίας σε μια άλλη ομάδα ατόμων. Σε αυτό το σημείο το κριτήριο του Kaldor, θεωρεί την πολιτική σκόπιμη όταν, η ομάδα της οποίας ευημερίας αυξάνεται μπορεί θεωρητικά να αποζημιώσει την ομάδα της οποίας η ευημερία μειώνεται. Θεωρούμε ότι η προκύπτουσα κερδισμένη ευημερία της μιας ομάδας υπερτερεί της απώλειας ευημερίας της άλλης ομάδας έτσι ώστε η αποζημίωση που θεωρητικά θα γίνει να έχει νόημα.

Το κριτήριο του Hicks

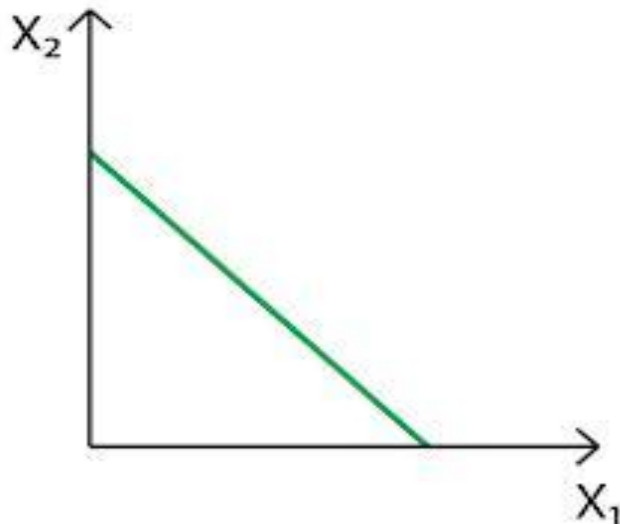
Συνεχίζοντας τη λογική από το κριτήριο του Kaldor, το κριτήριο του Hicks αποκλείει την δυνατότητα δωροδοκίας από μέρους της ομάδας που χάνει ευημερία προς την ομάδα που κερδίζει, με σκοπό να μην επέλθει ποτέ η αρχική ζημία. Είναι φανερό πως στην πραγματική οικονομία τα κριτήρια των Kaldor και Hicks έχουν πρακτική εφαρμογή καθώς η χρήση τους επιτρέπει τη λήψη αποφάσεων/πολιτικών που έχουν καθαρό όφελος για την κοινωνία.

B. Ισορροπία καταναλωτή

Ο βασικός στόχος του καταναλωτή είναι να μεγιστοποιήσει την ευημερία του με δεδομένο το εισόδημά του. Η μεγιστοποίηση της ευημερίας του στηρίζεται στις καμπύλες αδιαφορίας τις οποίες έχουμε αναφέρει. Άλλη μία έννοια που θα χρειαστεί είναι η γραμμή εισοδηματικού περιορισμού.

Μελετάμε την περίπτωση δύο αγαθών για να μπορεί να γίνει γραφική αναπαράσταση. Η γραμμή εισοδηματικού περιορισμού περιλαμβάνει όλους τους συνδυασμούς δύο αγαθών που μπορεί να αγοράσει ο καταναλωτής με δεδομένο το εισόδημα του. Έτσι η γραμμή αυτή λαμβάνει τη μορφή $I = P_x \cdot X + P_y \cdot Y$ όπου I είναι το εισόδημα, P_x P_y οι τιμές των αγαθών X και Y αντίστοιχα και X , Y οι ποσότητες των δύο αγαθών. Η γραμμή εισοδηματικού περιορισμού αν λύσουμε ως προς Y λαμβάνει την μορφή $Y = I/P_y - (P_x/P_y) \cdot X$ ενώ τα σημεία τομής με τους άξονες είναι I/P_y στον κάθετο άξονα και I/P_x στον οριζόντιο. Διαγραμματικά παριστάνεται από το παρακάτω σχήμα.

Διάγραμμα Π1. Καμπύλη Εισοδηματικού Περιορισμού

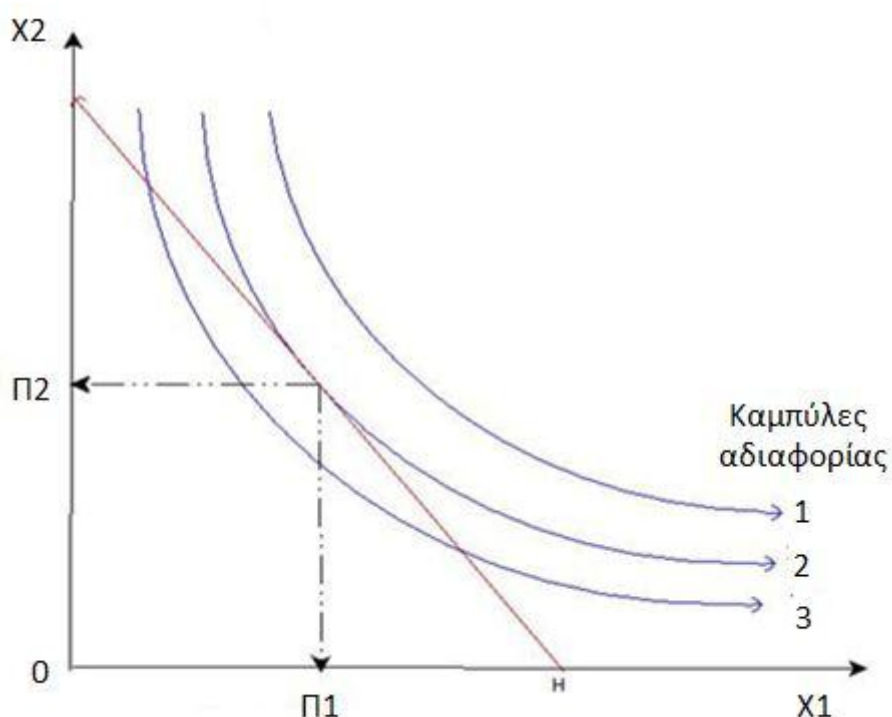

Όλα τα σημεία τα οποία βρίσκονται κάτω και αριστερά της γραμμής αποτελούν τα εφικτά σημεία με βάση το εισόδημα του καταναλωτή ενώ τα σημεία τα οποία βρίσκονται από τη γραμμή είναι ανέφικτα σημεία με το συγκεκριμένο εισόδημα.

Μία μείωση του εισοδήματος του καταναλωτή μετατοπίζει παράλληλα και προς τα κάτω στην αρχή των αξόνων την ευθεία ενώ μία αύξηση του εισοδήματος μετατοπίζει παράλληλα και προς τα έξω την ευθεία αποτυπώνοντας έτσι τους περισσότερους συνδυασμούς αγαθών μπορεί να αγοράσει ο καταναλωτής.

Εάν αυξηθεί μόνο η τιμή ενός αγαθού ή αυξηθεί η τιμή περισσότερο σε σχέση με το άλλο αγαθό τότε η μετατόπιση δεν είναι παράλληλη. Για παράδειγμα αν αυξηθεί η τιμή του αγαθού Χ τότε το σημείο τομής της καμπύλης εισοδηματικού περιορισμού με τον κάθετο άξονα των Υ θα παραμείνει το ίδιο ενώ το σημείο τομής με τον οριζόντιο άξονα των Χ θα πλησιάσει προς την αρχή των αξόνων.

Διάγραμμα Π2. Ισορροπία Καταναλωτή

Καμπύλες αδιαφορίας Η ισορροπία του καταναλωτή είναι στο σημείο όπου μία καμπύλη αδιαφορίας εφάπτεται στην γραμμή εισοδηματικού περιορισμού καθώς καμπύλες αδιαφορίας πέρα αυτού του σημείου δεν μπορούν να επιτευχθούν από τον καταναλωτή με το συγκεκριμένο εισόδημα ενώ καμπύλες αδιαφορίας είναι πιο κοντά στην αρχή των αξόνων δεν είναι οι άριστες για τον καταναλωτή. Το συγκεκριμένο σημείο προσδιορίζει τον άριστο συνδυασμό των αγαθών που μεγιστοποιεί την ευημερία του δαπανώντας όλο το εισόδημα του.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 1.1. Καμπύλες αδιαφορίας	7
Διάγραμμα 1.2. Μετακίνηση στις καμπύλες αδιαφορίας	7
Διάγραμμα 2.1. Βασικές λειτουργίες Ιδιωτικού τομέα	11
Διάγραμμα 2.2. Σχηματισμός του διαγράμματος Edgeworth	12
Διάγραμμα 2.3. Διάγραμμα Edgeworth	13
Διάγραμμα 2.4. Καμπύλη συμβάσεων	14
Διάγραμμα 2.5. Καμπύλες ισοπαραγωγής	16
Διάγραμμα 2.7. Καμπύλες ισοπαραγωγής κοντά στις αρχές των αξόνων	17
Διάγραμμα 2.9. Καμπύλη μετασχηματισμού	19
Διάγραμμα 2.10. Καμπύλη συμβάσεων με καμπύλη μετασχηματισμού	21
Διάγραμμα 3.1. Βασικές λειτουργίες Μικτής Οικονομίας	31
Διάγραμμα 3.2. Σημείο Ισορροπίας της αγοράς	39
Διάγραμμα 3.3. Επιδράσεις της φορολογίας στην ευημερία	42
Διάγραμμα 3.4. Μετατόπιση Ισορροπίας	50
Διάγραμμα 3.5. Άριστες Ισορροπίες διαχείρισης του Περιβάλλοντος	52
Διάγραμμα 4.1. Δαπάνες υγείας ως ποσοστό ΑΕΠ, χώρες ΟΟΣΑ 2011	71
Διάγραμμα 4.2. Μέση ετήσια αύξηση δαπανών υγείας, χώρες ΟΟΣΑ 2000 – 2011	72
Διάγραμμα 4.3. Δαπάνες υγείας ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, χώρες ΟΟΣΑ 2011	73
Διάγραμμα Π1. Καμπύλη Εισοδηματικού Περιορισμού	78
Διάγραμμα Π2. Ισορροπία Καταναλωτή	79

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένα

Begg David *et al.* Εισαγωγή στην Οικονομική. Εκδόσεις Κριτική.

OECD Health Data Base de Donnees de l' OCDE sur la santé 2013.

RexFord E.Santerre *et al.* Government Intervention in Health Care Markets and Health Care Outcome: Some International Evidence.

Richard A. Musgrave, Peggy B. Musgrave, 1989. Public Finance in Theory and Practice, Fifth Edition. International Student Edition.

Rise Thomas, 2006. Τα οικονομικά της υγείας σε επανεξέταση. Εκδόσεις Κριτική.

Rosen Harvey S. *et al.* Δημόσια Οικονομική – Σύγχρονη Θεωρία και Ελληνική Πραγματικότητα. Εκδόσεις Κριτική.

Stiglitz Joseph. Οικονομική του Δημόσιου Τομέα. Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη.

Varian Hal. Μικροοικονομική μια σύγχρονη προσέγγιση. Εκδόσεις Κριτική.

Ελληνική

Βέττας Νικος – Κατσουλάκος Γίαννης, 2004. Πολιτική Ανταγωνισμού & Ρυθμιστική Πολιτική, Τα Οικονομικά Των Ρυθμιστικών Παρεμβάσεων σε Αγορές με Μονοπωλιακή Δύναμη. Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδάνος

Γεωργακόπουλου Θεόδωρου Α., Αθήνα 2012. Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Εκδόσεις Ε. Μπένου.

Δαλαμάγκα Βασ.. Εισαγωγή στην Δημόσια Οικονομική. Εκδοτικές επιχειρήσεις «Το Οικονομικό» Κ. & Π. Σμπύλλιας Α.Ε.Β.Ε.

Δράκου Γ.Ε., 1997. Μαθήματα Δημόσιας Οικονομικής – Άριστη Κατανομή των Παραγωγικών Συντελεστών. Εκδόσεις Α. Σταμούλης.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2002. Τεύχος 1ο, αριθμός φύλλου 117, 30 Μαΐου 2002.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2005. Τεύχος 1ο, αριθμός φύλλου 232, 22 Σεπτεμβρίου 2005.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2008. Τεύχος 1ο, αριθμός φύλλου 116, 18 Ιουνίου 2002.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2009. Οδηγία 2009/28/ΕΚ του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ

Καρβούνης Σωτήρης, Γεωργάκελλος Δημήτρης, Αθήνα 2003. Διαχείριση του Περιβάλλοντος – Επιχειρήσεις και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης

Κυριάκος Ν. Σουλιώτης (επιμέλεια), 2006. Πολιτική και Οικονομία της υγείας. Στρατηγικός Σχεδιασμός - Οργάνωση και Διοίκηση - Οικονομική Λειτουργία – Τομεακές Πολιτικές. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

KLC, 2012. Οδηγός για τις Μορφές Συνεργασιών Δημοσίων και Ιδιωτικών Φορέων για την Υλοποίηση Έργων Αστικής Ανάπτυξης στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας Jessica

Μέργος Ι. Γεώργιος, Αθήνα 2007. Κοινωνικο-οικονομική Αξιολόγηση Επενδύσεων & Πολιτικών. Εκδόσεις Γ. Μπενου.

Παλαιολόγου Μ. Γιάννη. Σύγχρονη Μικροοικονομική Θεωρία. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης

Σαραντίδη Στυλ. Α., 1998. Θεωρία Άριστης Κατανομής Οικονομικής της Ευημερίας και Γενικής Ισορροπίας.

Διαδίκτυο

Ιστοσελίδα OECD.

<http://www.oecd.org/newsroom/health-spending-continues-to-stagnate-says-oecd.htm>

Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20100115STO67372+0+DOC+XML+V0//EL>

